M

SVMMA

SIVE

COMPENDIVM

Eorum, quæ in Foro magis practicabilia continentur in Libro VIII. Theatri Veritatis, & Iuſtitiæ.

De Credito, & Debito.

ROMÆ, M. DC.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Typis Bartholomæi Lupardi Impreſſoris Camer. & Vatic.

Superiorum Permiſſu.

13.14.N.7

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

I. de Ang. Arch. Vrbin. Viceſg.

Imprimatur,

Fr. Raymundus Capiſuccius Ordinis Præd, Sac, Pal, Apoſt, Mag.

Digitized by Google

2

SVMMA

SIVE

COMPENDIVM

Eorum, quæ magis in foro practicabilia habentur in hoc Libro VIII. De Credito, & Debito.

INDEX RVBRICARVM.

I.

Proemialia. *à num. 1. ad 3.*

I I.

De exiſtentia, vel ſufficienti probatione crediti, vel cauſæ de-

 ben-

bendi de facto. *à numer.* 4. *ad* 40.

III.

De veritate, ſeu probatione crediti de iure, quatenùs illa facti accedat, an ſcilicèt creditum, vel debitum benè in facto probatum, de iure ſit efficax, vel experibile. *à num.*41.*ad* 54.

IV.

De exceptionibus, quæ debitori competant aduersùs debitum, eiuſque obligationem, quamuis de facto, & de iure probata ſit, & efficax ad eam elidendam, vel modificandam. *à num.*55.*ad* 66.

V.

De debito alieno,quod fideiuſſor,vel expromiſſor proprium effecerit;Et de exceptionibus,quæ fideiuſſori, vel expromiſſori competunt; Et de aſſecurationibus,& aſſecuratoribus.*à num.*67.*ad* 119.

De

V I.

De actione, vel ordine iudicij, ad effectum cogendi debitorem, vt creditori ſoluat, quod debet. *à num.* 120. *ad* 170.

V I I.

De debiti extinctione, vel ceſſatione; ſeù alia debitoris liberatione. *à num.* 171. *ad* 245.

V I I I.

De repetitione eius, quod per debitorem creditori indebitè ſolutum ſit. *à num.* 246. *ad* 249.

I X.

De debito, vel obligatione vnius, quod ex alterius obligatione, vel contractu reſultet. *à num.* 250. *ad* 266.

X.

De concurſu creditorum , eorumque priuilegijs , ſiuè anterioritatis , ac potioritatis ordine , ac eius , quod iam poſteriori , quæ ſolutum eſt , auocatione anteriori competat . *à num.267.ad 361.*

SVMMARIVM.

I.

1 *GEnericum nomen crediti , & debiti quid contineat.*

2 *Quæ tamen ſpecies crediti , & debiti in hoc libro contineatur.*

3 *Diuiſio operis.*

I I.

4 *Materia probationum non habet certam regulam , ſed eſt remiſſa Iudicis arbitrio pro facti qualitate.*

5 *De varijs probationum generibus,*

bus, vel ſpeciebus, de quibus agitur.

6 *Confeſſio eſt optima probatio, & omnem aliam ſpeciem ſuperat.*

7 *Debitum confeſſatum coram Iudice, habet exequutionem paratam.*

8 *Extraiudicialis parte præſente plenè probat.*

9 *Parte verò abſente probat de canonica æquitate, non autem de iure ciuili.*

10 *Quid de contenta in epiſtola familiari directa tertio.*

11 *Debet tamen rigorosè probari per teſtes benè conteſtes.*

12 *Debet eſſe clara, non autem dubia, vel æquiuoca, & in dubio pro confitente.*

13 *Attenditur in ijs, quæ pendent à facto, vel animo confitentis, non autem ſi in puncto iuris.*

14 *Excluditur per errorem, vel dolum, ſeù metum, ſed id debet probari concludenter.*

15 *Confeſſio eius, qui eſt prohibitus diſponere, vel ſe obli-*

gare, non attenditur.

16 *Niſi veritatis adminicula concurrant.*

17 *Confeſſio tutoris, vel Prælati, ſeù adminiſtratoris, vel procuratoris, quando præiudicet.*

18 *Inſtrumentum publicum facit probationem probatam, & vbi agatur de materia inſtrumentorum.*

19 *De ſcripturis priuatis, earumque recognitione.*

20 *Et de materia trini teſtis requiſiti in ſcripturis priuatis.*

21 *De ſcriptura contenta in folio ſubſcripto in albo.*

22 *De partitis bancorum, vel tabularum.*

23 *Diſtinguuntur ſpecies librorum.*

24 *Liber proprius probat contrà ſcribentem; Et quid de memoriali.*

25 *An poſſit diuidi, & acceptari in ſola parte contrà ſcribentem, non autem prò, diſtinguitur.*

26 *An confeſſio poſſit diuidi.*

27 De-

27 *Declaratur concluſio, ſeù diſtinctio, de qua num. 25.*

28 *Libris proprijs non defertur pro ſcribente.*

29 *Fallit in libris Principis.*

30 *Ac in illis gabellariorum, & Appaltatorum, ac ſimilibus.*

31 *De limitatione regulæ, de qua num. 28. vt etiam proprijs credatur.*

32 *De limitationis declaratione, & quando non deferatur libris, quibus aliàs eſſet deferendum.*

33 *De libris tertij, an probent pro tertiò contrà tertium.*

34 *De diſtinctione inter libros mercatorum, & illos merè priuatarum perſonarum.*

35 *De fide præſtanda teſtibus; Et quando duo non ſufficiant, ſed maiores deſiderentur, & è contra etiam vnico deferatur.*

36 *De probatione præſumptiua, ſeù adminiculatiua per coniecturas, & adminicula.*

37 *De probatione per iuramentum,*

ac triplici iuramentorum ſpecie, & præſertim de iuramento deciſorio, & ſuppletiuo.

38 *De iuramento in litem.*

39 *Probato credito in genere, quomodo probetur quantitas, vel qualitas.*

40 *De regula generali in materia probationis, & præſertim circa illam per confeſſionem.*

III.

41 *De infectione debiti ob inualiditatem contractus, vel obligationis, & vbi de hoc agatur.*

42 *De perſonis prohibitis contrahere, & ſe obligare, vt ſunt pupilli, furioſi, prodigi, & ſimiles.*

43 *Iuramentum hanc obligationem non ſubſtinet, & quando ſubſtineatur.*

44 *Quando etiam maiorum, & habilium obligatio corruat ob metum, vel dolum, vel errorem.*

45 *De obligatione facta in carceribus.*

46 *De obligatione ſimulata,& quando ſimulatio inficiat obligationem.*

47 *De obligationibus minorum.*

48 *De illis filiorum familias, &* de Macedoniano.

49 *Et de illis mulierum, & de* Velleiano.

50 *Iuramentum quando tollat infectionem actus.*

51 *Quid operentur leges municipales.*

52 *De obligatione religioſi profeſſi.*

53 *De inualidis obligationibus, vel contractibus contrà bonos mores, vel turpitudinem continentibus.*

54 *Et de ijs obligationibus, vel contractibus, qui fiant ſuper feudis, vel Regalibus, & alijs, quæ non ſint in libero commercio.*

I V.

55 *De exceptione non numeratæ pe-*

cuniæ, vel rei non traditæ quando intret, necnè, & de limitationibus.

56 *De exceptione rei non traditæ.*

57 *De exceptione illiquiditatis.*

58 *De altera redditionis rationum, vbi debitum ab administratione pendeat.*

59 *De moratoria conceſſa per Principem, vel Magiſtratum, ſeù maiorem partem creditorum.*

60 *De exceptione hoſtica, vel illa publici Magiſtratus, vel nouendij luctus.*

61 *De exceptione ſuper qualitate bonorum, vt non poſſint aliqua exequi, niſi prius excuſſis alijs, & quid de ſpecialiter hypothecatis.*

62 *De beneficio nè vltrà quàm, &c. ſeù deducto, &c. ratione reuerentiæ, vel charitatis, vt in parentibus, filijs, fratribus, viro, & vxore, & donatore; Et quod non competat vbi creditor ſit etiam pauper.*

63 De

63 *De eodem priuilegio in clericis, & militibus, vel nobilibus, & magnatibus.*

64 *De quæſtionibus in hoc priuilegio, ſeù beneficio cadentibus.*

65 *De exceptione vſurariæ prauitatis.*

66 *De illa legitimationis perſonæ.*

V.

67 *Quarè materia fideiuſſorum cum creditoribus in conuentionalibus rara ſit.*

68 *Fideiuſſor obligatus tanquam principalis, & inſolidum, quoad creditorem eſt principalis correus.*

69 *Sed quoad eum, ad quem principaliter debitum pertinet, dicitur fideiuſſor.*

70 *In caſu de quo num.68.non intrat neceſſitas excuſſionis principalis debitoris.*

71 *De materia exceptionis cedendarum, & an hæc intret vbi fideiuſſor ſe obligauit iuxtà modum, de quo num.68.*

72 *Quo-*

72 *Quomodo eadem concluſio, de qua dicto num. 68. intelligenda ſit.*

73 *De exceptione, vel beneficio excuſſionis competente fideiuſſori, & de caſibus, in quibus non competat.*

74 *De eadem excuſſione quando facta legitimè dicatur.*

75 *De alia excuſſione, quæ proueniat ex lege conuentionis.*

76 *Fideiuſſio ſtrictè intelligenda eſt in caſu præciſo, & non extenditur, vt de data pro conductione, vt non extendatur ad reconductionem, & de officiali prorogato, cum ſimilibus.*

77 *Fideiuſſor adminiſtrationis pro certa ſumma intelligitur de reſiduali poſt redditas rationes, ideoque non liberatur per ſolutiones adminiſtratione pendente.*

78 *Datis pluribus fideiuſſoribus eiuſdem debiti pro ſummis diſtinctis, an debitor ſolutionem partis facere poſſit, vt vnum,*

&

& non alterum debitorem liberet.

79 *Declaratur iſta concluſio, quando procedat, & quando non.*

80 *Obligatio fideiuſſoris reſtricta ad certum caſum non afficit, non probata purificatione caſus.*

81 *An, & quando creditori negligenti cogere principalem debitorem, denegetur regreſſus contrà fideiuſſorem.*

82 *Fideiuſſor obligatus ad certum factum, putà, ad præſentandum perſonam, vel ad exhibendum bona, liberatur per mortem perſonæ, vel peremptionem bonorum.*

83 *Fallit vbi mora accedat.*

84 *Liberatur fideiuſſor de præſentando debitorem, ſi facto creditoris aufugit, aut ſi mutauit ſtatum.*

85 *Quid vbi id contingat facto Iudicis.*

86 *De Statuto Ianuæ perimente obligationem fideiuſſoris per lapſum certi temporis, & laudatur.*

87 *An moratoria, vel aliud priuilegium conceſſum debitori ſuffragetur fideiuſſori.*

88 *An exiſtente nulla obligatione principalis debitoris, corruat illa fideiuſſoris.*

89 *An bulla Baronum locum habeat in debito alieno, & fideiuſſorio.*

90 *An, & quando per nouationem liberetur fideiuſſor.*

91 *De obligatione fideiuſſoris reſtricta ad barattariam, vel certum caſum culpoſum.*

92 *An tempus obligationi fideiuſſoris adiectum, ſiet cauſa dilationis, vel extinguendi obligationem.*

93 *Solutione ſimpliciter facta, ea refertur ad liberandum fideiuſſorem.*

94 *Quando id non procedat.*

95 *Fideiuſſor, qui totum ſoluit reportata ceſſione, an contrà vnum, vel aliquos confideiuſſores agat inſolidum, vel potiùs teneatur diuidere actionem.*

96 *De*

96 *De ceſſione fideiuſſori facienda, quod ſit neceſſaria, & fieri poſſit ex interuallo, & quando ſecùs.*

97 *Fideiuſſor docere debet de ſolutione, & quomodo, vt actionem releuationis habeat contra principalem debitorem.*

98 *An, & quando fideiuſſor agat contra principalem, vt eum ab obligatione eximat.*

99 *Fideiuſſor expenſarum, vel de iudicio ſiſti in vna inſtantia, an teneatur pro altera, vel vbi in vna principalis ſit abſolutus.*

100 *An fideiuſſore mortuo, vel aliàs eius ſtatu immutato, alter fideiuſſor debeat ſubrogari.*

101 *Aſſecuratio eſt ſpecies fideiuſſionis.*

102 *Strictè intelligitur, & non extenditur de naui ad nauim, vel ab vno itinere ad aliud, ſeù de loco, aut caſu, vel tempore.*

103 *De aſſecuratione ſeù laudatione perſo-*

perſonæ, quando fideiuſſionem importet.

104 *De conſulatu maris continente leges nauigationis, & aſſecurationis.*

105 *Quales propriè ſint iſtæ leges vbique obligatoriæ.*

106 *De deductione octauæ partis ab aſſecuratore, quomodo procedat.*

107 *Quando, & quomodo duplex aſſecuratio ſit prohibita.*

108 *De barattaria, quæ in aſſecurationibus excepturari ſolet, qualis ſit.*

109 *An, & quando aſſecuratores non teneantur pro culpa nauarchi, ſeù vectoris.*

110 *Quid de culpa præpoſiti, vulgò* ſopracarico.

111 *Quid de caſibus inſolitis veriſimiliter non præuiſis.*

112 *An valeat aſſecuratio facta de tempore, quo iam caſus naufragij contigerat.*

113 *Et quid in ſponſionibus.*

114 *De probatione ſequuti caſus, quomodo fiat.*

115 *Et*

115 *Et de probatione onerationis mercium, earumque qualitate, & quantitate, ac de fide præſtanda Scribæ nauis.*

116 *An attendi debeat in mercibus aſſecuratis valor loci à quo, vel ad quem.*

117 *Si diuerſæ ſint merces cum diuerſo valore conſtituto, an extantes compenſari debeant cum peremptis.*

118 *De proceſſu exequutiuo, ſeù actione aſſecuratis competente contra aſſecuratores.*

119 *De aſſecuratione pecuniæ datæ ad cambium maritimum.*

VI.

120 *De actionibus, vel iudicijs, & remedijs creditori contra debitorem competentibus.*

121 *Proceſſus exequutiuus non intrat niſi in caſibus in iure expreſſis, in alijs autem ordinariè proceditur.*

122 *Etiamſi agatur de inſtrumento publico, & iurato.*

123 De

123 *De remedijs ſaluiani, & aſſociationis an ſint exequutiua de iure ciuili.*

124 *Quid de iudicio in actione hypothecaria.*

125 *Ius canonicum quid in hoc diſponat.*

126 *De Conſtitutione Ægidiana reintegrante iuris ciuilis diſpoſitionem.*

127 *Non procedit cum perſonis, & bonis eccleſiaſticis.*

128 *Magis communiter ex legibus particularibus, vel conuentionalibus proceſſus exequutiuus præſertim inſtrumentis competit.*

129 *De obligatione in forma Cameræ.*

130 *De Ritu M.C.V. ſuper liquidatione inſtrumentorum, eiuſque forma.*

131 *Non debet ſeruari in Curijs eccleſiaſticis.*

132 *Quarè adhibeatur contra debitores vſus cenſurarum, & quando intret.*

133 *De obligatione guarantigiata.*

134 *De*

134 *De obligationibus penes acta, & de partitis, vel apocis banci.*

135 *Debitum confeſſatum coram Iudice eſt executiuum.*

136 *Depoſitum, fiſci, & Ciuitatis debitum, ac omnia, quæ celeritatem deſiderant, ſunt exequutiua.*

137 *Alimenta quando hoc priuilegium habeant.*

138 *De via exequutiua litterarum cambij, & apodiſſarum mercantilium, ac rebus nundinalibus, & penſionibus domorum, ac penſionibus eccleſiaſticis.*

139 *Quæ nam ſint exceptiones, quæ in his exequutiuis iudicijs admittantur.*

140 *Damnatur vſus relaxandi exequutoriales, nulla præuia citatione.*

141 *An, & quando contra hæredem competat via exequutiua.*

142 *Quando in exequutiuis liceat variare.*

143 *An creditor teneatur prius excutere*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tere bona ſpecialiter obligata, & quando, & qui ordo in exequutione bonorum teneri debeat.

144 Contrà donatarium vniuerſalem, an procedatur exequutiuè.

145 Contrà tertium poſſeſſorem regulariter hic proceſſus non competit, quod declaratur.

146 De caſibus, in quibus ex legibus particularibus locorum, procedatur executiuè contra tertium, in Vrbe ſcilicèt pro dote; & in Sicilia pro cenſibus.

147 Regulariter contra tertium non competit actio exequutiua.

148 An, & quando creditori in ſola actione perſonali detur actio contra tertium.

149 De actione vtili in rem verſo, vel negotiorum geſtorum, an, & quando contra tertium competat.

150 De actione, vel remedio competente contra tertium ex bulla Baronum.

151 De remediis realibus, vel rei per-

perſecutorijs, hypothecario creditori contra tertium poſſeſſorem bonorum debitoris competentibus, & quot ſint, & præſertim de actione hypothecaria, & quod non competit ſuper mercibus alienatis.

152 *In ſpecie de ſaluiano interdicto, eiuſque effectibus.*

153 *Quomodo probari debeant fructus à creditore percepti.*

154 *An teneatur reddere rationem etiam de percipiendis, vel ſolùm de perceptis.*

155 *De requiſitis huius interdicti, & ad quæ bona, & cui competat.*

156 *De remedio aſſociationis, eiuſque effectibus, priuilegijs, & requiſitis, & differentia inter ipſum, & ſaluianum.*

157 *Quando in hoc iudicio intrent eius priuilegia, præſertim illud proceſſus exequutiui.*

158 *An requiratur citatio poſſeſſoris.*

159 *De iudicio aſſiſtentiæ vſitato in Regno Neapolitano, eiuſque requi-*

requiſitis, & effectibus.

160 In dicto Regno conſtitutum, & pactum de capiendo, ſunt de ſtylo apponi ſolita, idcoque etiam non appoſita ſubintelliguntur.

161 Quale remedium propriè aſſiſtentia importet, & an admittat appellationem.

162 An oporteat prius diſcutere principalem debitorem, vt ad hac remedia contra tertium deueniatur.

163 De iure offerendi competente ſecundo creditori, vel poſſeſſori bonorum debitoris, quando intret, & quid requirat, & quomodo creditum offerri debeat.

164 De priuilegio meliorantis in iure offerendi.

165 Quid de meliorante, qui rem antiquam deteriorauit, vel deſtruxit, & an hæc melioramenta cadant ſub rei antiquæ hypotheca.

166 Idem ius offerendi non competit contra ementem ſub haſta,

ſta, & quid ſi ipſemet creditor emat.

167 *Declaratur vbi ſubhaſtatio ſit valida, ſecùs autem ſi inualida.*

168 *Quid offerendum ſit, & cuius beneficio cedat intermedium augmentum intrinſecum.*

169 *Via exequutiua vulneratur per ſententiam, & quando.*

170 *Ceſſat item, vel præſcribitur per lapſum longiſſimi temporis, & quando.*

VII.

171 *Solutione eius quod debetur, omnis actio extinguitur, ſiue ſit vera, ſiue ficta, vel præſumpta ſolutio, de qua conſtet.*

172 *De ſolutione vera, & naturali per reſtitutionem effectiuam eius, quod acceptum eſt.*

173 *De factæ ſolutionis probatione.*

174 *Sufficit ſoluere ei, cui promiſſum eſt, ceſſante inhibitione legis, vel hominis.*

175 *Quamuis eſſet Monachus, vel*

ſeruus, aut minor, vel filius familias.

176 *Ità pariter ſi ſoluatur eidem procuratori, cum quo initus eſt contractus, quod declaratur.*

177 *Circa prohibitionem legis, vel hominis, quæ id prohibeat, non datur regula.*

178 *Soluens contra inhibitionem Iudicis, vel mandatum ſequeſtratiuum, ad nouam ſolutionem tenetur.*

179 *An inhibitio facta ad inſtantiam vnius, proſit aliȷs.*

180 *Non afficit ea, quæ fiat per Iudicem incompetentem.*

181 *Minuſque ſi extraiudicialiter per priuatum per viam proteſtationis, ſed operatiua eſt ad inducendam malam fidem.*

182 *Benè operatiua eſt, ne ſoluatur procuratori, vel Monaco, ſeù adminiſtratoribus.*

183 *Debitor ſoluens non ſeruata forma ſolutioni præſcripta pro iure, vel intereſſe tertiȷ, malè ſoluit, & denuò tenetur.*

184 *Pre-*

184 *Procedit etiamſi agatur de imputatione ipſo iure facienda.*

185 *Soluens creditori decocto, malè ſoluit.*

186 *Idem de decocturo, & quando iſte dicatur talis.*

187 *Iſta qualitate ceſſante ſoluens ſuo creditori, benè ſoluit, quamuis ſciat, quod ſit debitis oneratus.*

188 *Debet eſſe ſolutio vera, & effectiua, non autem per confeſſionem, vel acceptilationem, ſeù remiſſionem quoad præiudicium creditorum.*

189 *Quid vbi fiat partis remiſſio per tranſactionem.*

190 *Solui non poteſt amenti, vel prodigo, cui iam interdictum ſit, & quando.*

191 *Quid de ſolutione facta inquiſito in fraudem confiſcationis.*

192 *Deponere, vel realiter offerre, an importet ſolutionem, & de requiſitis depoſiti, vt debitorem liberet, ac de depoſiti periculo.*

193 *De moneta in qua ſolutio fieri debeat,*

beat, vel poſſit.

194 *An creditor teneatur recipere pecuniam vinculatam, vel debeat eam habere liberam, atque coactus acceptare vinculum, an habeat actionem ad quanti intereſt contra debitorem.*

195 *Augmentum, vel decrementum monetæ, cuius commodo, vel damno cedat, & quale tempus attendatur, an obligationis, vel ſolutionis.*

196 *Quid de debito generis, putà, tritici, vini, & olei, ac ſimilium.*

197 *De quæſtionibus loci, temporis, & modi, & præſertim in alternatis, vt ante diem ſolutio petatur, vel in diuerſo loco.*

198 *An à tertio creditor ſolutionem accipere teneatur.*

199 *Si quis debitor eſt ex diuerſis cauſis, ad quam ſolutio referri debeat, de pluribus diſtinctionibus.*

200 *Vbi ſolutio fieri non poteſt ipſi creditori,*

ditori, multò minus fieri poteſt alteri.

201 *Quid operetur ſolutio facta anteriori; vel potiori creditori creditoris.*

202 *De ſolutione facta hæredi, vel procuratori, ſeù tutori, aut Prælato, &c.*

203 *Quid de hærede, vel adminiſtratore putatiuo, vel procuratore præſumpto.*

204 *De ſolutione alteri, quàm verò creditori de mandato Iudicis.*

205 *Solutio facta procuratori, vel adminiſtratori debet eſſe vera, non autem ficta, vel præſumpta.*

206 *De ſolutionis probatione præſumpta, ſeù adminiculatiua.*

207 *De præſcriptione Statutaria Vrbis, aliorumque locorum per certi temporis lapſum.*

208 *Sufficit autem minus tempus, ſi alia accedant adminicula ad limites iuris communis.*

209 *Eſt ſolum præſumptio, quæ inducitur à ſtatuto, contraria pro-*

batione, vel præſumptione elidibilis.
210 Non intrat in debito impugnato, vel vbi diuerſus ſolutionis modus allegatus eſt.
211 Intrat etiam aduerſus hanc præſcriptionem reſtitutio in integrum ex iuſta cauſa.
212 Quæ debita, vel qui alij caſus ab hac præſcriptione excipiantur.
213 An includat forenſes, & quando.
214 De præſcriptione ad normam iuris communis, quæ debitum perimat.
215 Quare ſit rara praxis huius præſcriptionis.
216 Debitor principalis nunquam præſcribit ratione malæ fidei.
217 Quando intret præſcriptio non obſtante ſcientia debiti.
218 Intelligitur item impedimentum de mala fide vera, non autem præſumpta.
219 An mala fides influat etiam in hæredes.

220 *Datur etiam reſtitutio in integrum ex capite ignorantiæ, & de ſubductione temporis ratione pupillaris ætatis, vel alterius impedimenti.*

221 *Quod ſit mala cautela præſidium præſcriptionis, & quæ ſit melior.*

222 *De reſolutione debiti, vel obligationis cauſatiuæ ex ceſſante cauſa, niſi adſit delegatio.*

223 *De implicita ſolutione reſultante à compenſatione, eiuſque requiſitis.*

224 *An intret ipſo iure, vel fiat ope exceptionis, & quando fiat ipſo iure.*

225 *An fieri poſſit compenſatio cum ſe ipſo in præiudicium intermedij creditoris.*

226 *De alijs requiſitis compenſationis, & quando hæc non intret, & de alijs ad materiam.*

227 *De nouatione priorem obligationem extinguente, & quando.*

228 *Item de conceſſione facta creditori*

tori nominis debitoris, vel alterius iuris, vt eumdem operetur effectum, ſi pro ſoluto facta ſit.

229 *An euicta re data in ſolutum, priora iura reuiuiſcant.*

230 *Ceſſio pro ſoluendo non extinguit obligationem, neque liberat debitorem.*

231 *Cuius ſit periculum inexigibilitatis, an cedentis, vel ceſſionarij, vbi ceſſio eſt pro ſoluto, & quid vbi exigibilitas ſit promiſſa.*

232 *Exigibilitas iuris ſemper eſt praſtanda, & quando ſecùs.*

233 *Vbi ceſſio eſt pro ſoluendo periculum eſt cedentis, qui per ceſſionem non liberatur.*

234 *Sed ceſſionarius tenetur ad diligentias, & de qua negligentia teneatur.*

235 *Quid in giratis litterarum cambij, vel in eiſdem litteris creditor datis.*

236 *De differentia inter cedulas, & ordines, ſeù mandata ſolutionis.*

237 *In dubio ceſſio præſumitur potiùs pro ſoluendo, quàm pro ſoluto.*

238 *De pluribus quæſtionibus in materia ceſſionis cadentibus, ac de iuribus cedentis, vel præiudicijs, quæ ceſſionario facere poteſt, & de priuilegijs, ac alijs.*

239 *Liberatio, ſeù gratuita remiſſio quando debitorem liberet.*

240 *Quando confeſſio de recepto operetur liberationem.*

241 *De confeſſione actionum, vbi creditor ſuccedat debitori, vel è contrà debitor creditori, & de differentia inter vnum caſum, & alterum.*

242 *Quando non intret dicta confuſio, & de eius materia.*

243 *De ſolutione debiti, quæ reſultat à ſolutione vſurarum indebitarum, in ſortem imputandarum.*

244 *Quid de culpoſa peremptione, vel diminutione pignoris.*

245 *Debitore dante ſimpliciter bona creditori, an in pignus, vel*

in ſolutum, & quando pignus tranſeat in dationem in ſolutum.

VIII.

246 *Id quod indebitè ſolutum eſt, repetitur, niſi conſtet de animo donandi.*

247 *Cui incumbat onus probandi indebitum, diſtinguitur.*

248 *De diſtinctione inter imputationem ipſo iure, vel repetitionis indebiti.*

249 *An detur repetitio illius, quod ſit indebitum ex parte ſoluentis, ſit tamen debitum ex parte recipientis.*

IX.

250 *Obligatur quis per procuratorem, vel negotiorum geſtorem, & de varijs iſtorum vocabulis.*

251 *Quando iſta obligatio contrahatur, & quomodo.*

252 *De mandato præſumpto, & quo-*

quomodo probetur.

253 *Quando geſta vltrà fines mandati valeant, & obligent.*

254 *Procurator non obligat mandantem in ipſius procuratoris cauſam, neque in cauſam fideiuſſoriam pro alio.*

255 *De obligatione mandatarij, ſeù correſponſalis acceptantis litteras cambij, vel ordines.*

256 *Et quid vbi ſcribentis, vel mandantis decoctio accedat, an acceptatio obliget.*

257 *Decoctio mandatarij non liberat mandantem ab obligatione per eum contracta, & quando ſecùs.*

258 *Ratificatio æquipollet mandato, & an fiat retrotractio, & operetur vt nunc, vel vt tunc.*

259 *Quæ de procuratore diſpoſita ſunt, in inſtitore, vel complementario, vel negotiorum geſtore procedunt.*

260 *Socius obligat ſocium, & quomodo.*

261 *Societas diſſoluitur per mortem, vel mutuum conſenſum, ſed*

quando hoc non obſtante ſocius obligetur per ſocium.

262 *Socius obligat ſocium in ſolidum.*

263 *An ille, qui nomen accommodat obligatus remaneat.*

264 *De obligatione ex facto tutoris, vel curatoris, vel Prælati, aut alterius adminiſtratoris.*

265 *De obligatione ciuium, vel ſingulorum ex facto Ciuitatis, vel Vniuerſitatis, ſeu Collegij.*

266 *De obligatione bonorum hæredis ob contractum, vel obligationem defuncti, quando intret; & de obligatione patris ob debita contracta per filium.*

X.

267 *Inter dominum vendicantem rem ſuam, & creditores poſſeſſoris non intrat concurſus, vel ratio temporis, aut priuilegij.*

268 *An*

268 *An pretium ſuccedat loco rei, vel res loco pretij, ſeù res loco rei.*

269 *De Bulla Baronum, ob quam creditores vincunt habentes ius dominij.*

270 *Creditores vincunt etiam poſſidentes iure dominij habiti à debitore.*

271 *Venditor in re vendita pro pretij aſſequutione ſi dominium ſibi reſeruauerit, omnes vincit emptoris creditores etiam anteriores, & priuilegiatos.*

272 *Declaratur dummodo reſeruatio fiat ante venditionem, vel contemporaneè.*

273 *De operatione dictæ cautelæ reſeruationis dominij, etiam ſi pars pretij ſoluta ſit, atque pars tantùm debeatur.*

274 *Quid vbi agatur de creditore qui pecuniam dedit pro ſolutione partis pretij.*

275 *An potioritas de qua num.271.& ſeqq.competat etiam pro vſuris, & fructibus.*

276 *Venditor dolo per emptorem inductus,*

ctus, rem ſuam vendicat, & creditores vincit.

277 *Idem ſi emptor tunc decoctus, vel decocturus eſſet.*

278 *Venditor ſine dicta cautela in re ſua nullum habet potioritatis priuilegium.*

279 *Quando dicatur facta venditio habita fide de pretio.*

280 *Tutor, procurator, & adminiſtrator non poſſunt vendere habita fide de pretio.*

281 *Idem de minoribus, & alijs, quibus aduerſus venditorem reſtitutio competat.*

282 *De potioritate dotis iure vindicationis bonorum, quæ in dotem æſtimata data ſunt.*

283 *Creditores hypothecarij quantumuis moderni, vincunt chirographarios antiquos.*

284 *Fallit vbi ratio decoctionis aliter ſuadeat, & de ſtatuto fori Mercatorum Bononiæ.*

285 *Fallit item vbi intret beneficium ſeparationis bonorum, ob quod creditores defuncti vincunt creditorem hæredis.*

286 *An*

286 *An in feudis, & alijs prohibitis intret hoc beneficium.*

287 *An creditores vnius patrimonij, vel negotij eiuſdem debitoris vincant alios alterius patrimonij, vel negotij anteriores; Et de concluſione, vt creditores ſocietatis in bonis ſocialibus alios vincant.*

288 *De æquali hypothecariorum, & chirographariorum concurſu in bonis, quæ non ſunt hypothecabilia, ſed venduntur Iudicis officio.*

289 *Quarè id non ſeruetur in illis bonis, quæ venduntur ex beneficio Bullæ Baronum.*

290 *Quod in concluſione, de qua num. 288. deferendum ſit locorum ſtylis.*

291 *Chirographariorum æqualis eſt concurſus abſque temporis diſcretione.*

292 *De priuilegio competente creditoribus ex cauſa depoſiti.*

293 *Quando in depoſitis irregularibus tam quoad periculum, quàm quoad potioritatem dicendum*

cendum ſit idem quod in regularibus.

294 Creditores ex cauſa onerosa vincunt alios chirographarios ex cauſa lucratiua.

295 De alijs creditoribus priuilegiatis, qui non veniant in concurſu, ſed præferantur.

296 De illis creditoribus priuilegiatis, qui ſolam perſonalem habentes etiam hypothecarios creditores vincunt.

297 De diſtinctione plurium ſpecierum hypothecæ expreſſæ, & tacitæ, ſeù legalis, & in expreſſa inter ſpecialem, & generalem.

298 Inter creditores hypothecarios ordo temporis attenditur, atque prior in tempore, potior eſt in iure, nulla data hypothecarum differentia, an tacita, vel expreſſa, ſeù ſpecialis, vel generalis.

299 Differunt hypotheca expreſſa, & tacita, vt dos poſterior vincat tacitam, ſeù legalem anteriorem, non autem expreſ-

preſſam, & de ratione.

300 *Princeps, vel lex poſitiua, tollere poteſt hypothecas conuentionales, earumque effectus, ſed non debet.*

301 *Hypotheca, ſiuè expreſſa, ſiuè tacita non intrat, vbi conuentio Partium, vel diſpoſitio legis eam non inducat.*

302 *An hæredum bona veniant ſub hypotheca contracta per defunctum.*

303 *An bona, quæ ſub pœna ſunt prohibita alienari, veniant ſub hypotheca generali.*

304 *An mobilia domus, & alia manualia veniant ſub eadem hypotheca generali.*

305 *Hypotheca non eſt exercibilis ſuper mercibus, & manualibus contra tertium bonæ fidei emptorem.*

306 *An contra creditorem, cui mobilia, & manualia in verum pignus data ſint.*

307 *De hypotheca tacita, ſeù legali competente pupillo, & minori contra tutorem, filio contra patrem,*

trem, mulieri contra virum in extradotalibus.

308 *An eadem competat amentibus, prodigis, Eccleſijs, & pijs locis.*

309 *An pro fructibus, vel vſuris competat eadem anterioritas, quæ pro ſorte.*

310 *Quid de expenſis iudicialibus, vel extraiudicialibus pro debiti conſequutione.*

311 *Quando fructuum, vel expenſarum ſtipulatio adeſſe dicatur.*

312 *Identitas cauſæ reddit æquales creditores, quamuis tempore inæquales.*

313 *Poſteriores ex cauſa refectionis, vel conſeruationis, vel acquiſitionis, ſunt potiores anterioribus.*

314 *Quid requiratur vt hæc potioritas intret.*

315 *De differentia inter credentem ad reficiendum, & ad acquirendum.*

316 *Regulariter creditor, vel mutuans ad emendum, niſi cautelam*

lam adhibeat, non habet potioritatem.

317 *De potioritate competente mulieri, vel filÿs pro dote reſtituenda aduersùs viri, non autem aduersùs dotantis creditores anteriores tacitam hypothecam habentes.*

318 *De potioritate fiſci in bonis poſteà quæſitis, in alÿs autem habet hypothecam legalem à die ſuſceptæ adminiſtrationis, & cui fiſco id competat.*

319 *De potioritate maioris fiſci ex cauſa primipilari, & an Barones, & inferiores domini hoc priuilegium habeant.*

320 *An dictum fiſci priuilegium in bonis poſteà quæſitis procedat fauore dotis.*

321 *De alÿs creditoribus priuilegiatis, vt potioritatem aduersùs anteriores habeant.*

322 *Quid agendum ſit inter æquè priuilegiatos, & quando vnus alium vincat, & præſertim de mutuante ad emendum cum cautela, & de ex-*

expenſis neceſſarijs.

323 An creditores ex cauſa oneroſa, vincant anteriores ex cauſa lucratiua.

324 Quando creditor poſterior, de cuius pecunia dimiſſus eſt anterior in iſtius locum ſuccedat, atque medium vincat, & de differentia inter actorem, & reum.

325 An hæc ſubintratio ſuffragetur pro vſuris ex poſteriori contractu debitis.

326 De remiſſione pignoris ob conſenſum alienationi præſtitum, licèt denuò fiat debitoris.

327 An remiſſio facta in gratiam vnius creditoris præiudicet quoad alios.

328 Data æqualitate potior eſt conditio poſſidentis.

329 De concurſu inter cedentem, & ceſſionarium, vel plures ceſſionarios eiuſdem creditoris.

330 Poſterior habens inſtrumentum publicum, quandò præferatur anteriori cum ſcriptura priuata.

331 De

331 *De ceſſione non ſuffragante niſi pro ſumma ſoluta ad text.* in l. ab Anaſtaſio.

332 *Hypotheca non capit niſi bona de dominio debitoris, & quid de eorumdem bonorum fructibus.*

333 *Creditor non exercet eius iura ad bona debitori delata, ſed non agnita, & quod debitor poſſit non agnoſcere, & quando hoc procedat.*

334 *In feudis, alijſque prohibitis anterioritas regulatur ab aſſenſu, ideoque poſteriores creditores cum aſſenſu vincunt anteriores eo carentes.*

335 *Quid in creditoribus hæredis cum creditoribus defuncti.*

336 *An prohibitio alienandi capiat hypothecam ad hunc effectum.*

337 *Quid in pretio ex huiuſmodi prohibitorum bonorum venditione proueniente.*

338 *An id procedat reſpectu fructuum, vel vſurarum.*

339 *Quale remedium ad hæc differentia*

tia bona competat creditoribus ſine aſſenſu.

340 *Quæſtiones auocationis pecuniæ ſolutæ, ſunt frequentes, atque laudatur ſtylus liberandi pecunias primò venientibus cum cautione, vel inueſtimento.*

341 *Qui agit ad auocationem contra eum, qui cautionem reſtituendi dedit, probare ſe debet anteriorem, vel potiorem.*

342 *Pecunia ſoluta cum dicta cautione habetur pro extante, ac ſi ſoluta non eſſet.*

343 *Idem de ſolutione facta per decoctum, vel decocturum.*

344 *Quando quis dicatur decocturus.*

345 *Hæres tenetur ſoluere præſtita per creditores cautione de reſtituendo, quæ recuſari non poteſt.*

346 *Et ſoluendo liberè, tenetur denuò ſoluere, ac inuentarium non ſuffragatur.*

347 *Et nihilominùs creditoribus anterioribus datur actio auocationis*

tionis contra dimiſſos.

348 *De regula vt ceſſante mala fide, non detur auocatio pecuniæ ab ipſo integro debitore ſolutæ, & bona fide conſumptæ.*

349 *Fallit vbi agitur de ſolutione facta ſibi ipſi, vel per tertium.*

350 *Vel vbi omnium creditorum æqualis fuerit diligentia.*

351 *De auocatione competente fiſco, vel dati aliјſque priuilegiatis.*

352 *Vbi auocatio competit ex diſpoſitione legis, non autem ex obligatione, proceditur ordinariè, & non competit niſi in ſubſidium.*

353 *Secùs vbi adſit dicta obligatio, cum tunc procedatur exequutiuè, & ſine excuſſione.*

354 *An ſit ſeruandus ordo ſuper auocatione, vel potiùs electio ſit creditoris anterioris.*

355 *Cuius ſint fructus inueſtimenti ex pecunia ſoluta, & auocabili,*

& cuius augmentum, vel decrementum.
356 *Creditor qui auocationem patitur, regreditur ad priora iura, & an reaſſumatur antiquus curſus fructuum.*
357 *Anterior, qui in concurſu affectauit, ne ſibi ſolueretur, auocationem non habet.*
358 *Quando, & quarè auocationis actio præſcribatur.*
359 *Quid vbi ipſa debitoris bona creditori poſteriori data ſint.*
360 *De debitore petente ceſſionem bonorum, vel alimenta in carcere.*
361 *An creditoribus detur actio contra illum debitorem, qui ſententiam capitalem paſſus eſt cum publicatione bonorum, poſtedque in gratiam eſt reſtitutus.*

PROE-

PROEMIALIA.

Cum diuiſione Rubricarum.

CREDITI, & debiti
generica ſignificatio,
omne id complecti-
tur, quod ab vtro-
1 que, Diuino, & hu-
mano iure præcipitur, omneque id, quod ad vtrumque, diſtributiuam, & commutatiuam iuſtitiam pertinet; Ideòque, Dei, & naturæ, pro noſtra creatione, conſeruatione, ac redemptione, debitores ſumus; Ipſeque Deus erga homines, eius legem, ac præcepta benè ſeruantes, æternæ gloriæ, ac temporalium etiam bonorum debitorem, quodammodo ſe conſtituit.

Idemque crediti, ac debiti genus, quoad ea, quæ, iuris poſitiui, vel humani commercij, humanæque vitæ ciuilis ſunt, omne id complectitur, quod ex viuentium contractibus, vel morientium di-

ſpoſitionibus prouenit, ideòque omnia, quæ ex vtroque ciuili, & canonico communi, vel municipali iure debita ſunt, huic tractationi congruunt.

Quia verò, nimium hanc genericam tractationem, ob humani ingenij imbecillitatem, abſque magna confuſione practicabilem non eſſe, antiqui legislatores agnouerunt.

Hinc proinde, varias debendi, atque contractuum, vltimarum-
2 que voluntatum ſpecies diſtinguere, prudenter cenſuerunt, eaſque ſub proprijs titulis, vel ſedibus collocare; Sub iſta crediti, & debiti tractatione, pro noſtro loquendi communi vſu, ſolum cadentibus ijs, quæ ex humano commercio, per actus inter viuos, in pecunia, vel alio genere, quod functionem recipiat, ex mutuo, vel alio æquipollenti contractu, debita ſint, ad iuſtitiæ commutatiuæ limites; Emptionibus, & venditionibus, permutationibus, donationibus, alijſque huiuſmodi;

Ac

Ac etiam teſtamentis, legatis, fideicommiſſis, alijſque, ex morientium diſpoſitione, vel ſucceſſione debitis, proprios titulos, vel particulares tractationes habentibus.

In nouem autem partes, vel Rubricas, hæc debiti, & crediti tractatio (circa ea quæ forenſi praxi magis adaptata hoc libro tractantur) diſtinguitur; Primò nem-
3 pè ſuper exiſtentia, & probatione debiti de facto; Secundò ſuper eadem exiſtentia de iure, vt valida, & obligatoria ſit debendi cauſa; Tertiò ſuper exceptionibus, quæ ad eiuſdem validæ, ac efficacis obligationis, eliſionem, vel modificationem, ipſi principali debitori competant; Quartò ſuper debito eorum, qui alienum debitum, faciant proprium, vt ſunt fideiuſſores, expromiſſores, laudatores, ac aſſecuratores, (ità ſub hac inſpectione, nautica etiam aſſecuratione cadente) Quintò ſuper actione, quæ creditori competat, vt debitorem ad ſolutionem eius quod debet, vrgeat,

eiuſdemque actionis, vel iudicij natura, ſeù qualitate; Sextò ſuper eiuſdem, alias validæ, ac efficacis cauſæ debendi, ceſſatione, vel extinctione, per veram vel fictam ſolutionem, aliumque modum æquipollentem, ex quo debitoris liberatio reſultet; Septimò ſuper eius, quod ſolutum eſt, repetitione, quando indebitum prætendatur; Octauò ſuper eo debito, quod ex alterius obligatione, vel contractu reſultet, puta à ſocio, procuratore, vel negotiorum geſtore, alioue legali, vel conuentionali adminiſtratore, ſiue ab vniuerſitate, vel corpore; Et nonò demùm, ſuper plurium creditorum concurſu, eorumque priuilegijs, antelationibus, ac potioritatibus, alijſque iuribus, quæ agendo, vel excipiendo, vni pro alterius concurrentis excluſione, competant; Iſtaque vltima inſpectio, omnium latior, ac difficilior dignoſcitur, maiorumque forenſium controuerſiarum, origo eſt, & mater.

CAP.

CAP. I.

De exiſtentia, vel ſufficienti probatione crediti, vel cauſæ debendi.

FActi potiùs, quàm iuris eſt quæſtio; probationis, cuius efficacia, vel concluſiua qualitas,
4 certam, ac generalem regulam non recipit, vtpotè remiſſa Iudicis arbitrio, ex facti qualitate, ac ſingulorum caſuum circumſtantijs regulando; Iſtaque inſpectio, ſub iudiciorum ſede potius cadit, vbi de teſtibus, ac inſtrumentis, alijſque documentis, ac alijs probationis ſpeciebus agitur pro quacunque materia. A.

Quatenus autem ad rem pertinet; Septem frequentiores probationis debiti, & crediti ſpecies dignoſcuntur, de quibus in foro tractari contingit; Primò nem-

A. *Lib. 15. tit. de iudicijs.*

5 pè per confeſſionem debitoris, vel eius negotiorum geſtoris; Secundò per publicum inſtrumentum; Tertiò per apocam ſeù aliam priuatam ſcripturam; Quartò per libros, vel memorialia; Quintò per teſtes; Sextò per præſumptiones, & adminicula, aliaſque imperfectas probationes, ad vnam perfectam conſtituendam vniendas; Et Septimò per iuramentum, deciſiuum, vel ſuppletorium, ſiue in litem.

Confeſſio autem, vbi emiſſa ſit ab eo, qui contrahendi prohibitionem non habeat, neque referatur errori (qui in dubio non
6 præſumitur, niſi concludenter probetur), quoties eſt iudicialis, omnem ſuperat ſpeciem probationis, eaque optima, & perfecta dicitur; adeò ut cum confeſſo, vtpotè ore proprio iudicato, Iudicis partes eſſe ſolum videantur in exequendo.

Atque hinc manat fortè vbique recepta ſententia, vt debitum coram Iudice confeſſatum,

ſum-

7 ſummariè, ac executiuè petatur. B.

Vbi verò ſit extra iudicium, ipſo tamen creditore præſente,
8 vtriuſque, ciuilis, & canonici diſpoſitione attenta, plenè probat, & concludit; Eo autem abſente, ex iure ciuili, non niſi ſemiplenè,
9 de canonica verò æquitate, etiam plenè, iſtaque viget in Romana Curia, atque in foro Eccleſiaſtico vbique. C.

Adeoque iſta æquitas extenſio-
10 nem recipit, vt etiam ea, quæ contineatur in epiſtola miſſiua tertio conſcripta, attendi quandoque ſoleat, quod tamen diſcretè pro facti qualitate intelligendum venit. D.

Huic autem æquitati admixtus eſt rigor, circa eiuſdem confeſſio-
11 nis probationem, vt benè concluſa eſſe debeat per teſtes idoneos, benèque conteſtes, de loco, tem-

C 4 pore,

B. *diſc.* 116.
C. *diſc.* 79. & 80.
D. *dicto diſc.* 79.

pore, & verbis, niſi adminicula, vel numerus ſanent, vel ſuppleant teſtium exceptiones, in perſona, vel dicto. E.

Atque ſiue de iudiciali, ſiue de
12 extraiudiciali confeſſione agatur, vt præiudicet, clara, & vniuoca eſſe debet, non autem ambigua, vel æquiuoca, cum, tunc ad ipſum confitentem excuſandum, omnis poſſibilis, vel compatibilis intellectus; vel interpretatio
13 capi debeat; Atque in ijs quæ à confitentis animo, vel facto pendent, non autem vbi à facto tertij, vel in ijs, quæ in iure conſiſtunt. F.

Vt è conuerſo, poſita clara, &
14 valida confeſſione, ſi aduersùs eam allegetur metus, vel dolus, aut error, vnus, vel alter, pariter perfectam, ac vniuocam exigit probationem, quæ contrariam poſſibilitatem excludat, omniſque interpre-

E. *Eodem diſc. 79. & ſeq.*
F. *Ibidem.*

pretatio compatibilis prò eius excluſione capienda eſt. G.

Procedunt hæc omnia in con-
15 feſſione illius, qui contrahendi, ſuaque bona adminiſtrandi habilitatem, ac libertatem habeat, ſecùs autem è conuerſo, quoniam prohibitus contrahere, vel ſe obligare, confiteri etiam prohibetur, ne indirectè ſequatur id, quod eſt directè prohibitum, atque ita legi fraus fiat; Niſi confeſſio ſufficientibus adminiculis munita ſit,
16 quoniam etiam illi actus, qui ex defectu formæ, vel ſolemnitatum non ſunt habiles ad obligandum, attendi ſolent ad veritatis probationem, quando aliæ probationes, vel adminicula concurrunt. H.

In confeſſionibus autem eorum, qui aliena bona adminiſtrant, vel negotia gerunt, regula eſt ne-

G. *Ibidem*.

H. *Sub tit. de alien. & contract. prohib. pluries, & ſub tit. de dote diſc. 159. & hoc tit. ſæpius.*

17 gatiua, vt principalibus non præiudicent, niſi munitæ ſint vehementibus, vel efficacibus adminiculis, ex quibus confeſſio tutoris pupillo, Prælati Eccleſiæ, procuratoris, vel famuli domino præiudicat, cum iſtis, veritatem, ac bonam fidem recognoſcere non ſit prohibitum.

Quinimò, & illa tertij quoque attendenda venit pro qualitate facti, cuius tota eſt quæſtio, in qua proindè circa adminiculorum efficaciam, certa non datur, ac determinata regula generalis cuicumque caſui applicabilis, ſed varia, & ſingularis eſt deciſio, ex ſingulorum caſuum circumſtantijs prudenti arbitrio deſumenda.

Inſtrumentum publicum, quod de iure requiſitas habeat ſolemnitates, adeo vt publicum, &
18 authenticum dici mereatur, probationem probatam, atque rem claram facere dicitur, ideòque facti pariter eſt quæſtio, pro ſingulorum caſuum qualitate deciden-

denda, an dicta qualitas inſtrumenti publici, & authentici accedat, nec nè, nimiamque euagationem ſaperet diſtinctum examen eorum, quæ ad id neceſſaria ſunt, cum de illis in iudiciorum magis congrua ſede agatur. I.

In eadem quoque ſede agitur de priuatarum ſcripturarum fide, quæ potiſſimùm pendet à re-
19 cognitione, pro cuius concluſione iuris regula eſt, vt deſideretur ſufficiens teſtimonium eorum, qui ſcribere viderint, non autem eorum, qui de nota manu deponant.

Quod tamen Curiæ Romanæ ſtylus non admittit, dum etiam recognitione per teſtes habentes notam manum contentatur; Fortiùs autem, vbi alia accedant adminicula, Et clariùs vbi de talibus agatur ſcripturis, quæ fiducialiter, ac extra teſtium præſentiam fieri ſoleant, vt præſertim ſunt epiſtolæ miſſiuæ, ſeù cambio-

C 6

1. *dicto lib. 15. tit. de iudicijs.*

biorum litteræ, aliæque negotia-
torum apocæ, vel pagellæ, pro
20 facti qualitate, cum tunc ferè ge-
neralis idem ſtylus videatur totius
Orbis.

Non cadit autem in hac inſpe-
ctione trini teſtis requiſitum,
quod in ſcripturis priuatis à lege
21 deſideratur, cum id vltimam
percutiat inſpectionem concur-
ſus creditorum, non autem ip-
ſum debitorem, cuius reſpectu,
ſola ſcripturæ ſubſcriptio ſuffi-
cit; Niſi doceatur quod ea fue-
rit fiduciaria in folio albo, quod
non præſumitur niſi per ipſum
debitorem id allegantem, probe-
tur. L.

Bancorum, vel tabularum,
22 ſeù Menſarum numulariarum apo-
cæ, aliæque ſcripturæ pro com-
mercij fauore, ac libertate, ex
communi vſu, magnam vim ha-
bent, quamuis id iudicij ordinem,
atque proceſſus executiui, & pri-
uilegiati effectum, potius concer-
nat,

L. *diſc*.81.

nat, non autem recognitionis modum, eodem modo quo de cambij litteris habemus, cum ipſorum bancorum, vel tabularum fides, ſub librorum ſequenti ſpecie potius cadat..

Quarta probatio, per libros, vel memorialia, diſtinctionem recipit in tres librorum ſpecies;
23 Propriorum ſcilicèt debitoris contra ipſum ſcribentem; Et è conuerſo librorum creditoris ad eius fauorem; Et librorum tertij, an probent, pro, vel contra tertium.

In prima ſpecie; Regula eſt
24 affirmatiua, vt plenè probent contra ſcribentem, niſi de errore doceatur; Vel niſi agatur de liberculis, vel notulis informibus memoriæ cauſa, quibus memorialium nomen congruit; Ex his etenim neque contra ſcribentem probatio reſultat, benè tamen adminiculum inducunt, cum alijs coniungendum.

Cadente quæſtione, an libris continentibus plures partes, ſcri-

ſcribenti contrarias, ac reſpectiuè fauorabiles; eis in omnibus, tanquam indiuiduis deferendum ſit, & non aliàs, vel potiùs, reiecta parte fauorabili, attendi debeat odioſa; Alijs primam partem ſimpliciter tenentibus; Alijs verò ſimpliciter alteram; Et alijs probabiliùs diſtinguentibus, inter libros benè, ac legaliter tentos, & è conuerſo malè, ac infideliter, vt primo caſu, prima opinio procedat, poſterior autem in altero. M.

25 (margin, beside "uè fauorabiles")

Ad inſtar eorum, quæ circa primam ſpeciem probationis per confeſſionem, habemus in ciuilibus (quidquid ſit in crimina-
26 libus), vt ea diuidi non valeat, ſed vel tota approbari, vel tota reprobari debeat, ſecus autem vbi pars confitenti fauorabilis, iuris præſumptionem contra ſe habeat.

Adhuc tamen, neque hæc tertia opinio diſtinguens, ſtatui

po-

M. *diſc.*78.

poteſt pro regula certa, & ge-
27 nerali cuicumque caſui applicabili, cum diſtinctionis ratio, propriè congruat illis libris, qui publici ſint, ſeù publicorum iure haberi videantur, quos culpoſum eſt, benè, ac legaliter non conficere, ac tenere, cum debitis præparatorijs, diſtinctàque quotidiana deſcriptione inalterabili, vt in campſorum ſeù negotiantium libris ſtatutum eſt; Secus autem in priuatis, quamuis more mercantili teneantur, cum eadem non vrgeat obligatio, ideoque prudenti Iudicis arbitrio ex facti qualitate regulando, quæſtionis deciſio remiſſa videtur. N.

In altera verò ſpecie libro-
28 rum creditoris, an pro ipſo probent; Regula è conuerſo eſt negatiua, vt nemini concedatur ad ſui ipſius commodum, ac vtilitatem ferre teſtimonium, niſi de ſupremo Principe, vel Republica agatur; Ex ea congrua ratio-

N. *Eodem diſc.* 78.

29 tione, quod non per ipſum met
creditorem, ſed per Magiſtra-
tus, ac officiales ad id deputari ſo-
litos, (quorum probitas præſuppo-
nenda eſt) illi confici, ac retine-
ri ſolent; Ideoque in alijs caſibus,
quibus eadem ratio congruat,
idem quoque ius ſtatuendum ve-
30 nit; Vt in publicanorum, alio-
rumque publica iura adminiſtran-
tium, vel conducentium libris,
praxis pro facti qualitate, ac re-
gionum, ſeù locorum moribus re-
cepit.

Adhuc tamen, potiſſimùm
in mercatoribus, & campſori-
bus, in quibus ratio libertatis com-
31 mercij, vel publicæ fidei vrgeat,
regula hæc negatiua, recipit li-
mitationem (quæ in priuatorum
quoque libris admitti quandoque
ſolet) quoties nempè, eorumdem
librorum benè ordinata qualitas,
aliæque circumſtantiæ, illa præ-
ſertim iuſtificatæ veritatis in alijs
partitis, ſiue alia adminicula
hanc fidem probabiliter exigant;
Quod pariter, vtpotè in quæſtio-

ne

ne facti potius, quàm iuris, certam non recipit determinationem, quæ à ſingulorum caſuum qualitate, & circumſtantijs pendet: Potiſſimum verò, circa mercatorum, ac negotiatorum libros, an controuerſæ partitæ, ipſum mercimonium, ſeù negotium percutiant, vel alia ab eo extranea contineant; Ac etiam, an ad alia documenta vel iuſtificationes relationem habeant, necne, vt primo caſu ex regula, quod referens abſque relato non probet, etiam in caſibus, in quibus aliás deferendum eſſet, eorum fides inſufficiens reputetur, niſi alia adminicula ſuppletionem inducant.

Prout etiam, vbi aliàs libri fide digni eſſent, ea indigni reputantur, ſi minus fideles, vel erronei, in aliquibus detegantur, ex regula quod mendax in vno, in alijs quoque talis præſumatur, ſiue vbi etiam non culpoſum mendacium adſit, idque non culpoſo errori poſſit referri, adhuc al-

tera obſtat regula, vt qui in vno errauit, in altero quoque errare potuerit, iſtaque poſſibilitas á lege ita præſumpta, & canonizata, perfectam & concludentem excludit probationem, qualis dici non poteſt ea, quæ contrariam habet probabilem poſſibilitatem à lege potiſſimum præſumptam. O.

In tertia librorum ſpecie, qui tertij ſint, an inter tertios probent, diſtinctio eſt inter pu-
33 blicos, ſeu alias officij, vel muneris ratione confectos, ac tentos, vt præſertim in publicorum vectigalium, & gabellarum libris frequentior praxis docet, ac etiam in illis ſacrarum ædium, aliorumque bancorum, quibus veræ publicitatis qualitas congruat, vt ijs generalis regula affirmatiua aſſiſtat, quæ generaliter in quorumcumque aliorum officialium libris recepta eſt, quoties ipſius officij, vel muneris qualitas, ipſorum confe-

O. *Eodem diſc.78.& 68.*

confectionem, ac retentionem, exigit.

Inter alios autem priuatorum libros, adhuc altera cadit diſtinctio, an merè priuati ſint, vel
34 potius aliquam iuris publici ſpeciem, vel imaginem habeant, vt in campſorum, & mercatorum, libris contingit; Quamuis etenim iſtis, non ea maior fides præſtetur, quam verè publici merentur, adhuc tamen minoribus indigent adminiculis, quàm indigeant merè priuati, quibus etiam pro facti, & adminiculorum qualitate integra fides præſtari ſolet, ideoque pariter totum eſt facti, ac arbitrij, quod certam, ac determinatam excludit regulam, cuicumque caſui applicabilem.

Nulla verò iuris determinata regula generalis circa quintam, probationis ſpeciem per teſtes
35 ſtatui poteſt, cum totum iudicantis arbitrio, ſeù religioni pro facti qualitate lex commiſerit; Quamuis etenim ex vtroque Diuino,

uino, & humano iure, in ore duorum ſtet omne verbum, ideoque duo teſtes conteſtes perfectam concludant probationem; Nimium tamen in praxi rara eſt huius generalis regulæ pura, & ſimplex applicatio, cum frequentiùs, vel in perſona, vel in dicto, vel in conteſtualitate, vel in modo, ſiue ſolemnitate examinis, teſtes pati ſoleant exceptiones, quæ eorum fidem diminuunt; ideoque, Vel ex numero maiori; Vel ex adminiculis; Vel à ſubiecta materia, quæ aliàs ex ſui natura probari non valeat, ſuppletio quærenda eſt.

Et è conuerſo non ſemper binus numerus cui conteſtualitatis qualitas adiuncta ſit, præcisè neceſſarius eſt, cum quandoque etiam vnico qualificato de facto proprio deponenti, nullamque proprij intereſſe, vel affectionis exceptionem patienti, pro facti qualitate deferri ſoleat; Ac etiam ijs, in quibus examinis iudicialis, ac iurata ſolemnitas non concurrat,

rat, vbi adminicula accedant, ponderata etiam grauitate ſeù leuitate materiæ, alijſque circumſtantijs, ex quibus hoc arbitrium regulandum eſt, ideoque facti, ac arbitrij potius, quàm iuris quæſtio eſt. P.

Idemque fortius in ſexta ſpecie, imperfectæ ſeù præſumptæ, ac adminiculatiuæ probationis;
36 Quamuis etenim Iuriſtæ, longas deſuper quæſtiones retexant, ſuper adminiculorum, ac præſumptionum coniunctione, & an plures imperfectæ probationes, quarum coniunctio in ciuilibus datur, ad vnam perfectam conſtituendam ſufficiat; Verius tamen eſt, vt id, certam, ac determinatam regugulam non recipiat, ſed ſingulorum caſuum deciſio ab adminiculorum qualitate, potiſſimum locum veriſimili, vel inueriſimili obtinen-

P. *de his ſuper teſtium fide ſub tit. de Iudicijs.*

nente, alijſque circumſtantijs, pendeat. Q.

In vltima ſpecie probationis per iuramentum; Idem in effectu, quod proximè ſupra, dicendum venit, pro ipſius iuramenti
37 diuerſa ſpecie, quæ triplex eſt; Vna ſcilicèt illius, quod partiti ſeù deciſorium dicitur; Altera eius, quod in litem à lege explicatur; Et tertia ſuppletorij. In prima etenim ſpecie, iudicantis religioni, ac prudentiæ remiſſum eſt, an ad illud petitor admitti debeat, necne, pro facti qualitate, perſonarum ſcilicèt, ſummæ controuerſæ, ſeù materiæ maiori, vel minori grauitate, potiſſimùm autem pro moribus regionis; Iſtaque ſpecies generica, omnibuſque communis eſt.

Qualis etiam reputatur tertia iuramenti ſuppletorij imperfectæ

Q. *Eodem tit. de iudicijs, vbi de materia probationis.*

ctæ probationis per alias ſpecies factæ, vt ita perfecta, & concludens reddatur, quoniam non omnis, qui illud offerat, admittendus eſt, ſed ſolum, qui alterius periurij, vel infamiæ, ſeù malæ vitæ ſuſpicionem non patiendo, ita integer probabiliter reputetur, vt peierandi ſuſpicio abſit, quod etiam ex controuerſiæ materiæ, maiori, vel minori importantia, ſeù grauitate, determinationem recipit; Ideòque (vt præmiſſum eſt) certa, & determinata regula generalis deſuper ſtatui non poteſt; Quæſtiones autem, quas Iuriſtæ diſputant, earumque determinationes ſeù regulæ, ac limitationes reſpectiuè per eos traditæ, normam ſolum præbent pro dicto arbitrio benè regulando. R.

Secunda verò ſpecies iuramenti in litem non omnibus communis eſt, ſed pupillis, ac minoribus

R. *Eodem tit. de Iudic. ad materiam probationum.*

ribus aduerſus tutores, & cura-
38 tores, alijſque ſub neceſſaria legali adminiſtratione viuentibus, ſeù quibus eadem congruat ratio contra adminiſtratores, vel negotiorum geſtores, ex quorum culpa, vel facto, difficilis, vel impoſſibilis effecta ſit probatio, cum requiſitis tamen vel moderationibus, de quibus in tutorum, aliorumque adminiſtratorum ſede, cui potius, quàm præſenti hæc inſpectio congrua eſt. S.

Percutiunt hæc omnia caſum, in quo, de perfecta, ac ſufficienti probatione concludenda agatur, etiam circa ſubſtantiam crediti, vel debiti; Secus autem vbi, ipſa ſubſtantia certa ſit, probatio-
39 nis autem quæſtio ſolam quantitatem, vel qualitatem, aliudue accidens percutiat, quia nempè, ſubſtantia crediti in genere certa ſit, ac perfectè, concludenterque probata; Tunc etenim, minus per-

fectæ

S. *Sub tit. de tutor. diſc. 8. & 9.*

fectæ probationes, pro facti qualitate, iudicantis etiam prudenti arbitrio, ac religione metienda, admittuntur, atque ſufficientes reputantur. T.

Atque in ſumma, vniuerſa probationis materia per quaſcumque ſpecies fiat, facti, ac arbitrij dicitur, ideòque certam, ac de-
40 terminatam non recipit regulam, cum etiam illa confeſſionis, quæ omnium certior, ac maior reputatur, difficultates recipere ſoleat, ita quoque decidendas; Vel ratione allegati erroris; Vel quia verſetur circa ea, quæ iuris ſunt; Siue à tertij facto pendeant, in quibus operatiua non eſt; Cum confeſſio reputetur ſumma probatio in ijs tantùm, quæ ab ipſius confitentis facto pendent; Super confeſſione etiam tertij, an tertiò præiudicet, quæſtiones frequenter forus audit, pro facti etiam qualitate decidendas, an ſcilicèt, ſufficientia accedant, nec ne adminicu-

T. *diſc.*148.

la, ex quibus limitationem recipiat regula, quæ generaliter eſt negatiua.

CAP. II.

De veritate, ſeù probatione crediti de iure quatenus illa facti accedat, an ſcilicèt creditum, vel debitum benè in facto probatum, de iure ſit efficax, & experibile.

PRohibitarum alienationum, vel contractuum particularem ſedem, potius iſta Rubrica percutit, quàm hanc genericam crediti & debiti tractationem, ideòque ad eamdem ſedem relatio congrua
41 eſſet; V. Pro aliqua tamen ſummaria inſpectione, duplex debiti, vel crediti, iam benè probati, infectio, ſeù inefficacia, ſub forenſi trutina cadere ſolet; Vel ſcili-

V. *lib. 7. par. 3. de alien. & contract. prohibit.*

ſcilicèt ob inhabilitationem perſonæ, cui libera contrahendi, vel diſponendi facultas interdicta ſit; Vel ratione ipſius contractus, ſeù cauſæ debendi, quæ à iure prohibitionem aliquam habeat, adeout, creditore ob concludentem crediti, ac debiti probationem, fundatam intentionem iam habente, eiuſdem crediti, vel debiti inefficacia, tanquam exceptio, ſeù limitatio, ex perſonæ, vel actus ſpeciali qualitate deducatur.

Vtraque verò, perſonæ, vel actus inhabilitas, duplicem habet inſpectionem; Vnam nempè iuris communis; Alteram verò ſtatutarij, ſeù municipalis; Atque prima, quæ à iure communi manat, aliam recipit diſtinctionem, inter illam infectionem, quam naturæ defectus cauſet, ac alteram, quam iuris poſitiui deficiens forma, vel ſolemnitas producat.

Naturæ defectus, qui perſonam reſpiciat, eos omnes gene-

raliter percutit, qui iudicij, vel
42 mentis compotes non exiſtant,
adeòut, velle, vel nolle careant,
vt putà in infantili ætate conſtituti, ac etiam in ea pupillari,
quæ doli, & peccati incapax ſit,
ſiuè in eo amentiæ, vel furoris
ſtatu conſtituti, vt infantibus aſſimilati, doli, & peccati incapaces quoque exiſtant; Atque inter eos, qui mentis infirmitate
laborant, prodigi quoque veniunt, vbi ſeruatis ſeruandis à
competenti iudice tales declarati ſint.

Iſtos autem, nulla, quamuis
iuris iurandi religione munita,
afficit conuentionalis obligatio,
quæ vtpotè effectus voluntatis,
43 abſque iſta non datur, ideòque
in hoc, nulla eſt poſitiuæ legis,
vel Principis poteſtas, quæ non
datur ſupra naturam; Eaque ſolum dignoſcitur obligatio efficax,
quæ per alterum eius vice, qui
ad id legitimam haberet poteſtatem, contracta ſit, ità huiuſmodi voluntatis defectum ſupplendo,

do, qualis eſt tutor, curator, vel actor, quatenus tamen ea, quæ circa ſolemnitatem, & cauſam à lege requiſita ſunt, impleantur. X.

In illis etiam, qui mentis compotes, contrahendi, vel diſponendi capacitatem habeant, naturæ defectus, quandoque dignoſci ſolet, quia nempè voluntas
44 ſe obligandi non adſit, illaque coram teſtibus, vel per ſcripturam explicata, meticuloſa, vel coacta, ſeù doloſa, vel erronea, & cum falſo præſuppoſito, aut ſimulata ſit, quatenus circa vim, vel metum, ea concurrant, ex quibus lex, voluntatem abeſſe declarat.

Id autem præſertim in iis contingit, à quibus in iniuſto carcere detruſis, ad carcerantis, vel eius, qui carcerationem procu-
45 rauit, fauorem, obligatio contracta ſit, ſecùs autem, vbi iuſta

---

X. *de his omnibus eodem tit. de alien. & contract.*

ſta ſit carceratio, qualem in dubio, non probata iniuſtitia lex præſumit. Y.

Vbi verò ſimulationis defectus accedat, in ijs, quæ à ſola voluntate ſe obligantis pendent, eiuſque munificentia,
46 adeòut creditor, cuius fauore obligatio contracta ſit, lucratiuam cauſam foueat, illa benè probata, actum inficit, illumque inefficacem reddit, quamuis accedat iuramentum; Iſtud etenim, religionis, ac veritatis vinculum, confouere non debet mendacium, neque contrectationem rei alienæ inuito domino, licitam reddere; Vbi verò de correſpectiuo contractu agatur, in quo, ad commutatiuæ iuſtitiæ limites, vterque oneroſam cauſam foueat, nil releuat ea ſimulalatio, quæ alteri contrahenti patefacta non ſit, quamuis coram teſti-

Y. *eodem tit.de alien.& contract.diſc.* 41.& 42.

teſtibus, vel per ſcripturam declarata fuerit.

In illis autem, quos naturaliter doli, & peccati capaces, ac voluntatis vſum habentes, poſitiua lex, imperfecti, vel imbecillis iudicij reputat, ideòque con-
47 trahendi, vel ſe obligandi facultatem, abſque certa ſolemnitate eis adimit, vt in ijs contingit, quos iam adultos in imperfecta pubertate adhùc conſtitutos, minores dicimus, vtpote non completa ætate, quam lex communis, vel municipalis, maiorem ſtatuit, curatoris auctoritatem, atque iuſtam neceſſitatis, vel vtilitatis cauſam, eadem lex deſiderat, ſine quibus, in libito minoris eſt, effecti maioris, obligationem exceptionis ope impugnare, vltra id, quod in eius vtilitatem verſum eſſe conſtet.

Filiorum quoque familias, quamuis in maiori ætate conſtitutos, niſi iuſte patres familias ab altero contrahente reputentur, obligationes ex cauſa mutui, eadem lex

48 communis inficit, quod pleræque leges municipales, ad alios quoque contractus ampliarunt, vbi patris aſſenſus, vel ratihabitio non accedat. Z.

Mulieres autem ætate maiores, excepto caſu per Sen. Conſ. Velleian. prohibito fideiuſſionis pro viro, ad contrahendum, virorum adinſtar, habilitauit; Ea-
49 rumdem tamen inhabilitationem, abſque certa ſolemnitate, ob imbecillis iudicij ſuſpicionem, facilemque ſeductionem, ex ſexus fragilitate reſultantem, pleræque leges municipales induxerunt, de quibus in præfata alienationum, & contractuum prohibitorum ſede; Vbi etiam de iuramenti efficacia, huiuſmodi iuris poſitiui prohibitiones in minori-
50 bus, ac mulieribus, alijſque ſimilibus tollente, vel ſupplente, quoties naturæ defectus non accedat; Eadem tamen prohibitio-

Z. *eodem tit. de alien. & contract. diſc. 37.*

tione, id operante, vt faciliùs ex capite læſionis, reſtitutionis in integrum beneficio locus aperiatur.

In hoc autem maioris operationis remanent leges municipales, vt nullitatem actus ipſo iure inducant, atque directè, vel indirectè pro earum qualitate iuramenti vim
51 tollant, iuxtà diſtinctiones, & declarationes, de quibus in eadem ſuperiùs inſinuata alienationum, & contractuum prohibitorum propria ſede. A.

Religioſi profeſſi, eamdem de iure communi, adinſtar ſeruorum, patiuntur incapacitatem; Niſi in tempus futuræ capacitatis, ob Epiſcopatum, vel aliam ſtatus mutationem obligatio collata ſit. A.

Altera infectio eſt, quæ ratio-
52 ne contractus, vel cauſæ debendi, reſultet, quamuis in debitore con-

---

A. *eod. tit. de alien. & contract. diſc. 28. cum ſeqq.*

A. *diſc. 83.*

trahendi capacitas accedat, vbi nempè turpitudinem, aduerſus bo-
53 nos mores naturales, vel rem impoſſibilem, obligatio contineat; Atque in ſpecie ludi, cauſa infecta, ſeù inefficax reputatur, vt efficacem non tribuat actionem, quamuis alterius correſpectiui contractus ex diuerſa cauſa, velamen ſimulatè adiectum ſit. B.

Siuè quod ſuper ijs, quæ in priuato commercio abſque Principis, vel alterius aſſenſu, vel alia ſolemnitate non exiſtant, in quibus lex obligationem,
54 vel contractum expreſsè irritauerit, vt in rebus ſacris, ſanctis, & religioſis, ſiuè ſpiritualibus, ac etiam in feudis veris & proprijs, aliiſque rebus, quæ de Principis regalibus exiſtant, in ſuis reſpectiuè ſedibus, in quibus huiuſmodi rerum ſpecialis tracta-

B. *eodem tit. de alien. & contract. diſc. 49.*

ctatio habetur, ſtatutum eſſe conſtat. C.

CAP. III.

De exceptionibus, quæ debitori competant aduersùs debitum, eiuſque obligationem, quamuis de facto, & de iure probata, atque efficax ſit, ad eam elidendam, vel modificandam.

POſita debiti, ac reſpectiuè crediti certa probatione, ac validitate; Vltrà exceptionem ſolutionis veræ, vel interpræatiuæ, per quàm creditoris actio extinguitur, eius particularem, vt infrà Rubricam habentem; Plures debitori lex communis, vel particularis, exceptiones concedit, actionem creditori aliàs competentem, ac exercibilem, in toto, vel in parte elidentes, vel modificantes.

C. *hoc tit. diſc. 13. & 51. & ſub tit. de feud. de Regal. & de Emphyteuſ. & de Benefic.*

Primà eſt illa non numeratæ
pecuniæ, quia nempè, ſub ſpe
futuræ numerationis, debitor ſe
talem confeſſus fuerit, atque ad
55 ſolutionem ſe obligauerit, iſta-
que exceptio, in mutuo intrà bien-
nium competit, in alijs verò con-
tractibus infrà triginta dies; Vtriuſ-
què termini præfinitione illum
effectum operante, vt intrà il-
lum debitori allegare ſufficiat,
transfuſo in creditorem onere
probandi numerationem; Eo ve-
rò expirato, id in oppoſitum ſe-
quatur, vt onus probationis ne-
gatiuæ, in debitorem transfu-
ſum ſit; Nimium autem raró iſta
exceptio, ità generaliter compe-
tens, in praxi debitorem releuat,
vtpotè, per tot limitationes; vel
modernas cautelas, penè annihi-
lata; Vel ſcilicet ob renuncia-
tionem cuicumque exceptioni;
Vel ob geminationem confeſſio-
nis; Vel (iuxtà vnam opinio-
nem) quia confeſſio iuris iurandi
religione munita ſit; Vel ob pri-
uilegiatam cauſam debendi, vt
præ-

præſertim ex veriori ſententia, in depoſito contingit, quamuis irregulari; Vel quia communis vſus eam aboleuerit, vt inter mercatores, & negotiatores, præſertim in litteris cambij, vel apocis banci, ſiuè in libris mercantilibus, aut in paruis pagellis, quæ inter eos in vſu ſunt, praxis docet, ità commercij libertate exigente; Siuè vbi confeſſio formulam habeat obligationis cameralis, vel quarantigiatæ, vel ſimilem, quæ generalem cuiuſcumque exceptionis renunciationem contineat, cum ſimilibus; Per hæc autem ſublata non eſt debitori facultas extrinſecùs probandi contrariam facti veritatem, cui ſemper iuris regulæ cedunt, cum illo eiuſdem debitoris præiudicio, quod vbi obligatio exequutiuum, ſeù alias ſummarium, ac priuilegiatum iudicium mereatur, per huiuſmodi extrinſecas probationes facien-

ciendas, retardationem non recipiat. D.

Eadem, penè in omnibus in altera conſimili exceptione rei non traditæ procedunt, vbi traditionis confeſſio accedat, atque obli-
56 gatio purè concepta ſit, ſecus autem vbi obligatio, explicitam, vel implicitam contineat conditionem traditionis, vel alterius implementi, cuius exceptio, vtpotè oriens ex ventre eiuſdem obligationis omnium efficacior apud practicos reputatur, adeò vt etiam aduerſus obligationem cameralem, aliaquè pacta, vel iudicia quantumuis exequutiua, & priuilegiata admittatur, illaque impediat, ideoque iſto ſecundo caſu, creditoris onus eſt docere de traditione, ac implemento ex eius parte, vt agere valeat. E.

Tertia frequentior eſſe ſolet

D. *de hac exceptione non numerata pecuniæ diſc.69.78.& 83.*

E. *diſc.78.tit.de vſur.diſc.14.*

let exceptio compenſationis, quæ vtpotè ſapiens ſpeciem ſolutionis, ſub Rubrica ſolutionum tractatur.

Quarta eſt incertitudinis, ſiuè illiquiditatis, quia nempè, pro incerta, ac illiquida ſumma, vel quantitate, obligatio concepta
57 ſit; Siuè quod, vbi etiam ſit certa, & liquida, incontinenti certa accedat probatio obuentionis pecuniarum, ac bonorum debitoris in genere ad manus creditoris, cum incertitudine, quid & quantum id importet, iſtaque exceptio, etiam in proceſſu executiuo, ac priuilegiato admittitur, cum incertum ſit, an, & quid creditor ſit conſequuturus, ideoquè ſuper incerto iudicium proferri non poteſt. F.

Huic autem affinis eſt quinta exceptio redditionis rationum, vbi de debito agatur, quod ex ad-
58 miniſtratione pendeat, cum antè redditas rationes incertum ſit, an debi-

F. *diſc.148.& ſub tit.de Iudic.*

debitor, vel creditor remaneat; Niſi contumax, vel culpoſus in tali redditione ſit, cum tunc vrgeri valeat ad eam certam ſummam in ſorte, quæ ſibi adminiſtranda data eſt. G.

Sexta exceptio moratoriæ, ſeù dilationis, quæ quatuor modis ſequi ſolet; Primò ſcilicèt ab ipſo ſingulari creditore, qui il-
59 lam neget, à debitore oppoſitam, idquè nullam habet iuris quæſtionem, ſed tota eſt facti; Secundò ab aliqua parte creditorum, alia parte inuita, vel ignara, vndè intret quæſtio, an id fieri valeat, quod plures recipit diſtinctiones, ac declarationes, non de facili ſub compendio cadentes; Veriùs autem eſt, vt huiuſmodi quæſtio, pro locorum, ac Tribunalium legibus, vel ſtylis particularibus decidenda ſit; Tertiò vbi concedatur à Princìpe, vel à Magiſtratu ad id poteſtatem habente, quod pariter plures ſub ſe inuoluit quæſtio-

G, *diſc.61.62.& 76.*

ſtiones, veriùs cum eadem proximè inſinuata regula decidendas, vt ſcilicet, cum locorum legibus, ac ſtylis particularibus, procedendum ſit, cum praxis varia deſuper dignoſcatur; Et quartò vbi à lege moratoria concedatur, quod pariter, certam, ac generalem non recipit determinationem, quæ ex locorum diuerſis legibus, vel ſtylis manare debet, cum alicubi praxis eas receperit, alicubi autem non.

Vt potiſſimùm contingit in exceptione nouemdij luctus, & in altera, quæ, (præſertim in
60 vtriuſquè Siciliæ Regnis) *Hoſtica* dicitur, pro tempore ſcilicèt, quo debitor miles, in belli expeditione pro ſeruitio Principis fuerit aduersùs hoſtes; Siue pro eiſdem varijs legibus, vel moribus, pro eo tempore quo debitor in publico Ciuitatis Magiſtratu, vel in alio Principis, vel Reipublicæ munere occupatus fuerit.

Septima eſt ea modificatiua ex-

exceptio, quæ exequutionis ſubſtantiam non percutiat; Sed modum tantum, ne ſcilicet in vna
61 bonorum ſpecie fiat, niſi altera excutiatur, quia nempè, exequi non poſſint feudalia, niſi excutiantur allodialia, ſiuè magis prætioſa, aut aliàs qualificata, niſi alia inferioris qualitatis, magiſquè debitis proportionata excutiantur, cum ſimilibus, ſuper quibus pariter certa regula generalis deſuper ſtatuta non habetur, ſed totum pendet à locorum legibus, ac ſtylis ſeù recepta praxi, quæ pro locorum, ſeù Tribunalium diuerſitate nimium diuerſa eſt, ideòque ſtylo, vel praxi particulari deferendum venit; Altera etenim exceptio, vt priùs excutiantur, bona ſpecialiter hypothecata, non ipſi debitori, ſed ſecundo creditori, vel tertio competit, vt infrà concurſus vel prælationis Rubrica aduertitur. H.

Octa-

H. *diſc.* 126. & 127.

Octaua præcedenti ſimilis, non impugnatiua, ſed modificatiua, quæ obijciatur per debitores, quibus vel ratione reuerentiæ à creditoribus eis debitæ, vel ratione ordinis, ſeù alterius quali-
52 tatis, beneficium competat, ne vltra quàm poſſunt, conueniri valeant, ideòquè perſonalem adſtrictionem pati non debeant, minuſque realem, pro bonorum rata ſubſtentationi congrua, vel neceſſaria; Vt ex ratione reuerentiæ contingit in parentibus, vel ijs, qui parentum loco habentur; Ac etiam, ex eadem, vel ex altera charitatis ratione, in liberis, ac deſcendentibus, vel fratribus; Seù etiam in donatore, ex cuius liberalitate debitum proueniat cum ſimilibus, Ac etiam inter coniuges; Id autem fauore pauperis debitoris procedit, nè à diuite creditore vltrà quàm facere poteſt, vrgeatur; Secus autem ſi creditor quoque indigeat, cum in pari cauſa, iſtius conditio debeat

eſſe

eſſe potior, dictumque beneficium ceſſet. I.

Ratione verò dignitatis, vel ordinis, vel qualitatis, eadem comperit exceptio, vt frequens praxis docet in clericis, & in militibus, atquè pro locorum, ſeù regio-
63 num moribus, vel legibus, in nobilibus, primi, vel magnatitij ordinis. L.

Super hac autem exceptione, ſiuè de vna, ſiuè altera perſonarum ſpecie, ſiuè de hoc beneficio agatur, multæ habentur quæſtiones, non de facili ſub compendio cadentes, potiſſimùm verò ſuper modo praticandi hoc
64 beneficium, ſiuè an illud ex eiuſdem debitoris dolo denegari debeat, quamuis aliàs competeret, quæ omnia impoſſibile videtur, ſub compendio recenſere, cum quæſtiones facti potius, quàm iuris eſſe videantur, pro ſingu-

I. *diſc.* 118. *&* *ſeqq. præſertim diſc.* 121.
L. *ibidem*.

gulorum caſuum, qualitate, ac particularibus circumſtantijs, diuerſam recipientes determinationem. M.

Nona frequens eſſe ſolet exceptio vſurariæ prauitatis, ea tamen ſub Rubrica ſolutionis, vel extinctionis debiti potius cadit; Aut etenim id, quod vſurarium
65 prætenditur, ſolutum non eſt, iſtaquè exceptio nullius remanet operationis in debito ſortis, cui aliàs verò, & legitimo vſuraria conuentio nullum parit præiudicium; Aut verò ſub nomine vſurarum aliquid ſolutum eſt, quod indebitum, ac vſurarium prætendatur, ideoquè in ſortem imputandum ſit, & tunc ſolutionem, ſeù debiti extinctionem operatur; Solumquè huius exceptionis inſpectio cadit vbi de ipſarum acceſſionum, quæ vſurariæ prætendantur, quæſtio ſit, quæ tamen certam, ac generalem regu-

---

M. *eodem diſc.* 118. *cum pluribus ſeqq.*

gulam pariter non admittit, ſed pro facti qualitate decidenda eſt, iuxtà illas acceſſionum diuerſas ſpecies, de quibus in vſurarum, & cambiorum, vel cenſuum, ac ſocietatum officij particularibus ſedibus habetur. N.

Decima eſt exceptio legitimationis perſonæ creditoris, quando cum ipſo agente directè contractum non eſt debitum, ſed cum
66 altero, ex cuius perſona alter veniat, vt in hærede, vel ceſſionario, ſeù creditore creditoris, aut procuratore contingit, eaquè facti potiùs, ac probationis, quàm iuris inſpectionem habet.

CAP.

N. *ſub tit. de vſur.*

CAP. IV.

De debito alieno, quod fideiuſſor, vel expromiſſor proprium effecerit, & de exceptionibus, quæ fideiuſſori, vel expromiſſori competunt; Et de aſſecurationibus, & aſſecuratoribus.

ISta fideiuſſorum, ſeu eorum qui alienam obligationem, ſub quouis alio titulo propriam faciunt materia, in conuentionalibus, nimium rara in praxi eſſe videtur inter creditores, & fideiuſ-
67 ſores, vel expromiſſores, cum frequentior, ac penè generalis praxis vbiquè inoleuerit, huiuſmodi obligationes concipiendi, non in forma acceſſoria, ſeù fideiuſſoria, ſed æquè principali, ac principaliter, & in ſolidum, vndè propterea, quoad creditorem nulla inter principalem de-
68 bitorem, ac fideiuſſorem dignoſcitur differentia, cum omnes eius reſpectu, æquè correi debendi,

ac

ac principales debitores reputentur. M.

Huiuſmodi diſtinctione attenta, inter ipſos met correos, quorum ille, ad quem negotium principaliter pertinet, ſiuè in cuius gratiam debitum contractum eſt, principa-
69 lis dicitur; Alter verò qui in eius gratiam ſe correum conſtituit, fideiuſſor remaneat, à principali debitore releuandus. O.

Hinc proindè, omnia quæ habentur de principalis debitoris excuſſione facienda, prius quàm aduerſus fideiuſſorem actio detur,
70 quodammodo antiquata, atquè ab vſu aboleta videntur.

Adhuc tamen praxis illas docet quæſtiones inter huiuſmodi obligatos, & fideiuſſores, quæ cedendarum materiam, ſeù ex-
71 ceptionem percutiant, an ſcilicèt pluribus alienam obligationem ſuſcipientibus, ſe autem deben-

---

M. *diſt.*150.*& ſub tit.de feud.diſc.*100 *&* 101.

ibidem proximè.

debendi correos conſtituentibus, ſi creditor vnum, vel aliquos eorum liberet, vel pactum de non moleſtando faciat, competat alijs exceptio cedendarum, cuius competentia indubitata eſt; in vero fideiuſſore, adeout in iudicio etiam exequutiuo, ac priuilegiato, ex camerali, vel quarantigiata obligatione competente admittatur.

Quamuis autem Iuriſtæ, in hoc nimium ſe inuoluere, ac variare videantur; Verius tamen eſt, vt huiuſmodi exceptio, dicta obligationis formula non obſtante, concedatur, quoties agatur de correis ex cauſa oneroſa, & correſpectiua, ſecus autem vbi de lucratiua; Ac dummodo contemporaneè, ſe obligauerint, adeout adaptari valeat ratio, vt vnus intuitu alterius ſe obligaſſe cenſeatur, eo modo, quo inter fideiuſſores de iure ſtatutum eſt.

Iſtà etenim coæqualis, ſeù æquè principalis obligationis for-

mula, creditorum cautelam, nimium quidem proficuam, percu-
72 tit, nè excuſſionis onere grauentur, alijſquè ſubiaceant, quæ fideiuſſorum fauore lex induxit; Rei autem, ſeù veritatis ſubſtantiam non immutat, vt ſi verè ille fideiuſſor eſt, pro tali haberi non debeat, illiſquè priuari beneficijs, quæ nedum lex ſcripta, ſed etiam ipſa naturalis æquitas, vel ratio concedere videtur, ideoque, non in ſummo legum apice, vel rigore, ſed pro naturali veritate, & æquitate, materia hæc pertractanda videtur. O.

Quatenus verò, retentis eiſdem terminis obligationis conuentionalis, circumſtantia, coæqualis, ſeù principalis obligationis ceſſet, eaque in forma verè fideiuſſoria (vt lex præſupponit) concepta ſit, tunc plures exceptiones, vel beneficia fideiuſſori, vel expromiſſori, alienam ob-

O. *diſc.94.& 145.& de feud.diſc.*100. & 101.

73 obligationem ſuſcipienti, lex concedit aduersùs creditorem; Præcipuè verò illam ſuperius inſinuatam, excuſſionis principalis debitoris, qua non ſequuta, nulla contra fideiuſſorem exercibilis eſt actio.

Verùm adhuc huius exceptionis nimium rara eſt praxis; Vel quia, ei expreſsè renunciatum ſit, vt ex moderna cautela frequentiùs ſequi ſolet; Vel quia communis vſus, pro libertate commercij eam aboleuerit, vt inter mercatores, ac negotiatores magis receptum videtur; Siuè quod obligationis formula illam dirimat, vt obligatio cameralis facit; Vel quia iuramentum id operetur; Vel quia lex particularis diſponat, vt ſummariè, ac ſola facti veritate inſpecta procedatur; Vel quia notoria ſit principalis inſufficientia, cum adhibendæ non ſint illæ diligentiæ, quas liquet non eſſe profuturas, cum ſimilibus limitationibus in ſua ſede deductis, ex quibus huiuſmodi exce-

 ptio-

ptionis regula penè annihilata videtur.

Vbi verò eidem regulæ locus fiat, tunc facti potiùs, quàm iuris quæſtio remanet, ſuper eiuſdem excuſſionis qualitate, & an benè, ac ſufficienter ea facta ſit, necnè, quod certam, ac determi-
74 natam non recipit regulam, ſed deciſio, ex facti circumſtantijs, potiſſimum autem ex locorum, vel Tribunalium legibus, vel ſtylis, aut recepta praxi, manat.

Regulariter autem, ex iuris communis diſpoſitione, de Iudicis mandato, per duos exequutores, audito etiam fideiuſſore, facienda eſt, contra omnes debitores, nequè ſufficit ſi contra vnum vel plures fiat; Quamuis, & iſta quæſtio potiùs facti quàm iuris ſit, ob inſinuatam limitationem, vbi nempè conſtet, hanc diligentiam inanem eſſe, quod adminiculatiuam quoque probationem admittit.

Rigoroſiùs autem iſta diſcuſſio requiſita eſt, vbi non ſolum à iu-

à iuris diſpoſitione, ſed etiam,
5 à partium conuentione manet, quia nempè fideiuſſoris obligatio, ſubſidiariè, atquè ſub excuſſionis conditione, explicita, vel implicita, concepta ſit, cum, tunc, non dicatur nuda exceptio debitoris, ſed fundamentum intentionis creditoris actoris; Ac etiam quia vbi diſpoſitioni legis, altera hominis accedit, tunc iſta, nè inanis, ac fatua remaneat, aliquid plus operari debet. P.

Strictam quoquè ſignificationem fideiuſſoria obligatio recipit, ideoquè, vltra caſus expreſſos, nullatenus extendenda eſt;
76 Quod in aſſecurationibus præſertim, quæ fideiuſſionem important, ſeu eius iure regulantur, frequens occaſio agere ſuppetit; Q. Ac etiam in conductionis fideiuſſione non complectente recon-

---

P. *diſc.90.& 93.& 96.*
Q. *diſc.91. & diſc.106. cum pluribus ſeqq.*

ductionem; R. Siuè in illa officialis, non capiente prorogationem, quando hæc, primo tempore expirato, nouum officium importet; Aut pro famulo, ſeù miniſtro ad vnum opus, vel munus, ſi diuerſo, maioriquè muneri præponatur, cum ſimilibus pro facti qualitate penſandis, quæ voluntatem fideiuſſoris probabiliter excludant.

Reſtricta verò fideiuſſio pro adminiſtratore ad certam ſummam, eam reſidualem capit, quæ
77 redditis rationibus debenda remaneat, quamuis poſt factam obligationem, ſolutiones acceſſerint, eamdem ſummam abſorbentes, vel excedentes; Licèt enim iuris regula ſit, vt ſolutiones à debitore factæ, in duriorem cauſam fideiuſſoriam priùs cedere debeant; procedit tamen, vbi de ipſius debitoris bonis ſolutio fiat; Secùs autem vbi directè, vel indirectè de pecunijs, vel bonis eiuſ-

R. *tit. de locat. diſc. 22. & 36.*

eiuſdem creditoris per debitorem adminiſtratis, ità communi vſu, ac adminiſtrationis natura ſuadentibus, vt cautiones prò certa ſumma, quæ longè minor eſſe ſolet, quàm tota adminiſtratio importet, prò reliquatus ſolutione, & aſſecuratione præſtentur. S.

Si verò plures, non coniunctim, ſed diuiſim prò diuerſis ſummis, eiuſdem debiti fideiuſſores dati ſint, debitor autem partem
78 debiti ſolutam referre declaret ad diſſoluendum obligationem vnius potiùs, quàm alterius fideiuſſoris, id rectè fieri in iure ſtatutum eſt, nequè proindè confideiuſſoribus actio aliqua contra fideiuſſorem liberatum, minuſquè exceptio cedendarum contra creditorem liberantem competit.

Recipiendum verò id eſt, vbi cum debitoris pecunia, vel alia re manuali ſolutio facta ſit,

E 4 quæ

S. *diſc.* 102.

quæ functionem in genere reci-
79 piat, vndè propterea aduerſus tertium, ex recepto vſu, vel æquitate, à commercij libertate inducta, hypothecæ experimentum non detur, idquè in ſtatu integro, quia nempè debitor, qui ſoluit, idoneus ſit, liberamquè habeat adminiſtrationem, non autem ſi decoctus, vel decocturus, aut eius iam defuncti hæres; Siuè ſi ſolutio facta ſit de pretio rei ſtabilis, vel æquipollentis, in qua huiuſmodi ratio ceſſet, atquè confideiuſſor ſuæ indemnitatis actionem hypothecariam ſuper ea experiri valeat, cum tunc iſta gratificandi facultas non concedatur, ſed benè dicta cedendarum exceptio, vel æquipollens intret, non autem fauore fideiuſſoris hypotheca deſtituti, cui (ceſſante fraude) actio ad ipſa bona contra tertium non competit. T.

Quandoquè autem fideiuſſoris obli-

T. *diſc.* 145.

obligatio, pura non eſt, ſed ad
certum caſum reſtricta, ſiuè ſub
certa conditione concepta, at-
què tunc planum eſt, actionem
80 contra eum exercibilem non eſſe,
niſi ex parte creditoris agentis,
de caſus, vel conditionis purifica-
tione, actionis productiua, eiuſ-
què fundamento concludenter do-
ceatur. V.

Iſtoquè caſu faciliùs, magiſ-
què generaliter, vbi verè acceſ-
ſoria, ſeù fideiuſſoria obligatio
ſit, adeò vt non ſit æquè princi-
81 palis tanquam à correo, nocet
nimia negligentia creditoris non
pulſandi debitorem, qui interim
minus idoneus effectus eſſet, vn-
dè propterea fideiuſſori non re-
maneat, ità pro eius indemnita-
te, benè conſultum, vt remane-
ret, ſi congruo tempore id ſequu-
tum eſſet, vt ipſe fideiuſſor ex-
ceptione tueatur, neque ampliùs
moleſtias recipiat à creditore,
cui propria negligentia imputan-

V. *diſc.93.*

da eſt; Rarò autem praxis, vel forus id admittit, cum non de facili verificatio detur huiuſmodi inexcuſabilis negligentiæ, quæ hunc effectum producat. X.

Ceſſat etiam fideiuſſoria obligatio, etſi quoad principalem debitorem adhùc duret, vbi ea, non in dando, ſed in faciendo conſiſtat, quia nempè non debiti, ſed alicuius facti ſit fideiuſſor,
82 ob cuius non implementum, obligatio debiti ſubſidiariè, vel conſequutiuè reſultet; Vt eſt obligatio de præſentando debitorem in carceribus intrà certum tempus, vel ad creditoris requiſitionem; Siuè obligatio exhibendi pignora, ſeù bona; Tunc etenim ob debitoris mortem, ſeù aliam ſtatus immutationem, ob quam fideiuſſori perſonæ præſentatio impoſſibilis reddatur, eius obligatio ceſſat, ac reſoluitur; Idemquè reſpectiuè operatur, caſualis, & non affectata peremptio bonorum,

X. *diſc.94.& 96.*

rum, quorum exhibitio promiſſa eſt.

Niſi mora fideiuſſoris exhibendi perſonam ſtatuto tempore, vel poſt requiſitionem, iſtud beneficium
83 auferat, quoties tunc implementum rectè ſequi potuiſſet, atquè iuſtum impedimentum non vrgeret, quod pro facti qualitate iudicandum eſt. Y.

Prout eadem obligatio ceſſat, ſi facto creditoris, principalis debitor in fuga ſit poſitus; Aut ſi
84 aliàs immutauerit ſtatum, adeò vt iſta facti obligatio, impoſſibilis, vel difficilior ſit reddita; Quamuis etenim ad factum Iudicis, id quoquè extendi ſoleat; Attamen in
85 fideiuſſore iudiciali, præſertim in criminalibus, id procedit, secùs autem in conuentionali fauore creditoris, quamuis in iudicio, vel eius occaſione cautio hæc præſtita ſit. Z.

Alicubi verò, Ius municipale,

E 6

Y. *diſc.94.*
Z. *diſc.98.*

le, ob alicuius temporis decurſum, huiuſmodi fideiuſſorias obligationes ceſſatas, vel extinctas
86 eſſe ſtatuit, talequè ius eſt ſeruandum, vbi ab habente legis condendæ poteſtatem conditum ſit; Illudque rationabile videtur, commendatione potiùs dignum, non autem à iure communi exorbitans, vtpotè potiùs interpretatiuum, eiuſdem iuris communis, quod creditori negligenti ſuum ius proſequi cum debitore, aduersùs fideiuſſorem, de tempore quo commodius releuationem obtinere poterat, actionem negat, ità per certi termini præfinitionem, dirimendo quæſtiones aliàs ſuper huiuſmodi negligentiæ verificatione cadentes, eo modo quo iura municipalia, præſumptam ſolutionem ſtatuunt, ſub ſtatutariæ præſcriptionis termino explicari ſolitam. A.

Principis autem, vel alterius Magiſtratus, ad id poteſtatem ha-

A. *diſc.92.*

habentis, moratoria, vel aliud priuilegium, an fideiuſſori proſit,
87 eiuſquè obligationem tollat, vel impediat, ſub quæſtione eſt, cui non de facili certa, & generalis regula, cuicumquè caſui congrua, adaptabilis eſt, cum ex obligationis, vel reſpectiuè moratoriæ forma, ſiuè ex Ditionum legibus, vel Tribunalium ſtylis, inter ſe frequentiùs diuerſis, decisio pendeat, vt in ſua ſede. B.

Nullitas verò obligationis principalis debitoris, vel alia exceptio, quæ huic competat, an fideiuſſori quoque ſuffragetur, ſub
88 non modica quæſtione pariter exiſtit, quæ certam, ac generalem regulam cuicumque caſui applicabilem non admittit, ſed pro ſingulorum caſuum circumſtantijs deciſionem expectat; Quamuis etenim, ex magis communi ſenſu, ea ſit diſtinctio generalis, an nullitas, vel exceptio, à iure communi, vel ſpeciali prouenniat,

B. *dicto diſc.* 98.

niat, & an ea ſit talis, vt ipſi fideiuſſori ſoluenti, vel moleſtias patienti, indemnitatis actionem aduerſus ipſum debitorem neget, necnè, vt in vno caſu proſit, in altero autem non; Attamen, ex eadem ratione, ob quam praxis forenſis rarò admittit excuſſionis beneficium, iſta etiam regula, rarò locum inuenit, cum frequentiùs hodiernæ fideiuſſoriæ obligationes conuentionales, non in earum connaturali acceſſoria forma concipi ſoleant, ſed in diuerſa principalium correorum debendi, quo caſu ceſſat regula acceſſorij ſequentis naturam principalis, cum rectè creditor dicere valeat, ſe non minus vnius, quàm alterius fidem æquè ſequutum eſſe, ideoquè ſollicitum non fuiſſe de habilitate eius, de quo ſuſpicio haberetur, an liberam ſe obligandi facultatem haberet, ſiuè aliam exceptionem deducere poſſet, dum alterius correi, à quo iſta ſuſpicio abſit, fidem inſoli-

ſolidum, ac principaliter ſequutus eſt. C.

Et ex qua ratione, praxis, quandoquè recepit, vt etiam in debitis verè fideiuſſorijs, ac alienis,
89 (ſub iſta tamen æquè principalium correorum forma contractis) Bulla Baronum locum habeat, quod tamen recipiendum videtur iuxtà declarationes, de quibus in ſua ſede. D.

Nouatio item inter creditorem, ac principalem debitorem inita, fideiuſſorem, huic nouatiuæ conuentioni non accedentem, vel non conſentientem liberat;
90 Adhuc tamen rarò forus huiuſmodi liberationis praxim videt; Vel quia eius requiſita non accedant, quæ huiuſmodi effectum producant, cum non omnis ſimplex dilatio, vel conuentio nouationem inducat, hodiè ex nouo iurè non inducendam, niſi vbi expreſsè dicatur, vel omnimodæ incom-

C. *diſc.* 101.
D. *de feud. diſc.* 100. & 101.

compatibilitatis ratio vrgeat; Vel quia præſeruatiuæ clauſulæ frequentius, ac pœnæ prò generali ſtylo adijci ſolent.

Vbi verò ad certos caſus fideiuſſoris obligatio reſtricta ſit, onus eſt creditoris concludenter probandi eiuſdem caſus verificationem, ſine quà actio denega-
91 tur, vt praxis in quibuſdam maritimis contractibus docet, vt obligatio, ad barattariæ caſum reſtringatur, quæ an accedat, nec ne ſub hac aſſecurationis materia agitur. E.

Quandoquè, verò certum tempus huiuſmodi obligationibus adijci ſolet, quod producit quæſtionem, an illud gratia dilationis, vel potiùs cauſa extinguendi obli-
92 gationem adiectum ſit; In ea tamen certa iuris regula ſtatuta non eſt, cum tanquam in quæſtione facti, & voluntatis potius quàm iuris, ex indiuidui facti qualitate, & circumſtantijs deciſio pendeat;

E. *diſc.93.*

deat; Regulariter autem ſiue in dubio, dilationi potius, quàm extinctioni tempus referendum venit. F.

Illa quoquè ſolutio, quæ principalem debitorem non omninò liberet, fideiuſſoriam obligationem regulariter ceſſare facit, quæ à debitore ex diuerſis cauſis creditori ſimpliciter fiat
93 nulla expreſſa cauſa, cum ad eam referatur, prò quà fideiuſſor præſtitus eſt, vtpotè duriorem, niſi aliud exprimatur, cum in expreſſis quæſtiones non intrent; G. Niſi ex ſuperius inſinuatis, fideiuſſio reſidualem ſummam poſt rationes diſpunctas, ac ſolutio-
94 nes admiſſas, referenda veniat, vt in cautionibus, quæ per adminiſtratores præſtantur, contingit.

Vel niſi pluribus, æquè duris atquè fideiuſſorijs debitis concurrentibus ex diuerſis cauſis, vel ad-

F. *diſc.96.*
G. *dicto diſc.102, & diſc.43. & ſeq.*

adminiſtrationibus, ſolutio facta ſit in cauſam ſecundæ adminiſtrationis de eius effectibus, cum tunc, huic, licet poſteriori, atquè ad ſecundum fideiuſſorem liberandum, ſolutio referatur.

Vbi verò vnus ex fideiuſſoribus, quorum omnium ſolidi obligatio ſit, totum debitum ſoluat, reportata à creditore iurium ceſſione; Sub quæſtione eſt, an contrà confideiuſſorem, vel correum, ad totum agere valeat, vel potius diuiſionis ordinem ſeruare teneatur, quemlibet prò eius virili pulſando; Aliquibus primam partem ſimpliciter tenentibus, vt ad totum agat, propria virili non detracta, quaſi quod diuerſam creditori perſonam, ac tertium repræſentet; Alijs autem, de directò oppoſitum, vt non niſi prò virili, quemlibet moleſtet; Vtrumque verò extremum vitioſum eſt, magiſquè probabilis, ac recepta eſt media opinio, vt ex ea æquitate, quàm inanis

95

cir-

circuitus vitandi ratio ſuggerit, propriam virilem detrahere debeat; In reliquo autem eam optionem habeat, quam cedens haberet, vnum, vel aliquos, tantùm inſolidum conueniendi, vt quilibet extraneus, qui eamdem ceſſionem haberet, facere poſſet; Niſi aliàs maior æquitas, prò facti qualitate, prudentis Iudicis arbitrio penſanda, vnum, vel alterum magis ſuadeat, vt in ſua ſede. H.

Ceſſio autem fideiuſſori ſoluenti facienda, fideiuſſionis co-
96 mes eſt connaturalis, ac neceſſaria, tam contra principalem debitorem, quàm etiam contra confideiuſſores, vel etiam debendi correos, ex eadem tamen onerosa, & correſpectiua cauſa; non autem lucratiua; Adeò vt creditor, etiam inuitus, ad eam teneatur; Ac etiam poſt ſolutionem ex interuallo fieri valeat; Atque creditori nolenti, vel non valenti

H. *diſc*.95.

ti eam facere, obſtet iam inſinuata cedendarum exceptio; Dumodo tamen, confideiuſſorum, vel correorum reſpectu, contemporanea, correſpectiuaque ſit obligatio, adeò vt vnus, alterius, vel aliorum intuitu, atque ſub diuiſionis beneficij clypeo ſe obligaſſe dicere valeat; Secus autem hac circumſtantia ceſſante. I.

Vt autem fideiuſſor, qui debitum ſoluit, contrà debitorem,
97 vel confideiuſſores reſpectiuè, releuationis actionem habeat, docere debet de ſolutione, eamque veram, atque à ſe factam probare; Creditoris quietantia ei non ſuffragante, cum ea, ob ſolutionem ab ipſomet debitore vel alio factam, ſequi potuerit, ideoque præcisè docere tenetur, vt à ſeipſo de proprio facta ſit, vel ab alio eius intuitu, faciente vt eidem donaret, non autem debitori. L.

Non

I. *diſc.* 144.
L. *diſc.* 105.

Non ſequuta verò ſolutione, minuſque accedentibus moleſtijs, frequens eſt quæſtio, an
98 fideiuſſor, debitorem vrgeat, vt ab obligatione eum eximat, ſoluendo debitum, vel aliam cautionem præſtando; Et quamuis regula ſit negatiua, ea tamen in praxi quodammodo idealis remanet, ob tot limitationes, quibus obnoxia eſt, adeòut nimium rari ſint caſus in quibus earum aliqua non intret; Vel quia per ius municipale, (quod in pleriſque partibus præſertim verò in Vrbe viget) ità diſponatur; Vel quia fideiuſſor diù in obligatione ſteterit; Vel quia debitor conditionem immutauerit; Vel quia obligatio cum pactis executiuis, ac priuilegiatis concepta ſit, adeòut fideiuſſor ſub parata exequutione ſtare dicatur, vt in obligatione camerali, ſiue quarantigiata, vel ſimili verificari eſt receptum. M.

In

M. *diſc.* 103. *&* 104.

In iudiciali autem fideiuſſione, de iudicio ſiſti, vel iudicatum ſoluendo, aut refectionis ex-
99 penſarum præſtita, cadunt quæſtiones, non de facili certam, ac generalem recipientes determinationem, cuicumque caſui applicabilem, ſed pro facti qualitate decidendæ; An ſcilicet, ea per abſolutoriam in ea inſtantia ſequutam euaneſcat, quamuis in cauſæ progreſſu, alijſque inſtantijs, condemnatio ſequatur, ſiue an ſolum de illa inſtantia, eiuſque actis, ac expenſis, non autem de alijs intelligenda ſit, vt in ſua ſede. N.

Fideiuſſore iam præſtito, naturaliter, vel ciuiliter defecto, alium debitor (ceſſante pacto), ſubrogare non tenetur, vbi de conuentionali cautione agatur, niſi ſtatus immutatio actionem ſuſpicionis fugæ creditori tri-
100 buat, quod diuerſam habet inſpectionem, ac Rubricam; In ea

N. *diſc.99.& 100.*

ea verò cautione, quam ex legis diſpoſitione, vel ex Iudicis officio, vel pro forma, ſeù pro alicuius finis implemento dare oportet, iſta ſubrogationis obligatio intrat.

Aſſecuratio, fideiuſſionis eſt imago, eiuſque iure, pro veriori, magiſque recepta ſenten-
101 tia, regulanda venit; Potiſſimum verò ſuper eius ſtricta ſignificatione, atque extenſionis prohibitione, vt non niſi caſum præciſum, ac expreſſum capiat; Adeòut aſſecuratio ſuper vna naui, aliam, quamuis eiuſdem
102 ſpeciei, non capiat, multò magis ſi de diuerſa ſit; Ita pariter, de loco, ſeù itinere, vel de mercibus, aut de perſonis, vel de modo, ſeù tempore, cum ſimilibus.

Duplex autem aſſecurationis ſpecies eſt, vna nempè, quæ perſonæ fidem, vel idoneitatem percutiat, eaque ab approbatione, ſeù laudatione reſultet, adeòut à
103 laudatoris, vel approbatoris teſti-

teſtimonio, aſſecuratum ſe dicat ille, qui perſonæ laudatæ credidit, eiuſque fidem ſequutus eſt; Idque facti potius, quàm iuris quæſtionem redolet, ideoque certam determinationem genericam, non recipit, ſed pro ſingulorum caſuum qualitate, & circumſtantijs decidendum eſt, præſertim verò, pro locorum, ac perſonarum ſtylis, & vſibus, vt in ſua ſede. O.

Altera verò in foro frequentior eſt, quæ ſuper mercibus, vel pecunijs de loco ad locum vehendis fiat, potiſſimum verò ſi per nauigationem, quamuis etiamſi per terreſtre iter traductio fiat, quando tamen longè magis rarum eſt.

Habet iſta aſſecurationis ſpecies (vbi præſertim de maritimo itinere agatur), quaſdam anti-
104 quas leges, ex negotiantium concordi conſenſu initas, ac reſpectiuè receptas ab antiquo, priuſ-

O. *diſc.90.*

priuſquam legum ciuilium Roma-
norum caſualis inuentio ſequere-
tur , ac haberetur vſus , quibus
Conſulatus maris , vocabulum at-
tributum eſt , illæque per vni-
uerſum illum Chriſtianum Or-
bem , qui inter eius incolas , pro
ciuili vita commercium habet,
à iuſtitiæ legibus regulatum ,
receptæ ſunt ; atque legum vim
habent , niſi leges municipales ,
vel contraria conſuetudo , earum
aliquas aboleuerint ; Siuè con-
traria conuentio partium aliter ſta-
tuat.

Hanc autem vim non habent,
aliquæ peculiares Barchionen-
ſium , aliarumque nationum re-
105 centiores leges , vel ordinatio-
nes , quamuis in eodem volumi-
ne regiſtratæ ſint , eiſque vulgò
idem attribui ſoleat nomen *Con-
ſulatus maris* ; Niſi ſpecifica ac-
cedat probatio , vt iſtæ in loco
controuerſiæ inter negotiatores,
vſu receptæ ſint , atque ad antiqua-
rum inſtar , pro legibus obligato-
rijs habeantur ; Ad id verò aduer-

tendum eſt, cum pleraque producere ſoleat æquiuoca, huiuſmodi particulares, ac modernas leges, promiſcuè, ſeù pariformiter attendendo, vt antiquas, quæ generaliter, ac vbique ex antiquiſſimo vſu receptæ ſunt.

Præ cæteris verò id verificari, docemur, apud aliquos modernos pragmaticos, in ea deductione octauæ partis mercium,
106 quam ab aſſecuratione faciendam eſſe, vtpotè ſub periculo domini mercium, qui aſſecuratus eſt, remanere debentem, Barchionenſium ordinationes diſponunt; Id etenim extrà eam ditionem recipiendum non eſt, niſi probetur in loco iam receptum eſſe, cum iuris communis diſpoſitione attenta, quemadmodum prohibitum non eſt fideiuſſores pro toto debito recipere, ita pro integro mercium valore prohibitum eſſe non debet accipere aſſecurationem, quæ fideiuſſio fortunæ, ſeù euentus dicitur, ſiue illius

lius habet imaginem, eiuſque iure cenſetur.

Duplicem, earumdem mercium aſſecurationem pro eodem itinere, ac periculo facere prohi-
107 bitum eſt; Secùs autem ſi prò itinere, vel caſu diuerſo, ſiuè vbi plures eſſent diuerſæ aſſecurationes, quæ ſimul iunctæ integrum mercium valorem non excedant, eo modo quo pro eodem debito, plures, ac diuerſos fideiuſſores inter ſe diſtinctos, recipere non eſt prohibitum pro diuerſis ſummis, quæ debitum non excedant.

Ea etenim eſt huius prohibitionis ratio, ne in caſu periculi duplicatum earumdem mercium valorem aſſecuratus aſſequatur, ideoque huius lucri cupiditate, naufragij, vel alterius periculi caſus, ſtudiosè, vel colluſiuè affectetur.

Atque hinc praxis inoleuit, in omnibus aſſecurationibus, pro generali, & conſueto ſtylo excipiendi caſum barattariæ; Su-

108 per cuius tamen verificatione, quæſtiones forus frequenter audit, quando ſcilicèt itineris mutatio, ſiue mercium, vel perſonarum prohibita introductio, ſeù non benefacta nauis refectio, ac ſimilia, quæ nauis, ac mercium peremptionem, ſeu commiſſum cauſent, barattariam importare dicantur, vel potiùs ſimplicem culpam, cui hoc barattariæ vocabulum non congruat; Neglectiſque varijs opinationibus, verius eſt, vt iſtud barbarum vocabulum iuri communi, veteribuſque linguæ latinæ profeſſoribus ignotum, quod pro ribalderia quoque tanquam ſynonimum vſurpatur, poſitiuam fraudem, ac affectationem caſus importet, ad quem ipſe culpoſus actus directè ſit ordinatus; Puta quia nauarcus derelicto itinere deſtinato, vela ventis dederit verſus Turcarum, vel aliorum hoſtium ditionem, in qua vtpotè extrà noſtrum commercium, impunè barattariæ lucro potiretur, denegato iuſtitiæ

adi-

aditu mercium dominis, vel quod ſtudioſè, ac præordinatè, merces vel perſonas prohibitas in nauim introduxerit, vt ita colluſiuum commiſſum ſequatur, cum ſimilibus, quibus eadem ratio congruat, ſecus verò ſi ad alium finem id geſtum ſit, ex quo commiſſum, vel alter periculi caſus ſequatur, quia tunc, culpam quidem, non autem barattariam id importabit.

An autem culpam (quamuis barattariæ metam non attingat) aſſecuratores præſtare teneantur,
109 cadit etiam ſub quæſtione, in qua opinionum diuerſitas quoque dignoſcitur; Aliquibus ſimpliciter affirmantibus; Alijs è conuerſo ſimpliciter negantibus; Alijs autem melius diſtinguentibus, vt lex conuentionis, vbi per eam id præuiſum ſit, antè omnia ſeruari debeat; Iſta verò ceſſante, adeò vt per iuris tramites quæſtio decidenda veniat, tunc vbi idem culpoſus nauarcus, mercium aſſecuratarum dominus, vel

particeps eſſet, culpa culpoſi
damno, atque periculo cedere
debet, non autem aſſecuratorum,
quantumuis ampla, omniumque
caſuum complexiua ſit aſſecura-
tionis formula; Idemque ſi mer-
cium domini, eiuſdem nauarchi
fidei, earum curam, ac admini-
ſtrationem commiſerint, eis ete-
nim imputandum eſt, cur minus
diligentem adminiſtratorem ele-
gerint; Secus autem ſi culpoſo
nauarco, ſeù vectori, ſolum ve-
cturæ munus commiſſum ſit; Al-
ter autem mercium inſtitor, vel
110 curator ſit præpoſitus, cui *ſo-
pracarico* vocabulum, ex com-
muni vſu tribuitur, cum tunc,
iſtius quidem culpa, præponen-
tis damno cedat, non autem ea
vectoris, quæ inter caſus ad hunc
effectum conſtituenda videtur;
Potiſſimè verò, vbi barattariæ,
vel alterius ſpeciei accedat exce-
ptio, quæ regulam in reliquis fir-
met.

Aliorum verò inſolitorum,
ac veriſimiliter non præuiſorum
caſuum

111 caſuum damnum, cuius nam eſſe debeat, (neglectis conſuetis opinionum varietatibus), ex verborum aſſecurationis prægnantia, vel reſtrictione, fortius autem ex regionis moribus, vel ſtylis, ac negotiatorum iudicio, deciſionem recipere videtur pro qualitate facti, cuius potius eſt quæſtio, quam modernæ aſſecurationum formulæ dirimere curarunt, quamuis numquam ſufficienter, vt aſſecuratorum ſubterfugia, & ſubtilitates, facto caſu, effugi valeant.

Vbi autem contingat, vt in diuerſo loco fiat illius nauis aſſecuratio, quæ tunc iam perie-
112 rat, ſiuè aliàs caſum paſſa erat, adhuc verius eſt aſſecurationem ſubſtineri, ac afficere; Niſi ex facti qualitate, aſſecurato veriſimiliter caſus contingentia innoteſcere potuerit, vnde fraudis ſu-
113 ſpicio cadat, (cuius contrarium in ſpoſionibus eſt verius), adeout nulla iuris quæſtio ſit, ſed facti, ex iſtius qualitate, & circum-

ſtantijs, prudentis iudicis arbitrio decidenda, cum itineris, ac temporum qualitas, aliaque accidentia, in propoſito ponderanda ſint, vt in ſua ſede aduertitur, cum deſuper certa regula, cuicumque caſui applicabilis ſtatui non valeat.

Super caſus iam ſequuti iu-
114 ſtificatione, vt aſſecuratis actio aduerſus aſſecuratores pro commiſſa ſtipulatione competat, quæſtiones etiam frequenter in foro cadunt, certam pariter, ac generalem non recipientes regulam, cum probationis materia Iudici arbitraria ſit, pro facti qualitate regulanda, potiſſimum, an deferendum ſit nautis; Idque ab eorum intereſſe pendet; Ea ſpecialitate in hac materia concurrente, vt ob difficilem probationem per alias ſpecies, vel teſtes magis idoneos, minus idoneis adhuc deferre congruat, quamuis in proximo naufragij loco, ad formam conſulatus maris, vel ſtyli, eorum teſtimoniale, parte non cita-

citatà, abſque tela iudiciaria recipiatur; Niſi id in eo loco fiat, in quo parte intereſſata præſente, citatio, aliaque congrua acta impleri valeant, tanquam à ceſſante dictæ ſpecialitatis ratione.

Eadem probationis inſpectio cadit ſuper ipſarum mercium oneratione, earumque qua-
115 litate & quantitate, quod pariter ex facti qualitate, potiſſimum verò ex loci vſu determinationem recipit; Melior autem, magiſque ſubiectæ materiæ congrua reputatur ea probatio, quæ per apocam oneratoriam (quæ *dicarico* vulgò dicitur) fiat, ſiue per librum, ſeù fidem, pro ſtylo, Scribæ nauis, qui Notarij perſonam, ſeu figuram in hac ſpecie facere dicitur.

Valoris item liquidatio, controuerſias frequenter parit, vtpotè neceſſaria, ad hoc, vt ad certam ſummam, ſeù quantitatem condemnatio fieri valeat, potiſſimùm autem, an locus à quo, vel

116 ille ad quem attendi debeat, quod cum diſtinctionibus decidi ſolet, de quibus in ſua ſede, quamuis frequentius conuentionalis partium taxa, quæ de iure valida, & commendabilis eſt, huiuſmodi quæſtiones dirimat.

Si verò diuerſæ ſint merces ſub aſſecuratione cadentes, in quibus diuerſus ex dicta conuentione valor ſit ſtatutus, earum verò
117 aliquæ periculum paſſæ ſint, aliæ verò non; Quæſtionis pariter eſt, an extantium lucrum, peremptarum, vel diminutarum damnum compenſet; Taliſque eſt regula affirmatiua, ex facti diuerſa qualitate limitanda.

Ex præmiſſis autem legibus
118 maritimis, quibus conſulatus maris vocabulum tribuitur, clariuſuè ex ipſarum aſſecurationum conſuetis formulis, ſtatutum eſt, vt aduerſus aſſecuratores, executiuum, ac ſummarium iudicium, per ſupra enunciatas, vel ſimiles exceptiones non ſit retardandum, adeòut in dubio ſolutio præcede-

re

re debeat, poſtmodum verò de exceptionibus diſputari; Adhuc tamen praxis frequentior docet, id non ſufficere, adeòut experientia probet, vt aſſecurationes, alium non cauſent effectum, niſi illum certi damni ſolutionis pretij, quatenus caſus non contingat, eo autem contingente, frequentiùs longæ, ac diſpendioſæ lites oriuntur.

Alia ſpecies eſt aſſecurationis pecuniæ, quæ verè traiectitia non ſit, iure aliarum mercium recenſenda, ſed negotiatio-
119 ni expoſita, ſiue ſuper ipſamet negotiatione, eiuſque lucris, ac ſorte expoſita, quod vſurarum, ſeù nautici fænoris materiam percutit, ideoque in propria ſede agitur. O.

O. *Diſc.* 106. *& pluribus ſeqq. vbi de omnibus præmiſſis, ad materiam aſſecurationis.*

CAP. V.

De actione, vel ordine iudicij, ad effectum cogendi debitorem, vt creditori ſol-uat quod debet.

POſita debiti ſubſtantia, ſeù ve-
ritate, tam de iure, quàm de
facto, adeòut nulla iuridica, im-
pugnatiua, vel modificatiua ex-
ceptione debitori competente,
adhuc tamen debitum ſoluere
120 ipſe negligat, vel renuat,
ideòque de ſolo actionis exerci-
tio, ſiuè coactionis remedio agi
contingat, tunc potiùs alteram
iudiciorum, ac praxis materiam,
vel ſedem, quàm iſtam id per-
cutere videtur; Quia verò ſub
hac debiti, & crediti tractatione,
pleraque id concernentia adnotan-
tur; Hinc eadem obiter inſinuare,
quamuis ibi latiùs agatur, incon-
gruum non eſt.

Aut igitur, nulla peculia-

ris

ris ratio iuris municipalis, vel conſuetudinis, ſeù pacti vrgeat, quæ proceſſum ſummarium, & executiuum ſuadeat, adeò vt cum
121 generalibus iuris communis regulis procedere oporteat; Iſtoque caſu, vbi de mere perſonali actione agatur, quæ per capturam perſonæ, vel pignorum ad exercitium deducenda ſit; Regula eſt, vt in iudicio ordinario per tres conformes, vel rem iudicatam terminando, id ſequi debeat quamuis publicum inſtrumentum, deſuper accedat, quinimò illud iuris iurandi religione vallatum,
122 ſit; Licèt enim aliquorum, ſententia ſit, vt iuramento hæc operatio tribuatur ſummarij, ac executiui proceſſus; Verior tamen, magiſque recepta eſt contraria opinio, cum id nullibi iure cautum ſit, atque regulam generalem habeamus, vt proceſſus executiuus præter conſuetum iuris ordinem, non niſi

in

in caſibus à iure expreſſis, compe-
tat. P.

Vbi verò, in vim hypothecæ, vel pacti de capiendo propria auctoritate, ſiuè clauſulæ conſtituti, reale, ſeù rei perſecu-
123 torium remedium, vel interdictum, in ſolo adipiſcendæ poſſeſſorio ad bona debitoris obtineri contingat, vt frequentiùs in eo, quod *ſaluianum* dicimus, praxis docet, ſiuè in eo, quod *aſſociationis* nuncupatur; Iuris ciuilis diſpoſitione attenta, ſummarium eſt, ac exequutiuum iudicium, quod ſuſpenſiuam appellationem non admittit, niſi nullitatis, vel iniuſtitiæ, aut mixturæ, ſi-
124 uè exceſſus ratio aliter exigat; Secùs autem, ſi illud intentetur iudicium hypothecæ connaturale, quod *hypothecaria* dicitur, cum iſtud petitorij quandam ſpeciem habeat.

Illud autem, quod in poſſeſ-
ſorijs

P. *diſc.* 116.

ſorijs interdictis lex ciuilis concedit, lex canonica negat, ideoque iſta, ſuſpenſiuam quoque
125 appellationem admittit, præterquam in eo remedio, quod aſſociationis dicitur, quod non ex ſola hypotheca competit, ſed conſtituti clauſulam, vel capiendi propria auctoritate facultatem exigit; Huic etenim, in forma ſummaria pro ſola conceſſione familiæ petito magis communis, ac vſu recepta opinio, vbi etiam cum iuris canonici diſpoſitione procedatur, appellationem ſuſpenſiuam denegat, atque proceſſum executiuum decernit.

Quamuis autem in temporali Eccleſiæ ditione, etiam inter laicos, & coram Iudice ſæcula-
126 ri, cum iuris canonici diſpoſitione potiùs, quàm illa ciuilis procedendum ſit; Ægydiana tamen Conſtitutio, Apoſtolica auctoritate ad Vrbem vniuerſumque Italicum temporalem Statum immediatum extenſa, iuris ciuilis

di

diſpoſitionem in hac parte reſtituit, atque ſuſpenſiuam appellationem ſubſtulit; Quia verò Pontifex, cum laicali tantùm, non autem Pontificia poteſtate id agere explicitè, vel implicitè profeſſus eſt, hinc inter ſolos laicos in laicali foro, de laicalibus bonis contendentes procedit, adeò vt, nullam perſonarum, vel bonorum eccleſiaſticorum, aut fori eccleſiaſtici mixtura accedat; Ea etenim accedente, firma iuris canonici diſpoſitio remanet, quamuis perſonæ eccleſiaſticæ qualitas in victore, ſeù creditore concurrat; Atque reſpectu bonorum Eccleſiæ directum dominium ſufficit, licèt de ſolo vtili inter laicos quæſtio ſit. Q.

Omnium ferè Ditionum, ſeù Principatuum leges, vel ſtyli, præmiſſam iuris communis regulam, ſuper iudicio ordina-
128 rio, ferè inanem reddiſſe vi-
den-

Q. *De his omnibus ſub tit. de iudicijs.*

dentur, cum ferè vbique locorum, particulares leges, vel contrahentium conuentiones, viam exequutiuam, inſtrumentis, vel reſpectiuè apocis, alijſque documentis tribuant; Vt in noſtra Italia, iuxtà Principatuum, ſeù Ditionum varios mores, praxis docet; In temporali etenim Eccleſiæ Principatu, ac etiam ge-
129 neraliter cum perſonis eccleſiaſticis in foro eccleſiaſtico, inoleuit quædam obligationis formula, quæ cameralis, vel in forma cameræ dicitur, per quam, in ſummario, nimiumque priuilegiato executiuo iudicio, appellationem, omnemque aliam exceptionem extrinſecam, ac altiorem indaginem requirentem excludendo, proceditur cum vnica citatione; Quoties tamen præcedat eiuſdem obligationis formulæ extenſio, quæ neceſſaria, vt ad executionem deueniri valeat, niſi ex conuentione ſpeciali, conſentiendo in vnicam citationem, dictæ extenſioni renunciatum ſit, eaque ha-

habita pro facta; Iſtaque conuentio, quamuis non expreſſa, ſubintelligitur in obligationibus, alijſque contractibus initis per Notarios A. C. pro eorum peculiari ſtylo.

Pluribus quæſtionibus cadentibus, ſuper huius obligationis operationibus, ac effectibus, eiuſdemque retardatione, & præſertim circa ſtipulationem, quam ſub ſe continet fauore omnium intereſſe habentium, licèt abſentium, vt procedat reſpectu habentium intereſſe principale, ſeù coæquale, non autem acceſſorium, vel accidentale, ſed de his, ac alijs in ſua iudiciorum ſede habetur. R.

In Regni Neapolis laicalibus Tribunalibus, ex quodam illius M. C. V. Ritu, qui Re-
130 gia auctoritate in ſcripturam redactus, vbique legis vim habet, quidam rigoroſus proceſſus exequutiuus practicatur, in forma

R. *Eodem tit.de iudicijs.*

ma iudicij criminalis, cui quædam pœna pecuniaria fiſco applicanda, atque loco antiquæ maioris pœnæ amputationis manus dexteræ, ob periurij reatum, annexa eſt, ſoluenda per debitorem, qui debitum ſtatuto tempore, contrà fidem datam non ſoluit, & è conuerſo debita per creditorem, qui indebitum petat; Ideòque tanquam in criminali iudicio, debitor, non per procuratorem, ſed ſolum perſonaliter comparendo, auditur in vinculis, vel facto depoſito, & non aliàs, niſi in continenti, per æquè publicum inſtrumentum liquidum, de ſolutione doceat infrà ſibi ſtatutum peremptorium terminum; Ipſeque creditor pariter ex eadem ratione iuramenti ſuper crediti veritate per ipſum præſtandi, ob quod dictæ pœnæ quoque ſubijcitur, per procuratorem non auditur, ſed eius perſonalis præſentia neceſſaria eſt, cui, vt ibi dicitur, de facie ad faciem, ſolutio promiſſa ſit, adeòut neque ceſſionarius

narius ad id admittatur; Hærede tantùm legitimè declarato in hoc admiſſo.

Non omni tamen credito experiendo iſtud iudicium competit, ſed illi tantùm, quod per publicum, ac iuratum inſtrumentum, in ea ſolemni, ſeù probandi forma, quæ per eiuſdem Regni leges præſcripta eſt, redactum, omninò ex ſui facie liquidum ſit, nulla indigens alia extrinſeca probatione, vel liquidatione, niſi hæc, per æquè publicum, ac liquidum inſtrumentum incontinenti facta ſit, cum pleriſque alijs formulis, ac declarationibus, quæ apud eiuſdem Regni Sapientes habentur.

Quamuis autem eiuſdem Re-
gni eccleſiaſtica Tribunalia hanc
iudicij formam, ſeù praxim vſu
131 recipere, contrà clericos, &
eccleſiaſticas perſonas cœperint;
Attamen id illicitum eſſe Curia
Romana cenſuit, quaſi quod in-
congruum ſit, pro ciuili debito,
criminale, ac pœnale, famoſum-
que

que iudicium peragere, interdicta præſertim dictæ pœnæ exactione. S.

E' conuerſo autem incongruum, ac ſcandaloſum reputant laici, vt pro pecuniario, vel al-
132 terius rei temporalis merè priuato debito, in vim dicti alterius iudicij obligationis cameralis, ſeù alterius exequutorialis, eccleſiaſticarum cenſurarum vſus habeatur; Improbabile tamen eſt ſcandalum, cum id nonniſi inſubſidium practicetur, quatenùs debitoris poſitiua malitia, ſeù proteruia accedat, atque creditori de facto impediat, ex potentia, vel occultatione, ſuorum iurium experimentum, in perſona, vel bonis; Ideoque hoc ſubſidiarium remedium denegatur aduersùs minùs idoneum, qui ex impotentia potiùs, quàm contumacia, ſeù proteruia non ſoluat, vel non impleat id, quod debet, quaſi quod iſtud ſpirituale remedium

S. *dicto diſc.* 116.

dium pro ſpiritualis delicti punitione adhibeatur, quoniam voluntaria contumacia debitoris idonei, ſpirituale poſitiuum delictum redolere videtur. T.

Per aliàs verò Italiæ partes, verſus montes, in vſu eſt ea anti-
133 quior obligationis formula, quæ quarantigia dicitur, proceſſum exequutiuum, aliaque priuilegia continens.

Neque alia, pro ditionum, ſeù dominiorum varijs legibus, vel ſtylis, aut contrahentium conuentionibus, deſunt iudicia exequutiua, vt præſertim in di-
134 cto Regno, ac altero Siciliæ vltra Farum, ſunt obligationes penès acta iudicij, ac bancorum, ſeù tabularum apocæ, ſeù partitæ, cum ſimilibus, quæ certam, & determinatam regulam non recipiunt, cum à ſingulorum lo-
corum

T. *Eodem tit. de Iudicijs, & tit. de cenſur. in diuerſor. Eccleſiaſt.*

corum legibus, vel ſtylis totum pendeat.

Generaliter autem, ac vbique, ex iuris communis diſpoſitione, vel intentione, ſumma-
135 rius, atque exequutiuus proceſſus conceditur, contra eum, qui coram Iudice in forma iudiciaria debitum agnoſcat, ac fatea-
136 tur; Necnon contrà depoſitarium, ſeù fiſci debitorem, illumque Ciuitatis etiam, ſeù publici ærarij ex annonaria, vel alia publica cauſa debitorem; Ac generaliter in omnibus ijs, quæ de ſui natura celeritatem deſiderant, atque appellationis, vel alterius telæ iudiciariæ dilationes, abſque irreparabili præiudicio non admittunt, vt præſertim in præſentibus, vel futuris alimentis ſubſidiarijs, atque Iudicis officio de-
137 bitis ei, qui aliundè prouiſus non ſit, ex regula quod venter dilationem non patitur, praxis docet, non autem in præteritis, vel ijs, quæ citrà ſubſidij caſum actionis iure, perſonæ aliàs pro-

prouiſæ debita ſint, cum ſimilibus, in quibus eadem vrgentia, ſeù promptæ prouiſionis ratio intret.

Ex generali pariter, ſeù communi vſu, vel introductione, pro communis commercij ratio-
138 ne, ac publica vtilitate, cambij litteris, ac mercatorum, & campſorum cedulis, & apocis, quinimò, & paruis pagellis, quæ vulgò *pagarò* nuncupantur, ſiuè in nundinarum, ac mercatorum negotijs, & contractibus, ac etiam inter quoſcumque priuatos, pro habitationis domorum penſionibus, idem proceſſus ſummarius, & exequutiuus generaliter introductus eſt, vt etiam Romana Curia pro ſolutione eccleſiaſticarum penſionum introduxit, vt in ſua peculiari penſionum ſede aduertitur.

Poſita verò huiuſmodi proceſſus competentia, quæſtiones cadunt (quibus foro nullæ frequentiores), ſuper exceptionibus, quæ per debitores deduci ſolent,

an,

an, & quando ità incontinenti probatæ dicantur, vt in huiuſmodi exequutiuo proceſſu admitti mereantur, illumque retardare aptæ ſint.

Quamuis autem aliquas generales regulas deſuper habeamus, vt nempè tales dicantur ſolum, quæ ex facie, ſeù ventre
139 oriantur eiuſdem ſcripturæ, ex qua oritur actio, vt præſertim ſunt; Illa implementi per creditorem prius faciendi, ſiuè in illa liquidationis, vel purificationis debiti contingit, vbi de illiquido, vel conditionali agatur; Aut vbi exceptio per rem iudicatam, ſiuè creditoris confeſſionem, aut omninò clarum & liquidum publicum inſtrumentum, quod probabilem exceptionem non patiatur; Siuè etiam, vbi ea conſiſtat in ſolo puncto iuris clari, abſque alio extrinſeco facti adminiculo, adeòut (ſicuti noſtri dicunt), ex librorum apertura, ictu oculi, res incontinenti decidi valeat; Adhuc tamen, vt pra-

xis docet, certa, & determinata, regula deſuper tradi non poteſt, cum pro locorum legibus, vel ſtylis ex facti qualitate, ac ſingulorum caſuum particularibus circumſtantijs deciſio pendeat pro Iudicum, ſeù magiſtratuum arbitrio.

Illum autem ſtylum Romana Curia perpetuò damnauit, qui in dicto Siciliæ citrà, ſeù Neapolitano Regno habetur, vt pro ob-
140 ligationibus penès acta, vel pro cambij litteris proteſtatis, nulla præuia, nec quidem vnica, debitoris citatione, ad exequutorialium relaxationem, earumque exequutionem procedatur, cum id nullam iuris probabilem rationem habeat, vnica ſaltim citatione, in quibuſcumque actibus ex ipſo naturæ iure deſiderata, non accedente; Quamuis etenim ea in obligationibus penès acta ratio tribuatur, quæ in confeſſum coram Iudice abſque vlteriori citatione ex iuris communis regulis hunc proceſſum exigit, non

ta-

tamen congrua, ſeù adaptabilis ratio eſt, cum hæc voluntaria conuentionalis obligatio, non eamdem ſapiat ſpeciem, ſeù rationem habeat, quæ verè iudiciali confeſſioni contentioſi iudicij calore factæ congruit: Ac etiam, quia huiuſmodi conuentionales obligationes, tempus, ac diem, vel conditionem continere ſolent, cuius purificatione, vel ceſſu pendente, ſolutio vel implementum ſequi potuit, aut alia legitima, & prompta exceptio ſuperuenire, quæ per non citatum deduci non poteſt, minuſque, abſque ſaltim vnica citatione, Iudex certus ſaltim præſumptiuè reddi, an obligatio, quæ coram ipſo inita eſt, adhùc ſubſiſtat, ac exequutionem mereatur. V.

Conceditur in ſuis caſibus iſte ſummarius, ac exequutiuus proceſſus, qui contrà ipſum prin-

V. *de his ordinem iudicijs concernentibus eod. tit. de Iudic. & hoc tit. dicto diſc. 116.*

cipalem debitorem, competeret; etiam contrà vniuerſalem hæredem, quoties omninò certum
141 ſit, illum inuentarij beneficio deſtitutum eſſe, ac etiam extrà dubietatem vt eſſet talis, ſecùs autem, vbi, vel ipſa hæreditaria qualitas ſub quæſtione ſit, vel de inuentarij beneficio adhibito conſtet, quamuis illud minus legitimè confectum eſſe, vel quod rationes ſufficienter redditæ non ſint, per creditorem prætendatur, cum de hoc in ordinario iudicio contrà hæredem in perſona, & bonis proprijs, agendum ſit, non autem in exequutiuo; Duplici etenim caſu tantùm, cum hærede, in perſona, & bonis proprijs. proceſſus exequutiuus intrat; Vel vbi poſita certa hæreditatis aditione, pariter certa ſit inuentarij negatiua; Vel vbi contumacia accedat, ob quam huiuſmodi non exiſtentiæ præſumptionem, lex inducat, quia nempè, monitus de inuentarij confectione, vel rationum redditione, infrà terminos,

minos, pro Tribunalium vario ſtylo ſeruari ſolitos, comparere negligat, veramque incurrat contumaciam, quæ huiuſmodi exequutiuum iudicium contrà eum producit. X.

Iſtoque exequutiuo, vel ſummario iudicio contrà principalem debitorem, vel hæredem competente, variationis etiam
142 quæſtiones cadunt, an ſcilicèt, creditori, qui iudicij ordinarij formam aggreſſus eſt, licitum ſit, variando, ad illam iudicij exequutiui regredi; Siuè in eadem exequutiui iudicij forma, exequendi modum variare, à reali ſcilicèt exequutione ad perſonalem, vel è contrà; Siuè in eadem realis exequutionis ſpecie, de vna re ad aliam, quod pariter certam regulam generalem cuicumque caſui applicabilem non recipit; Quamuis enim in exequutiuis, pro variandi facultate

X. *dicto tit.de iudicijs,ac etiam tit.de hærede.*

creditori aſſiſtat regula, limitationem tamen de facili pro Tribunalium diuerſo ſtylo ea recipit quando æquitas, vel alia facti qualitas, pro Iudicis prudenti arbitrio regulanda, diuerſimodè ſuadeat.

Hinc proindè, quamuis lex contrà debitorem, vel ſucceſſorem ab eo cauſam immediatè habentem, actionem tribuat, ſuper vna, vel alia re debitoris, pro
143 eius arbitrio, ac voluntate ſua, iura experiri, quamuis aliquarum rerum ſpecialis obligatio accedat, cum neceſſitas, quam lex regulariter induxit (extrà caſus limitatos inferius recenſendos) experiendi prius ea, quæ ſpecialiter obligata ſunt, adeout ad alia ſub generali obligatione cadentia, ſubſidiarius eſſe debeat regreſſus, procedat fauore ſecundi creditoris, vel tertij, qui ex particulari oneroſo, ſeù correſpectiuo titulo poſſideat iure domini, non autem, ipſius debitoris, vel eius ſucceſſoris reſpectu;

ctu; Adhùc tamen, pro Tribunalium diuerſo ſtylo, pro Iudicis arbitrio, ex quadam non ſcripta æquitate pro facti qualitate regulanda, huiuſmodi arbitrium moderationem recipere ſolet, vt ſi abſque creditoris notabili præiudicio eius iurium experimentum in bonis debito magis proportionatis ſequi poteſt, in alijs magis pretioſis, vel qualificatis, exequutio permittenda non ſit; Quod tamen, vtpotè ex facti qualitate diuerſiſque Tribunalium ſtylis determinationem recipiens, non de facili certam, ac determinatam recipit regulam cuicumque caſui congruam. Y.

In vniuerſali autem donatario, alia quæſtio cadit, an adinſtar vniuerſalis hæredis, eidem exequutiuo proceſſui ſubiaceat, ob regulam, quod loco hæ-
144 redis haberi videatur; In puncto autem iuris negatiua verior eſt,

Y. *hoc tit.diſc.126.& ſeq.*

ex non ſcripta æquitate, ſeù Tribunalium ſtylo limitari ſolita, vt in peculiari donationum ſede aduertitur. Z.

Contra tertium bonorum debitoris poſſeſſorem, hic proceſſus exequutiuus, in actione perſonali denegatur, quamuis de
145 ipſorummet bonorum debitoris exequutione agatur, cum penès tertium, realia, vel rei perſequutoria remedia, lex tantùm concedat; Dummodò tertij poſſeſſio ſit iure dominij per ipſum prætenſo, ſecùs verò, vbi iure pignoris, cum tunc bona in dominio, & poſſeſſione debitoris, non autem tertij eſſe dicantur; Niſi lex poſſidendi titulum infectum decreuerit, vt in ijs alienationibus, vel dominij translationibus contingit, quæ poſt litigioſi vitium verè contractum, fiant, ſiuè quæ fraudulenter, & colluſiuè, in paratæ exequutionis fraudem, aut quæ fiat per iam certò

Z. *ſub tit. de donat. diſc. 45.*

tò decoctum, vel decocturum, cui à lege, fortiùs autem, ſi quoque ab homine perconcurſus introductionem bonorum adminiſtratio interdicta ſit. A.

In pleriſque tamen regionibus, ex earum peculiaribus legibus, quandoque iudicium exequutiuum, etiam contra tertium
146 admittitur, vt præſertim in Vrbe, dotis fauore ſtatutum eſt; B. Atque in Siciliæ vltrà farum Regno, eiuſque adiacenti Meleuitana Inſula (quæ eiſdem legibus, ac ritibus regitur), pro cenſualis contractus implemento, etiam contrà tertium, ex lege peculiari, via exequutiua competit; Quamuis enim iſta lex, alteri Siciliæ citrà, ſeù Neapolitano Regno quoque ſit communis, vſus tamen in eo id non recepit. C.

A. *tit.de iudicijs.*
B. *tit.de dote,diſc.57.*
C. *dicto tit.de indic.*

Cum igitur contrà tertium bona debitoris, ex proprio iure, proprioque dominio poſſidentem,
147 exequutiuus proceſſus in actione perſonali, non ſit regulariter experibilis; Hinc proindè, chirographarijs creditoribus, quibus, vtpotè hypotheca deſtitutis, non niſi perſonalis actio competit, nullum contrà eum proditum eſt remedium, niſi illud, quod prouenit ex edicto Prætoris *de his, quæ in fraudem creditorum geſta ſunt*, quia nempè
148 conſtet alienationem factam eſſe in fraudem, cuius tamen particeps eſſe probetur ille, cui ea facta ſit, cum in dubio non præſumatur, quoties de oneroſo, & correſpectiuo contractu agatur; Secus autem ſi de lucratiuo, in cuius caſu, nedùm hæc actio competit, ſed etiam alia æquitatiua, quæ de vtili in rem verſo dicitur, fundamentum habens in ea æquitatis regula, quæ prohibet locupletationem cum alterius iactura.

Iſta-

Iſtaque actio de in rem verſo, ſeù de vtili ſubſidiaria vendicatione, quæ ex eadem æquitate prouenit, conceditur etiam contrà illum tertium, ad quem conſtet, quod in ſpecie, vel in æquipollenti pecunia, vel alia re creditoris obuenerit, vt frequen-
149 tiùs praxis verificari docet, vbi per debitorem, de pecunia vel bonis creditoris, tertij debita ſoluta ſint, ſeù aliàs vtile eius negotium geſtum ſit.

Duplex autem copulatiuum requiſitum pro huiuſmodi actione deſideratur; Illud ſcilicèt ſubſidij, quia nempè aliàs creditori conſultum non ſit cum directo debitore, cuius bonorum excuſſio validè præceſſerit; Niſi notòria ſit inſufficientia, ideòque certum ſit inanes eſſe diligentias; Et alterum, vt tertius, de tempore quo, actio hæc ad exercitium deducitur, lucratiuam foueat cauſam, adeòut verſum duret, ſiuè vtilitas in ſpecie, vel in æquipollenti adhùc præ-

exiſtat, & non aliàs; Nil enim refert, an de pecunia creditoris, debitor tertij debita extinxerit, ſeù aliàs in eius vtilitatem erogauerit, ſi ille, huiuſmodi negotij geſtorem reintegrauerit; Siuè quod pecuniam, vel rem à debitore, tanquam rem ſuam effectam, citrà fraudem, ac malam fidem, tertius libenter in ſuperfluos vſus impenderit, aliàs non impenſurus, adeòut verſum, de tempore petitionis non duret, minuſque pro duranti habendum ſit, vt durare lex fingit in eo, qui dolo egit, nè duraret; Adinſtar eius, qui dolo deſijt rem poſſidere, vt ità, domino, vel creditori eius vendicationem impediat, cum tunc pro poſſeſſore habeatur, ideòque ad valorem, ſeù æquiualentiam hæc actio ſubſidiaria conceditur. D.

In temporali quoquè Eccle-
ſiæ ditione, ex eius peculiari le-
150 ge, Baronum, ac domicello-
rum

D. *diſc.72.& ſeqq.*

rum creditoribus, ex officio cuiuſdem Tribunalis, quod ſub Congregationis Baronum vocabulo explicatur, quamuis ſola perſonalis actio competat, ius conceditur, etiam in ſummario, & exequutiuo proceſſu, contra tertium iure proprio fideicommiſſi, vel inueſtituræ poſſidentem, obtinere exequutionem, ac venditionem bonorum, quæ per Baronem debitorem poſſeſſa fuerint, quamuis per eius mortem naturalem, vel ciuilem ſuum ius ceſſauerit, ſuæquè poſſeſſionis titulus reſolutus fuerit, cum praxi tamen, ac declarationibus, de quibus in propria, & particulari huius legis ſede, vel tractatione. E.

Vbi verò creditores, hypotheca muniti ſunt, ad bona in libero commercio exiſtentia, atquè per debitorem ex ſola priuata conuentione hypothecabilia

ſeù

E. *ſub tit. de feud. ad materiam Bullæ Baronum, diſc. 73. & ſeqq.*

151 ſeù etiam ad ea, quæ licet non libera, ſed differentiæ, cum ea ſolemnitate, quæ neceſſaria reputetur, hypothecata ſint, etiam contra tertium, ſiuè immediatum, ſiuè mediatum, reale, vel rei perſequutorium remedium competit, quo mediante, poſſeſſionem, vel retentionem bonorum creditor nactus, ità ſui crediti conſequutionem obtineat; Denegatur autem hypothecæ proſequutio in mercibus, aliјſquè vſualibus rebus, contra tertium, in quem, citra fraudem, oneroſo titulo diſtractæ ſint ex quadam æquitate, à commercij libertate inducta. F.

Iſtud autem reale, ſeù rei perſecutorium remedium, quod pro frequentiori praxi triplex eſt; Vnum ſcilicèt, quod hypothecariæ actionis dicitur, in praxi tamen magis rarum, vtpotè ſpeciem habens petitorij, ideòque in ordinario, ac appellabili iudicio

F. *diſc.* 22.

dicio tractandum, atque faciliùs admittens exceptiones altioris indaginis; Alterum, quod Saluiani interdicti dicitur, in praxi frequentius, vtpotè priuilegiatum, vt altioris indaginis exceptiones non admittat, neque ſuſpenſiuam appellationem, ſolum de-
152 negandam, vbi cum iuris canonici diſpoſitione procedere oporteat; Iſtudque remedium proditum eſt, vt creditor in bonorum ſibi hypothecatorum poſſeſſionem immiſſus, ex eorum fructibus, tanquàm ex pignore prætorio ſibi ſatisfaciàt, ipſa bona reſtituere obligatus priori poſſeſſori poſtquam ſatisfactio ſequuta ſit; Frequenter in hoc iudicio cadentibus in foro quæſtionibus, ſuper quantitate fructuum, ex quibus ſatisfactio reſultet, qu modo ſcilicèt ea iuſtificanda ſit; Re-
153 ceptumquè eſt, ipſius creditoris notulam, ſeù aſſertionem ſufficere, donec per eum, qui contrarium prætendit, iuſtificetur; Talem

lem autem notulam iuris iurandi religione munitam eſſe debere, praxis frequentiùs recepit, niſi facti circumſtantiæ ab hac iuramenti præſtatione excuſent, vt in ſua ſede.

Quæſtione item cadente, an percipiendos quoquè imputare teneatur, eo modo quo in conuentionali pignore cautum eſſe proximè ſequenti Rubrica
154 aduertitur: Veriùs tamen eſt, magiſquè receptum, vt in hoc huiuſmodi prætorium pignus à conuentionali differat, vt non niſi de preceptis, vel de ijs, qui merè culposè percepti non ſint, non autem de percipiendis teneatur creditor, qui vice adminiſtratoris, vel procuratoris debitoris nomine huiuſmodi bona poſſidere dicatur, adhuc tamen, quia talis in rem propriam eſt, ex legis, vel Iudicis beneficio; non autem ex conuentione, idcircò minus grauatur, quàm il-

le,

le, qui conuentionale pignus recipit. G.

Crediti præexiſtentiam, ſeu veritatem, cum hypothecæ qualitate per neceſsè hoc iudicium exigit, nequè creditori hypotheca deſtituto conceditur; Iſtaquè etiam accedente, aduersùs
155 poſſidentem ex hypotheca anteriori denegatur; Illudquè ſolum competit ad ea bona, quæ de tempore contractæ hypothecæ, vel poſteà per debitorem iure proprio poſſeſſa ſint, non autem ad ea, quæ tunc iam diſtracta eſſent, ideoquè ſub præſentium, vel futurorum hypotheca non cadant, cum alijs ad huius remedij materiam in magis propria iudiciorum ſede. H.

Tertium eſt remedium, quod vulgò aſſociationis dicitur, iſtudque pinguius eſt, magiſquè priuilegiatum, dum etiam ad ipſius

G. *De dicta materia ſaluiani, & fructibus diſc. 133. & ſeqq.*

H. *ſub tit. de Iudicijs.*

ſius proprietatis diſtractionem,
156 Iudicis facto mediante, poſt illud obtentum deueniri poteſt, quod in altero remedio ſaluiani denegatur, niſi Principis, vel ſupremi Magiſtratus indulgentia concedat, pro varia locorum praxi; Ac etiam quia, ex magis recepta ſententia, iuris canonici etiam diſpoſitione attenta (vt ſuperius etiam inſinuatur) iſtud remedium ſuſpenſiuam appellationem non admittit, ideoquè tanquam magis exequutiuum, vberius reputatur, quando competere poteſt; Illud autem non adeò frequenter praxis docet, cum pro eius competentia, vltra hypothecam, aliaque extrema, quæ in altero ſaluiani requiruntur, clauſula conſtituti, vel pactum; ſeù facultas capiendi propria auctoritate deſideretur, atquè ſine vno, vel altero, non competit, niſi venditori, vel domino, cui dominij reſeruatio, vel reſeruata manuum iniectio aſſiſtat.

Eate-

Eatenus verò executiui proceſſus beneficium huic remedio competit, quatenùs Iudicis brachium, ſeù familia in forma
157 ſummaria, & quodammodò extraiudiciali petatur, vt ità ex proprio iure, propriaquè auctoritate potiùs actus adipiſcendi poſſeſſionem ſequatur; Secùs autem ſi cum telæ iudiciariæ formalitate, ob quam ſuo iuri renunciaſſe videatur.

Adeoquè extraiudicialis, ac propria auctoritas in propoſito conſideranda venit, vt antiquiorum magis communis ſententia
158 ſit, nequè poſſeſſoris citationem adhibendam eſſe; Contrarium tamen ex moderniorum magis recepto ſenſu praxis penè vbiquè recepit, ex quadam vrbanitate, ſeù congruentia, quæ meritò tranſijt in neceſſitatem, cum multa poſſeſſori competere poſſint, quæ huius remedij exercitium impediant, ideoquè iuſtum, & congruum eſt, vt inauditus poſſeſſor

de

de facto, propria poſſeſſione non ſpolietur. I.

In ſæpiùs enunciato Neapolitano Regno, ex eius peculiaribus legibus, quoddam poſſeſſorium remedium creditori hypo-
156 thecario aduerſus tertium poſſeſſorem bonorum, quæ ſibi affecta ſint, in vſu eſt, quod *Aſſiſtentia* dicitur, per quod ipſorum bonorum adiudicatio pleno iure in ſatisfactionem creditori per Iudicem conceditur, ſiuè eodem creditore eligente, ad eorum venditionem proceditur, vt de pretio ſatisfiat, quoties tamen ea requiſita, ſeù extrema concurrant, quæ in alijs enunciatis remedijs neceſſaria ſunt, illud præſertim hypothecæ, ſub qua cadant bona, ad quæ remedium exer-
160 cetur, dum clauſula conſtituti, ac facultas, ſeù pactum capiendi, tanquam de ſtylo apponi ſolita, ineſſe cenſentur, quamuis appoſita non ſint.

Cer-

I. *Eodem tit. de iudic.*

Certant proindè Regnicolæ ſuper ſpecie, quam hoc remedium redoleat; Aliquibus opinantibus eſſe primam hypothecariæ actionem; Alijs autem eſſe ſecundam ſaluiani interdicti; Et alijs
161 eſſe tertiam aſſociationis; Vndè propterea Rota Romana, ac exteri DD., quandoquè pro vno, & quandoquè pro altero ex his remedijs, iſtud vſurparunt; Veriùs tamen magiſquè receptum videtur, vt ſit quoddam mixtum à regionis moribus vel ſtylis inductum, quod de omnibus tribus ſpeciebus participet; Ideoquè de ſtricta iuris cenſura petitorij potiùs, quam nudi poſſeſſorij ſpeciem redoleat, dum ipſorum bonorum in proprietate adiudicationem, ſeù venditionem cauſat, ac propterea ſuſpenſiuam appellationem, iuxtà ordinarij iudicij naturam, recipere deberet, quam ex altera peculiari lege regionis non recipit; Adhùc tamen iſta lex moderationem à recepta praxi ſortita eſt, vt in

ſolo

ſolo caſu adiudicationis id admittatur, secùs autem in altero venditionis.

Cadente qeæſtione in omnibus his remedijs realibus contrà tertium exercendis, an priùs principalem debitorem excutere opor-
162 teat, & quamuis affirmatiua ſit regula, attamen ob clauſulas, vel ob pacta executiua, ſeù pro ſtylo, iſta regula ab vſu exulaſſe videtur. L.

Poſſeſſori verò, ſiuè iure crediti poſterioris, ſiuè iure dominij ſit, aduerſus hæc omnia remedia, vel ſimilia, lex iuris offerendi beneficium concedit,
163 vt ſcilicèt creditorem agentem cum ſui crediti oblatione repellere valeat, dum etiam ipſimet debitori, vel hæredi id conceſſum eſt.

Eas tamen conditiones hæc oblatio exigit, vt de pecunia libera ſit, obligationis reſtituendi vinculo, vel ſimili non admiſſo;

Ac

L. *eodem tit. de iudicijs*.

Ac etiam, vt de integro credito, eiuſquè fructibus, vel vſuris, quamuis bonorum valor eſſet inferior, ipſequè ſolum offeratur; Id etenim non conceditur niſi tertio poſſeſſori, qui bona fide melioramenta in ipſis bonis fecerit, cum tunc ſufficiat rei antiquæ non melioratæ valorem offer-
164 re, dum ad eam tantùm creditoris hypotheca exercibilis eſt, non ad ea, quæ tertius de proprio addiderit, ea etenim in debitoris dominio nunquam fuerunt, ideoque ſub hypotheca per eum contracta non cadunt.

Quæſtione cadente, vbi idem tertius, qui melioramenta fecit, antiquum rei hypothecatæ ſtatum deſtruxerit, vel diminuerit, an id quod de nouo conſtructum eſt
165 antiquæ rei loco cedat, ideoquè ſub hypotheca cadat, atquè negatiua verior eſt, vbi iure proprio, citra malam fidem, ac affectationem, licitè id geſtum ſit per eum, cui conſeruationis antiquæ rei onus ex debito officij, vel ad-

adminiſtrationis non incumbat, ſed ita ſit vſus ea re, quam iuſtè ſuam credidit.

Denegatur autem iſtud iuris offerendi beneficium aduersùs eum, qui iudiciali auctoritatẽ, bona iure creditoris diſtractã,
169 ad haſtam publicam emerit; Cadente ſolum quæſtione, vbi ipſemet creditor, cuius iure, ſiuè ad cuius inſtantiam hæc iudicialis venditio ſequatur, emptoris, ſeù licitatoris perſonam gerat; Atquè probabilior, magiſquè recepta eſt negatiua opinio, quoties iure tertij, ac extranei licitatoris, publicè, ac bona fide, perſonam gerere profeſſus ſit, ſecùs autem ſi pignoris gratia conſeruandi, ſiuè vt legi fraudẽ faceret.

Eatenus tamen iudicialis emptor ab huius beneficij competentia exemptus eſt, quatenus actus de iure validus exiſtat;
167 Secùs autem eius nullitate ex forma non benè ſeruata, ſiuè ex alio accidenti reſultante, cũ

tunc

tunc actus vtpotè infectus, pro non geſto reputandus veniat, ideòquè hunc effectum operari non valeat.

Vbi verò hoc beneficium iuris offerendi competat, quamuis de ſtricta iuris cenſura ſolum creditum, ſeù antiquum pretium
168 offerre ſufficiat, cum illis melioramentis, quæ medio tempore per poſſeſſorem facta ſint, cum illis tamen diſtinctionibus, de quibus in peculiari melioramentorum ſede habetur, adeòut ipſius rei intrinſecum augmentum, quod ex temporis, vel aliorum accidentium beneficio, medio tempore ſuperuenit, prioris domini, vel poſſeſſoris commodo cedat; Fori tamen recepta praxis meritò contrarium ſtatuit, vt iſtud quoquè augmentum offerri debeat, atquè poſſeſſoris beneficio cedat, ex rationabili non ſcriptæ æquitatis motiuo, quod claudicationi, aliàs contrà iuris naturalis regulas reſultanti, innixum eſt, vt ille, cui iſtud iu-

ris offerendi beneficium competit, cum ad id inuitus à poſſeſſore cogi non valeat, in ſolo augmenti caſu illud exerceret, non autem in altero decrementi, ideoquè lucrum abſquè damni periculo contra naturalem æquitatem reportaret; Ad inſtar eorum quæ pariter in propria retractuum legalium, vel conuentionalium ſede habentur. M.

In ijs tamen caſibus, in quibus via executiua competat, ea ceſſat, vbi ſententia debitoris abſolutoria accedat, cum per eam
169 vulneri dicatur; Quoties tamen crediti ſubſtantiam percutiat, non autem ordinatoria iudicij, vel accidentia, neque adeò nulla ſit, vt pro non extante habenda veniat. N.

Prout etiam, iuris communis diſpoſitione attenta, eadem via executiua ceſſat per longiſſimi temporis

M. *tit. de emptione, & venditione diſc. 31. & 32.*

N. *diſc. 117.*

poris 30.annorum negligentiam, non legitimè excuſabilem, quamuis ipſius debiti, vel actionis or-
170 dinariæ præſcriptio non intret; In Regno autem Neapolitano id ſequitur per lapſum viginti annorum in inſtrumentis, & in obligationibus penes acta, vel apocis banci, ſeu litteris cambij per decem. O.

CAP. VI.

De debiti extinctione, vel ceſſatione, ſeù alias debitoris liberatione.

CReditum, quamuis de iure, & de facto benè probatum, ac experibile, nullique ex iam inſinuatis, vel ſimilibus impugnatiuis, vel modificatiuis exceptionibus obnoxium ſit, adhùc tamen ceſſat, ac extinguitur per veram, & naturalem, ſeù fictam, at-

O. *eod.diſc.*117.

què à lege ſubintellectam ſolutionem, per quàm omnem extingui obligationem receptum poſiti-
171 uæ, ac naturalis legis principium eſt; Iuris quæſtionibus cadentibus, ſuper huius circumſtantiæ verificatione, tàm de facto, quàm de iure, cum non omnis vera, vel ficta ſolutio hunc operetur effectum, ſed ea tantùm, quæ legitimè facta per legem probata ſit.

Multas autem lex induxit, veræ, vel fictæ ſolutionis ſpecies, pluresque alios introduxit modos ipſi ſolutioni æquipollentes, ex quibus idem reſultet effectus; Inter omnes autem primum, ac po-
172 tiſſimum occupat locum, ipſa vera, & naturalis ſolutio, quæ ipſimet creditori, cui debiti reſtitutio promiſſa eſt, ad promiſſionis normam per actum retroſimilem, in eodem genere, vel ſpecie facta ſit; Iſtaque nullam habet quæſtionem iuris, ſed facti, circa eius veritatem ſeù probationem, ſuper qua eædem in-

173 intrant inſpectiones, quæ ſuper ipſius debiti, vel obligationis probatione ſuperius inſinuata ſunt, cum vnumquodquè vinculum, eodem modo, quo ligatum eſt, diſſolutionem recipiat; Aliqua tamen maiori facultate, ſeù benignitate cadente in ea probatione, quæ ad liberandum fiat, quàm ad obligandum, ideoquè (vt in dicta probationis obligationis ſede aduertitur), certa & determinata regula generalis cuicumque caſui applicabilis, deſuper non cadit, cum probationum releuantia Iudicis arbitrio remiſſa ſit, ex facti qualitate, ac ſingulorum caſuum particularibus circumſtantijs regulando.

Vbi autem, ſuper ipſo ſolutionis facto, nulla cadat quæſtio; Ea verò iuris tantùm ſit, an ſcilicet benè facta cenſenda veniat, vt eius conſuetum, atquè
174 connaturalem effectum extinctionis debiti, ac obligationis operetur, agatur autem de ſolu-

tione, quæ ipſimet creditori facta ſit, cum quo debitum contractum eſt, niſi intermedia ſtatus mutatio id prohibeat, ob quam legis, vel hominis inhibitio accedat, nulla dignoſci videtur dubitandi ratio, ex recepta regula, vt benè diſtrahatur cum eo, cum quo contractum eſt, illequè ſoluat, qui ligauit.

Idquè verum, quamuis ille liberam diſponendi, vel contrahendi facultatem non habeat, vt
175 de ſeruo, vel monaco, ſeù filiofamilias, aut minore, ac ſimilibus, cautum eſt; Quoties tamen ſibi ipſis id, quod datum eſt, reddi ſtipulatum ſit.

Idemquè in procuratoribus, & adminiſtratoribus, ac alijs aliena negotia gerentibus receptum eſt, vbi explicita, vel im-
176 plicita ſtipulatio accedat ſibi reddi; Quæſtione cadente vbi domini, ſeù principalis nomine, ac fauore ſtipulatum ſit, an eidem alieno nomine ſtipulanti, quamuis ipſe det, ac obligationem recipiat,
red-

reddi, vel ſolui poſſit; Conſtituta in hoc regula negatiua, ex facti qualitate, & circumſtantijs limitationem recipiente, vt in ſua ſede. P.

Ea verò legis, vel hominis inhibitio, quæ prohibet, ne cui dedit, reddi valeat, ſeu diſtrahi non poſſit cum eo, cum quo contractum ſit, ab intermedia ſtatus mutatione, alijſquè accidentibus oriens, multiplex eſ-
177 ſe ſolet, pro facti qualitate, ideoque certam reſtrictionem, ſeu regulam de facili non recipit, ità aliquas ſpecies recenſendo, vtpotè foro magis adaptatas, ac frequentes, à quibus aliæ, quæ magis raræ ſunt, normam accipiant.

Hominis etenim Inhibitio ea eſt, quæ per competentem Iudicem fiat debitori, ne proprio creditori ſoluat, eaquè, ſub ſequeſtri, ſeu mandati ſequeſtratiui
178 nomine, explicari ſolet, quod

P. *ſub tit. de cenſib. diſc. 24.*

ad creditorum ipſius creditoris, vel aliorum intereſſatorum inſtantiam ſequi ſolet; Tatiſquè inhibitio legitimè facta, legitimèque exequuta, adeòut debitor, ex probabili eius ignorantia excuſari non valeat, quoties reintegra facta ſit, ità afficit, vt ſolutionem reſpectu tertij, ad cuius petitionem facta eſt, omninò inficiat, ideoquè ad reiteratam ſolutionem debitor meritò cogi valeat, indemnitatis, ſeù releuationis actione ſibi remanente aduerſus creditorem, cui ſoluerit.

Quæſtione cadente, an huiuſmodi inhibitiones, & ſequeſtra, quæ non generaliter ex of-
179 ficio, ſed ſpecialiter ad alicuius inſtantiam, vel gratiam demandata ſint, alijs proſint, dictamquè reiteratæ ſolutionis actionem præbeant; Regula exiſtente negatiua, quæ ex facti qualitate, limitationem recipere apta eſt.

Iſtum verò effectum, illa inhi-

inhibitio non producit, quæ ab incompetenti Iudice inhibiti facta ſit; Multoquè minus ea,
180 quæ per tertium intereſſatum priuata auctoritate per ſpeciem proteſtationis, vel denunciatio-
181 nis fiat; Iſta ſolum operatiua remanente ad malam fidem inducendam, ſiuè ad indicandam eam imminentem creditoris decoctionem, quæ tunc verè immineret ex ſubſequuto euentu detecta, non tamen præuiſa, vel nota.

Operariua verò eſt, hæc priuata, vel incompetentis Iudicis inhibitio, quæ re integra fiat à domino, ſeù principali,
182 ſiue procuratori; vel alteri negotiorum geſtori, ſeù etiam perſonæ inhabili, vt ſunt monacus, ſeruus, filius familias, & ſimiles, ſolutio fiat, quæ aliàs fieri poſſet.

Altera eſt hominis inhibitio, quæ à lege contractus, vel obligationis emanet, quia nempè ob ius tertij, cuius interſit, vt

183 pecunia, quæ creditur, in eo inueſtimento perſeuerat, ac reſtituenda denuò inueſtiatur, ità cautum ſit, vt frequentiùs in ea pecunia, quæ ex bonorum venditorum pretio prouenit, pro euictionis cautela praxis docet; Ac etiam vbi per eum, qui cogitando per fideicommiſſum (pro conſueta humana ſtultitia) eius bona ponere ſub illa perpetuitate, quæ in Mundo denegatur, legem adijcit, vt debitor hæredi, vel ſucceſſori ſolutionem facere non valeat, certa forma non ſeruata; Iſta etenim neglecta, pro iure tertij, vel ſucceſſorum, qui ad fideicommiſſum vocati ſint, ſolutio infecta eſt, atquè obligationem non ſoluit; Eadem indemnitatis, ſeu releuationis actione competente, de qua ſuprà in Iudicis inhibitione habetur aduersùs eum, qui ſolutionem recipit.

Adeoquè infecta huiuſmodi ſolutio reputatur, quod ſi expreſſe non fiat per actum retroſimi-

lem,

lem, ſed ea implicita ex legis di-
184 ſpoſitione reſultet, iuxtà illàs
fictæ, ſeù implicitæ ſolutionis ſpe-
cies, quæ inferius recenſentur,
imputationis ſcilicèt fructuum pi-
gnoris, vel vſurarum, ſiuè com-
penſationis ipſo iure intrantis, vel
confuſionis actionum, cum ſimili-
bus, vt id quoad tertij præiudi-
cium non intret, ſuumque conſue-
tum connaturalem effectum non
operetur. Q.

Legis autem inhibitio fre-
quentior illa eſt, quæ à credi-
toris decoctione reſultet; Vbi
etenim iſta, formalis, ac vera,
185 quæ mortem ciuilem, bono-
rumquè adminiſtrationis inter-
dictionem cauſet, iam detecta
ſit, nulla cadit quæſtio, quæ
frequentiùs eos caſus percutit,
in quibus illa incerta, ſeù ambi-
gua ſit, vndè propterea debi-
tori, decocturi potiùs, quàm
186 formaliter decocti, titulus con-
gruat.

Q. *tit. de cenſibus diſc. 23.*

In hoc autem, neglectis opinionum veritatibus, ſuper certi temporis meta, quæ procedere debet antequam detecta ſit; Veriùs eſt, vt tanquam in quæſtione facti, certa generalis regula, cuicumque caſui applicabilis non detur, ſed pro facti qualitate, ſingulorumquè caſuum circumſtantijs, bonam, vel reſpectiuè malam fidem in ſoluente redolentibus, prudenti Iudicis arbitrio penſandis, determinationem recipiat. R.

Vbi etenim vera formáliter decocti, vel decocturi qualitas ſoluenti cognita non accedat, nil refert, quod eidem
187 ſoluenti innoteſcat, vt eius creditor alicuius æris alieni mole ſit preſſus, adhuc etenim illi benè ſoluit, atquè liberationem aſſequitur, omneſquè hypothecæ ſuper eius nomine creditoris creditoribus quæſitæ reſoluuntur.

Dumo-

R. *diſc.* 10.

Dumodo tamen vera, & effectiua ſolutio accedat, secùs autem vbi ſola recepti confeſſio ſequatur, quæ probabilibus veritatis adminiculis deſtituta ſit; Mul-
188 tò verò minùs, ſi remiſſio, vel condonatio ſit, ſeù alia liberationis ſpecies; Niſi alicuius partis remiſſio per tranſactionem, ſequatur, quæ inita ſit bona fi-
189 de, cuius inſpectio à debiti probabili dubietate pendeat, adeo, ut remiſſio, valori, ſeù æſtimationi dubij incerti litis euentus congrua, ſeù proportionata ſit, iuxtà eam generalem regulam, quæ in feudali, emphyteotica, fideicommiſſaria, & ſimili materia habetur, ſuper tranſactionibus, quæ ſucceſſorem independenter, proprioquè iure venientem afficiant, necnè.

Eademquè legis inhibitio, ab intermedia mutatione ſtatus prouenit, vbi creditori, tanquam amenti, vel prodigo, bo-
190 norum adminiſtratio legitimè interdicta ſit, ſeruatis ijs, quæ

ſer-

ſeruare oportet, idquè debitori innoteſcat, adeòut eadem bonæ, vel malæ fidei inſpectio cadat; Siuè quod profeſſionem in Religione emiſerit; Aut quod pœnæ ſeruus, vel quaſi effectus ſit, per veram vel contumacialem capitalem condemnationem, cum bonorum publicatione; Quæſtione cadente, vbi eadem publicatio immineat, ſeù aliàs, in eius, ac fiſci fraudem ſolutio fiat, quod pro eiſdem regulis,
191 quæ in decocturo, vel ſuſpecto habentur, determinationem, pro facti qualitate recipit cum ſimilibus, ex quibus colluſio, ſeù mala fides actum infectum reddat; Et hæc de ſolutione, quæ ipſimet creditori volenti, ac recipienti facta ſit.

Vbi verò idem creditor viuens, ac habilis, ſolutionem à debitore oblatam, recipere renuat, adeòut ipſe ſolutionis actus
192 in quæſtione ſit; Vndè proptereà debitor pecuniam offerat, vel deponat, adeòut eius caſu;

vel

vel periculo poſtmodùm contingente, quæſtio cadat, an creditoris, vel reſpectiuè debitoris damno, id cedere debeat, tunc certam ac determinatam regulam, id non recipit, ſed pro facti qualitate variè decidendum eſt; Regula etenim creditori aſſiſtit, vt depoſitum, ſeù realis oblatio, multò verò minùs verbalis, debitorem non liberet, quoniam deponere, vel offerre non eſt ſoluere; Limitationem autem recipit, vbi præuia creditoris contumacia legitimè contracta, de mandato Iudicis competentis, id ſequatur, cum ſuis requiſitis, inter quæ, vltrà iam inſinuatum, quod eſt primum, ac eſſentiale contumaciæ legitimè contractæ, ob quam à competenti Iudice, depoſitum, vel alia oblatio admittatur, illud quoquè neceſſarium reputatur, vt de integro debito fiat, adeòut oboli defectus actum vitiet, pro ea tamen parte, quæ liquida, & certa ſit; Pro illiquida verò, ſiuè incerta,

ea

ea in praxi frequentior adhibeatur cautela depoſiti vnius nummi , cum cautione ſiuè obligatione promptæ ſolutionis eius , quod liquidatum erit ; Ac etiam vt penès eam ædam ſacram , vel publicam menſam fiat , in qua iudicialia , & contentioſa depoſita fieri debeant , vel ſoleant ; Super quibus tamen , ac ſimilibus , locorum , ſeu Tribunalium vſibus , ac ſtylis deferendum eſt ; Atquè ex hoc pendet , cuius damno cedat periculum , quod in depoſito contingat , quoniam eo legitimè facto , eſt creditoris , è conuerſo autem eſt debitoris . S.

Faciendæ item ſolutionis per debitorem oblatæ , à creditore autem neglectæ , quæſtiones cadunt circa modum , locum , &
193 tempus ; In modo ſcilicèt , vbi de pecuniario debito agatur , ſuper monetæ qualitate , an de meliori fieri debeat , vel etiam

de

S. *diſc*.144.

de deteriori, ac minuta ſeù reproba, vel de reprobatione ſuſpecta, recipienda ſit, quod ex conuentionis legibus, ſiuè locorum vſibus, ac ſtylis, alijſque circumſtantijs, determinationem recipit pro facti qualitate, cuius potiùs, quàm iuris videtur quæſtio. T.

Idemquè ſuper eiuſdem pecuniæ libertate, vel vinculo, & an cautio, ſeù obligatio de reſtituendo anterioribus præſtanda
194 ſit, ſeù aliud vinculum adijciendum, quod inuitus creditor acceptare teneatur, quod pariter certam generalem regulam cuicumque caſui applicabilem non recipit, ſed pro facti qualitate, & circumſtantijs, eſt decidendum; Quamuis erenim creditori aſſiſtat regula, vt liberam pecuniam aſſequi debeat, vinculatam verò recipere non teneatur; Pluribus tamen limitationibus ea obnoxia eſt, quas non fa-

T. diſc.140.

facilè eſt ſub compendio recenſere, ideoquè in propria ſede videndæ ſunt; Ibiquè etiam, an creditor, qui vinculum recipere coactus eſt, actionem aduersùs debitorem habeat, vt ab eo illum eximat, vel quantum intereſt ſuppleat, quod pariter ex facti qualitate pendet. V.

Frequentius quoque cadunt quæſtiones; vbi inter obligationis, ac ſolutionis tempus, monetæ alteratio ſequuta ſit, an ſcili-
195 cèt alterationis augmentum, vel decrementum, vnius, vel alterius commodo, ac reſpectiuè damno cedat; Siuè an in ea præciſa monetæ ſpecie ſolutio facienda ſit, de qua obligatio diſponat vel in ſimili, ſeù æquiualenti facere liceat, quod pariter plures habet diſtinctiones, ac declarationes, ita compendiosè non de facili explicabiles, ideoque pariter ad propriam ſedem, pro caſuum occurrentijs, eorumque

V. *diſc. 52. cum duob. ſeqq.*

que qualitatibus, recurrendum
eſt. X.

Eædemque quæſtiones, quæ
modum percutiant, cadunt, in
alijs rebus, vel generibus, quæ
in obligatione ſint, præſertim
196 in ijs, quæ ad inſtar pecuniæ,
functionem in genere recipiant, vt
ſunt triticum, vinum, oleum,
ac ſimilia, an de vna meliori ſpe-
cie ſolutio facienda ſit, vel de
altera deteriori; cum ſimilibus
pro facti pariter qualitate deci-
dendis, ideoque certam non reci-
pientibus regulam; Præſertim
verò vbi mora accedat, an ipſa
ſpecies præſtanda ſit, vel pretium
de præſenti, vel alio tempore,
prout vnius, vel alterius magis in-
terſit.

Loci etiam quæſtio cadere
ſolet, an in vno, vel altero,
ſolutio fieri debeat, & cuius
electio ſit; Y. Ac etiam tempo-
ris, an ſcilicèt ante ceſſam
con-

X. *dicto diſc.140.*
Y. *diſc.115.*

conuentionis diem, creditor de-
197 bitorem vrgeat, vel è conuerſo ceſſam diem vlterius creditor protrahere teneatur; Z. Ac etiam circa modum, vbi plures res, vel ſpecies alternatim poſitæ ſint, cui competat electio, & quatenus ea ſit debitoris, vt regula in dubio exigere videtur, an per moram, vel ſemel factam electionem ſeu declarationem, amittatur, cum ſimilibus, de quibus pariter in propria ſede, vtpotè certam, ac determinatam regulam recipere non aptis.

Perſonæ item ſoluentis, vel ſoluere volentis eſt quæſtio, an ſcilicèt, ab altero, quàm à debitore, creditor ſolutionem reci-
198 pere teneatur, atque affirmatiua eſt regula, vbi nil ſua interſit, nullumque præiudicium de præſenti, vel de futuro timeatur vel reſultet.

Cauſæ quoque ſolutionis quæſtio eſſe ſolet, an ſcilicèt debitore

Z. diſc. 112.

tore ex pluribus cauſis, vel de-
199 bendi titulis ſimpliciter ſoluente, vni potius, quàm alteri cauſæ ſolutio referenda ſit, idque frequentius, tertij intereſſe percutit, puta fideiuſſoris, vel ſecundi creditoris, quandoque verò etiam ipſiuſmet creditoris, vel debitoris reſpectiuè, pro vſurarum curſu, ſiuè pro vnius, vel alterius actionis, vel iudicij competentia, alijſque effectibus, ex vna, vel altera debendi cauſa reſultantibus.

In hoc autem, vbi cauſa expreſſa ſit, omnes ceſſant quæſtiones, quæ in ambiguis, non autem in claris intrant, ideòque ad cauſam expreſſam ſolutio referenda eſt, niſi ob tertij fraudem, vel præiudicium, lex ipſorum, creditoris, ac debitoris declarationem infectam reputando, eam illi referat cauſæ, pro qua facienda erat.

Huiuſmodi autem expreſſa declaratione ceſſante, debito habenti fideiuſſorem potius, quàm ſim-

ſimplici referri debet, ſiue duriori, magiſque executiuè obliganti; Aut data æquali plurium cauſarum naturæ, ſeù qualitate, antiquiori, regulata antiquitate, non ex tempore contractus, ſed ex illo ceſſæ obligationis, ideoque antiquius dicitur, quod prius maturauerit; Aut ſi vna ſit cauſa propria, altera verò aliena, prius ad illam, quàm ad iſtam, cum ſimilibus pro facti qualitate penſandis; Non iuris etenim, ſed voluntatis quæſtio eſt, præmiſſæ autem iuris regulæ, ſimplicem inducunt præſumptionem, ex contraria probatione etiam præſumptiua, ſeù adminiculatiua elidibilem; Potiſſimum verò, vbi aliqua congruentia, ſeù honeſtatis ratio ita exigat; Frequenter enim promptiùs beneuoli officioſi mutui pro aliqua vrgenti, vel oportuna cauſa facti, reſtitutio fieri ſolet, quamuis recentioris, minuſque duri, quàm antiquioris, ac durioris, & vſurarij; Quinimò, & illius, quod ex

cauſa ludi, seù aliàs ex ſola data fide proueniat, pro facti qualitate, & circumſtantijs redolentibus veriſimile, vel inueriſimile, quod potiſſimum in ambiguæ voluntatis quæſtionibus attendi debet. A.

Percutiunt regulariter hæc omnia ſolutiones, quæ ipſis directis, ac immediatis creditoribus fiant; In illis, verò; quæ cum diuerſa perſona ſequantur; Ea in primis cadere videtur certa regula, vt ea legis, vel hominis inhibitio, quæ ſolutionem ipſimet directo creditori fieri vetat, multò magis eam alteri fieri prohibeat; Quamuis etenim, antiquiori, vel potiori eiuſdem creditoris creditori facta, ſoluentem tutum reddere ſoleat, per accidens tamen, ſiuè per inanis circuitus rationem id ſequitur, atque exceptionis ope, obliquem ſoluentis liberationem cauſat, non autem illam propriam,

A. *diſc. 43. & ſeq. &* 102.

priam, ac naturalem debiti extinctionem, quàm iuris miniſterio, ſolutio legitimè, proprio, ac directo creditori facta, inducit.

Vbi verò ea perſona, quæ diuerſa eſt, illam creditoris in omnibus repræſentet, eiuſque
202 vice, ac nomine, ſolutionem recipiendi, ac debitorem liberandi poteſtatem habeat, idem redi ſultat liberationis effectus, vt contingit in defuncti creditoris vero hærede, ſeù ceſſionario, aut procuratore, alioque conuentionali, ſeù legali adminiſtratore, qualis eſt tutor, curator, prælatus, ſindicus, vel æconomus, maritus reſpectu dotalium, (& quandoque etiam in extradotalibus) inſtitor, ſeù negotiorum geſtor, ac ſocius, & ſimiles, quorum reſpectu, quæſtiones cadunt ſuper facto, ſeù huius qualitatis exiſtentia, vel poteſtatis competentia, cum ſæpiùs hæredes, vel prælati, alijque ſimiles, putatiui potiùs, quàm veri ſint, ac etiam

vbi

vbi veri quoque exiſtant, ex defectu ſolemnitatum, ſeù aliàs hanc poteſtatem non habeant, à lege, vel homine eis non attributam; Super quo tamen licet iuris regula ſoluenti reſiſtat, vt benè inquirere teneatur cui nam ſoluat, quoties alteri, quàm proprio, ac
203 directo creditori ſoluere contingat, adhuc tamen, bona fides, iuſtaque credulitas pro facti qualitate ſolutionem factam putatiuo hæredi, vel prælato, vel præſumpto procuratori, ac ſimili, in quo eadem vrgeat ratio, liberationem inducunt, pro qualitate, ac circumſtantijs facti, cuius eſt quæſtio, certam proindè regulam recipere non apta. B.

Sæpius quoque contingit, vt de Iudicis mandato, alteri, quàm creditori ſolutio fiat, quod pariter certam non recipit regu-

 lam,

B. *diſc.58.vbi de materia ſolutionis alteri, quàm creditori de mandato Iudicis.*

204 lam, cum decifio ex pluribus diſtinctionibus, ſeù circumſtantijs pendeat, præſertim ex Iudicis competentia, atque ex diligentijs per ſoluentem adhibitis, tam in denunciatione proprio creditori facienda, quàm in oppoſitione non iuris eius, qui ſolutionem petat, atque, vel præciſæ, vel ſaltim moralis coactionis effectu vel imminentia; Potiſſimum verò, an talis accedat ipſius debitoris mora, quæ huiuſmodi caſum quamuis aliàs excuſabilem, vtpotè ex eius mora, & culpa ſequutum, eius potius, quàm creditoris damno lex referat, cum alijs diſtinctionibus de quibus in ſua ſede. B.

Prout de ſoluente ex iuſto errore, cum creditoris falſis ordinibus, vel ſignis, an liberationem aſſequatur ex facti qualitate determinationem recipit. C.

In omnibus autem caſibus, in quibus, alienam rem gerentibus

C. *diſc.*68.

bus ſolutio vt ſupra, quoties vera ſit, debitorem liberet, idem
205 non reſultat effectus, ex ea ſolutionis ſpecie, quæ vera, & effectiua non ſit, ſed potius ficta, quamuis cum ipſo principali, ac directo creditore, liberationis operaretur effectum, vt ſunt, confeſſio de recepto, non munita efficacibus veritatis adminiculis, pro facti qualitate metiendis, necnon acceptilatio, nouatio, remiſſio, vel in cauſam propriam compenſatio, ac ſimiles fictæ, ſiue à lege ſubintellectæ inferius recenſendæ ſolutionum ſpecies, quoad principalem creditorem efficaces, non autem quoad eum, qui aliena negotia gerit, in quo ſolum vera, & effectiua ſolutio liberationis ſoluentis, ac extinctionis debiti effectum operatur. D.

Fictæ autem, ſeu à lege præſumptæ, vel ſubintellectæ ſolutionis ſpecies, quamplures habentur;

D. *diſc.* 40.

tur; Ea præſertim , quæ vera
206 quidem allegatur , veram autem , ac expreſſam non habeat probationem , ideoque ad præſumptam , ſeù adminiculatiuam confugere oporteat ; Super hac autem , licèt noſtri maiores, ſuper ſingularum præſumptionum , vel argumentorum pondere , ac efficacia , valdè certent , nimiumque ſe inuoluant , præſertim verò ſuper eo argumento , quod ex diuturno ſilentio , ſeù temporis lapſu reſultet , alia quoque requiſita coniunctionis ſanguinis , vel ſæpiùs diſpunctæ rationis , aliaque ſimilia rigoroſè , ac verbaliter pro conſueta pragmatica ineptia criticando .

Veriùs tamen eſt , vt id certam , ac determinatam regulam non recipiat , cuicumque caſui adaptabilem , ſed pro altera generali regula , quàm in vltimarum , ambiguarum voluntatum coniecturalibus , ac adminiculatiuis quæſtionibus habemus , ex facti qualitate , & circumſtantijs

particularibus deciſio pendeat, cum ex eis frequenter contingat, vt aliqua in vno caſu argumenta abundent, in altero autem, eadem, ac maiora inſufficientia ſint, eaque non ſingulariter, ac diſtinctè, ſed vnitim ponderanda ſunt, diuturnum ſcilicèt ſilentium, creditoris inopia, vel diligentia, debitoris idoneitas, vel promptæ ſolutionis conſuetudo, eiuſdem debitoris expectata mors, ac ſimilia pro facti qualitate. E.

Aliſcubi autem, ad temporis quæſtiones dirimendas, per leges municipales, certum tem-
207 pus præfinitum eſt, quod à ceſſa, ſeù maturata die numerari debet, cuius lapſus ſolutionis præſumptionem inducit, atque creditoris actionem perimit, vt præſertim in Vrbe, eiuſque diſtrictu, per Statutum particulare diſpoſitum eſt, vt ſexdecim annorum ſilentium ad id ſufficiens re-

E. *diſc.* 132.

reputetur, abſque interuentu aliorum adminiculorum, quæ iuris communis diſpoſitione attenta, neceſſaria ſunt, & ſine quibus non ſufficit ſolum tempus, quod cauſa non eſt inducendi, vel perimendi obligationem, iſtaque eſt huiuſmodi Statutorum, ſeù legum operatio; Ea verò deſideranda non eſt, vbi alia concur-
208 rant adminicula, quæ ad iuris communis limites, ad huiuſmodi probationem inducendam ſufficiant, cum tunc, etiam breuior terminus ad id ſufficere valeat.

Quamuis autem præſcriptionis vocabulum, ſeù terminus, vulgò deſuper adhiberi ſoleat, verè tamen præſcriptio non eſt, quæ ex legis municipalis potentia
209 creditum extinguat, vel actionem perimat; ſed ſolutionis præſumptionem inducit, iuris tantùm contraria probatione, vel fortioribus præſumptionibus elidibilem, dum eiuſdem principalis debitoris fauore, mala fide non

non obſtante, eadem præſumptio intrat, quod præſcriptioni repugnat.

Inter contrarias verò præſumptiones, illa efficax reputatur, quæ reſultet à debiti ne-
10 gatione, ſiuè de facto, ſiuè de iure, quia nempè, de facto verum, inefficax tamen, atque non obligatorium allegetur, ex ea efficaci ratione, quod ſolutum præſumendum non eſt id, quod indebitum prætenditur; Idemque vbi debitor alium ſolutionis alleget modum, qui minùs verus, vel minùs legitimus poſtmodum conuincatur ob eiuſdem rationis identitatem.

Atque vbi contraria probatio, vel præſumptio deſit, adhuc, ra-
11 tione ignorantiæ, vt in hærede contingit, vel in pupillo facto maiori; Siuè ratione abſentiæ, vel impedimenti, ſeù alterius iuſtæ cauſæ, in integrum reſtitutio admittatur.

Pleriſque alijs deſuper cadentibus limitationibus, in ijs de-

bendi ſpeciebus, quæ à ſtatuto excipiantur, vt ſunt debita ex
212 cauſa dotis, vel ex illa cenſus eſſe ſolent; Pluribuſque cadentibus etiam quæſtionibus, an huiuſmodi Statuta, creditores non ſubditos, vel exemptos afficiant; Siuè an fideiuſſoribus proſint; Vel in actionibus realibus procedant, cum alijs de quibus in ſua ſedè.

An autem forenſes compræhendant, in quæſtione eſt, atque licèt opinionum varietas habeatur, probabiliùs tamen, ma-
213 giſque receptum eſt, vt ex qualitate loci, in quo debitum contractum ſit, ac deſtinata ſolutio, deciſio pendeat; Si etenim, in Statuti loco id ſequutum ſit, rectè intrat, nilque refert, an debitor, vel creditor, neque ciuis, neque verus incola ſit, ſed accidentaliter ibi moram trahendo, vel contrahendo, Statuti ſubditus dici non valeat; Secùs autem vbi, ceſſantibus præmiſſis, contingat ob fori competentiam,

vel

el debitoris in eo loco appræhenſionem aliamuè accidentalem circumſtantiam, inter forenſes ibi cauſam tractari, vt frequens Vrbis, vel Romanæ Curiæ praxis docet. F.

Præſcriptio autem vera, ac propria ſolutio non eſt, ſed eius vim habet, ob debiti, vel obligationis peremptionem, quam
14 lex, ob alicuius temporis lapſum, cum alijs requiſitis iunctum; Siuè ſit in odium, ac punitionem negligentiæ creditoris, ſiuè ſit ex publici fauoris ratione, vt dominia diù in incerto non ſint, inducit.

Nimiùm autem rarus eſt caſus, in quo huius ceſſationis cauſæ debendi, praxis habeatur; Tum ob diuturnum longiſſimi
215 temporis decurſum à die, qua creditor agere poterat, numerandum in iure ciuili præſcriptum, cum prius intret regula, vt non

E. *De materia præſcriptionis ſtatutariæ diſc.* 139. & 140.

valenti agere, non currat præſcriptio; Tum etiam ob frequentem vſum iuramenti, quod, vel iuxtà vnam ſententiam, actionem perpetuat, vel iuxtà alteram ad annos quadraginta eam protrahit.

Fortiùs verò, ac pro frequentiori impedimento, propter malæ fidei obſtaculum, quod quocumque temporis decurſu non obſtante, præſcriptionem impe-
216 dit ex iuris canonici decreto, quod vtpotè peccati rationi innixum, vbique etiam inter laicos, atque in laicali foro receptum eſt, ideoque ipſe primus debitor, vtpotè proprij debiti conſcius, ac malæ fidei nunquam præſcribit.

Niſi de eo debito agatur, quod reſpectu creditoris, ius quærendum importet, quod poteſt non quæri, ideoque debitor ex diuturno ſilentio, iuſtam huius
217 animi non quærendi opinionem, ſeù credulitatem concipiat, vt præſertim, in hærede, legatorum,

torum, vel fideicommiſſorum debitore, ea per tempus longiſſimum præſcribente; contingit, cum ſimilibus, quibus eadem congruat ratio.

Requiritur autem vt mala fides vera ſit, qualis dignoſcitur in debitore, qui ex cauſa mutui
218 vel alterius contractus, pecuniam, vel rem alienam in manibus habeat, eiuſque reſtitutionem promiſerit, ſed pro facti qualitate mala fides præſumpta ſolum ſit, cum in iſta, ex ceſſante peccati ratione, cui dicta iuris canonici diſpoſitio innixa eſt, ius ciuile maneat incorrectum.

Scribentium autem rigor, præfatum malæ fidei effectum ad hæ-
219 redes, præſertim primum, quoque tranſmitti credit, quod tamen aſperum eſt, ideoque cum ea moderatione intelligendum eſt, de qua in ſua ſede.

Et tamen, vbi huiuſmodi obſtaculis ceſſantibus omnia præſcriptionis requiſita impleantur,

adhuc tamen nimium rara eſt;
220 ferèque nulla eſt eius praxis, quoties de centenaria, vel immemorabili non agatur, ob tot ſubductiones, quæ pupillaris, vel minoris ætatis, vel iuſti impedimenti ratione, aduersùs eam conceduntur; Ac etiam ob reſtitutionis in integrum beneficium, quod ex iuſtæ ignorantiæ cauſa, vel ſimili ratione, magis communis, ac recepta ſententia tribuit; Siuè quod ex proprio, ac independenti iure ille veniat, cui prædeceſſoris negligentia præiudicare apta non ſit. G.

Ideoque imprudens cautela reputatur, ad huiuſmodi formalis
221 præſcriptionis præſidium recurrere; Cautiùs autem eſt, diuturnum temporis lapſum, cum aliquibus argumentis, quæ deeſſe non ſolent, ad præſumptæ ſolutionis, vel

---

G. *De materia præſcriptionis veræ de iure communi diſc.* 141. *& de alienat. & contract. diſc.* 3.

vel extinctionis probationem potiùs referre. H.

Alter quoque in iure modus habetur, quo mediante, quamuis certum ſit ſolutionem abeſſe, ceſ-
222 ſet obligatio, ex ceſſante ſcilicet debendi cauſa, quoties de cauſatiua obligatione agatur, vt in eo debitore contingit, qui ex cauſa emptionis bonorum, pretij debitorem ſe conſtituat; Eo etenim citrà proprium factum merè voluntarium, vel culpoſum, rem ampliùs non poſſidente, vtpotè ab alio euictam, obligatio tanquam cauſatiua, ex ceſſante cauſa, ceſſat; Niſi vera delegatio accedat, de cuius requiſitis in ſua ſede.

Idemque in ijs, qui temporaliter, ſeù aliàs reſolubiliter bona, vel officia, ſeù iura poſſideant, quorum intuitu, onerum, vel debitorum ipſis bonis, vel iuribus annexorum, obligationem contra-

H. *dicto diſc. 3. de alienat, & contract.*

trahant, ex ceſſante cauſa reſoluendam, vbi ceſſatio, citrà propriam culpam, ſeù voluntarium factum ſequatur. Ea tamen reſolutione non admiſſa in effectu iam conſumato, qui per ſuæ cauſæ ceſſationem non ceſſat, vt in decurſis annualitatibus, pro tempore ſuæ poſſeſſionis contingit, cum ſimilibus, quibus eadem congruat ratio. I.

Omnium autem frequentior, fictæ, ſeù à lege ſubintellectæ ſolutionis ſpecies, quæ ſub forenſi quæſtione cadat, ea eſt quæ compenſatio dicitur, quia nempè debitori aduersùs creditorem ſu-
223 perueniat creditum, cum quo proprij debiti compenſationem allеget, tanquam per occultam ſolutionem, legis miniſterio, ſibi ipſi factam.

Multæ verò deſuper quæſtiones cadunt certam, ac generalem iuris regulam non habentes,

I. *De obligatione cauſatiua eiuſque reſolutione diſc. 71.*

tes, vtpotè ex facti qualitate, & circumſtantijs determinationem recipientes, ac proptereà non de facili ſub compendio explicabiles, ſed in propria ſede videndæ.

Ea verò potiſſima eſt, ac frequentior, an ipſo iure ſequatur,
224 abſque oppoſitione, vel potiùs iſta neceſſaria ſit, quod plures percurit notabiles effectus, illum præſertim curſus vſurarum, ac alterum extinctionis iuris, quod alteri ſuper eo nomine quæſitum ſit, cum ſimilibus.

Quamuis autem magna deſuper opinionum diuerſitas habeatur; Ex probabiliori tamen, magiſque recepta ſententia, regula eſt, vt non ipſo iure, ſed exceptionis ope, per oppoſitionem, & non aliàs, compenſatio fiat; Pluribus tamen limitationibus eadem regula ſubiecta eſt, potiſſimùm verò vbi de debito vſurario agatur, adeò vt intret fauor impediendi vſurarum curſum; Siuè vbi negotiatorum vſus ità exi-

exigat; Aut ità exigente æquitate ex eo, quod aliàs debitori conſultum non ſit; Vel quod ratio inanis circuitus intret, cum ſimilibus eamdem rationem habentibus.

Vbi verò contingat, vt creditum quod debitori ſuperuenit,
225 proprio debito ſit poſteriùs, frequens quæſtio cadit, etiam poteſtatis, quamuis declarata voluntas accedat, an ſcilicèt compenſatio fieri poſſit, in præiudicium intermedij creditoris, cui debitoris nomen, antè ſuperuenti crediti competentiam, affectum ſit, idque magnum habet opinionum conflictum; Veriùs tamen eſt, vt ex facti circumſtantijs, bonam, vel malam fidem redolentibus deciſio pendeat, cum diſtinctionibus, de quibus in ſua ſede.

Æqualem quoque naturam compenſatio exigit, vt vtrumque ſcilicèt debitum, & credi-
226 tum ſit quantitatis, vel generis, quod functionem recipiat;
Secùs

Secùs autem de quantitate ad ſpeciem, vel è contrà; Quodque vtrumque proprium ſit, cum proprij debiti cum alieno credito compenſatio non detur; Quæſtione cadente, vbi perſonarum diuerſitas intellectualis, vel ficta accedat, quæ formalis dicitur, ex legis fictione, diſtinctionem habens, pro reſpectuum diuerſitate, naturaliter autem, ſeù materialiter ſit eadem, vt in hærede beneficiato, ſiuè in feudi, vel fideicommiſſi, ſeù maioratus, vel ſimilis iuris poſſeſſore contingit, an proprium debitum, cum credito ex tali diuerſo iure competente, compenſetur, quod pro facti qualitate, ac circumſtantijs veriùs determinationem recipit, vt in ſua ſede.

Poſita verò perſonæ, ac naturæ debiti, & crediti identitate, quia nempè vtrumque ſit quantitatis, vel generis functionem recipientis, ideoque compenſabilis; Altera coæqualis natura, ſeù qualitas ad compenſationem de-

deſideratur, æqualis certitudinis, ac liquiditatis, ex regula, quod liquidi ad illiquidum prohibita eſt compenſatio; Vbi tamen debitum, & creditum ex diuerſis cauſis, vel ſtationibus, emanent; Secùs verò vbi ex eadem, cum tunc veræ compenſationis terminus non intret, ſed potiùs ille dati, & accepti, ſeù calculorum, aut partitarum contrapoſitio.

Æquali autem liquiditate concurrente, non curatur priuilegium ſummarij, vel exequutiui iudicij, quod vni credito competat, alteri verò non, cum id obſtaculum non præſtet compenſationi, quæ alias habeat neceſſaria extrema, ſeù requiſita.

Crediti quoque præexiſtentis de tempore contracti debiti, iuris regula compenſationem prohibet, quaſi quod ille, qui ſui debitoris ſe debitorem conſtituit, compenſandi facultati renunciaſſe dicatur, potiſſimùm verò, vbi ſoluendi promiſſio iuris iurandi reli-

religione munita ſit; Adhuc tamen, ſiuè ex ipſius compenſationis, ſiuè ex altera retentionis ratione, praxis quandoque eumdem admittit effectum, vbi doli, vel inanis circuitus ratio, ſeu alia æquitas, ità exigat, pro qualitate facti, cuius potiùs quæſtio eſt, ideòque certam, ac determinatam regulam non recipit, ſed à caſuum circumſtantijs prudenti Iudicis arbitrio penſandis deciſionem expectat.

Illud autem præ cæteris ad compenſationem neceſſarium eſt, vt vtrumque debitum, ac reſpectiuè creditum inuicem compenſabile, experibile, ſeù repetibile ſit, ideòque cum credito pro ſorte cenſus, compenſatio non datur, niſi ex parte debitoris, iſtius tamen declaratione accedente, idque ex natura contractus, vt ſors ab inuito debitore ſit irrepetibilis, ac demortua, ideòque reſpectu creditoris verè debitum non ſit, niſi debitor declaret, cum alijs, de quibus ad

iſtam

iſtam compenſationis materiam in propria ſede, cum non facile ſit omnia ſub compendio recenſere, ſatiſque ſit ea inſinuare, quæ forenſi praxi magis adaptata ſunt. L.

Habet item ſolutionis ſpeciem, eiuſque operatur effectum nouatio, ſiuè debiti in diuerſum contractum transfuſio, quoties ta-
227 men nouationis requiſita concurrant, cum ità, prioris debiti ſolutionem, lex occultet, atque ſolutæ pecuniæ immediatam conuerſionem, in aliam cauſam; Niſi priorum iurium reſeruatio accedat, in ijs operatiua, quæ compatibilia ſint, ſecus autem, vbi incompatibilia pro facti qualitate, cuius potius quæſtio videtur. M.

Ceſſio item, ſolutionis effectum

L. *de hac materia compenſationis, ac omnibus præmiſſis ad eam diſc. 46. & ſeqq. & 60. cum ſeqq.*

M. *diſc.67.*

ctum operatur, eiuſque vicem habet; Vbi tamen ea formalis de-
228 legationis ceſſi debitoris fomentum habeat, ſiuè quod pro ſoluto facta ſit, ideòque ſpeciem habeat dationis in ſolutum, quæ vbi habeat eſſentialia requiſita emptionis, & venditionis (cum qua in omnibus fraternizat) veræ ſolutionis vicem habet, atque obligationem extinguit.

Quæſtione tamen cadente, ſuper eiuſdem obligationis, priorumque iurium reuiuiſcentia, vbi rei in ſolutum datæ, vel ità ceſ-
229 ſæ euictio ſequatur; Super quo regula eſt negatiua, vbi ſpecies pro quantitate detur, secùs autem, vbi ſpecies pro ſpecie, limitanda tamen, vel ex priorum iurium reſeruatione, vel ex creditoris priuilegio, vt in dotali credito contingit, vel ex ipſius actus infectione, aut per legem inducta reſolutione. N.

Vbi

N. *diſc.64. & ſeqq. & tit. de dote diſc.64.*

Vbi verò ceſſio, pro ſoluto non ſit, ſed pro ſoluendo, iſtum non
230 operatur effectum, cum potiùs mandati traditionem, ac reſpectiuè ſuſceptionem ad exigendum, id importet.

Ex hac autem diſtinctione, an pro ſoluendo, vel pro ſoluto ceſſio facta ſit, ille reſultat effectus, vt quando pro ſoluto eſt, ceſſi nominis periculum, credi-
231 toris damno cedat, vtpotè effectum de eius dominio, cuius periculum ſequela eſt, quamuis vbi ex inopia, seù inexigibilitate illud reſultet, de ipſius ceſſionis tempore, adhùc de facto præexiſtat, cum cedenti ſufficiat, nomen ceſſum de iure verum, ac exigibile præſtare; Niſi dolus, vel deceptio ex parte cedentis accedat.

Vel niſi exigibilitas de facto quoque promiſſa ſit; Eam tamen explicare oportet, cum aliàs exigibilitatis genericum vocabulum (ceſſante creditoris priuilegio, seù alia circumſtantia ſua-

ſuadente, vt etiam de illa facti intellectum ſit), ea de iure tantùm veniat; Quandò verò ea facti promiſſa quoque ſit, niſi verba perpetuitatem denotent, (cum tunc omni tempore debeatur), diſcretè pro aliquo moderato tempore intelligendum eſt pro qualitate facti, cuius, ac voluntatis potius, quàm iuris eſt quæſtio.

Iuris autem veritas, ſeù exigibilitas ſemper præſtari debet;
232 Niſi defectus, vel ſuſpicio ipſi creditori ceſſionem recipienti innoteſcat, cum ſcienti, ac volenti nulla fiat iniuria; Vel niſi cedentis proteſtatio accedat, cedendi nomen tale, quale &c.; Iſtoque etiam caſu, doli, vel facti proprij obligatio remanet.

Vbi verò pro ſoluendò ſit, res in oppoſitum eſt, vt ceſſi nominis dominio à cedente non abdicato, ſed adhuc perſeuerante, eiuſdem quoque ſit eius con-
233 naturalis ſequela periculi; Alio cre-

creditori cessionario non incumbente onere, niſi illo diligentiarum, quibus non præcedentibus, (non tamen exquiſitis, ſed moralibus), regreſſus aduerſus de-
234 bitorem cedentem denegatur; Cum etenim ità mandatum ad exigendum, creditor acceptaſſe dicatur, hinc ſuſceptio muneri ſatisfeciſſe docere debet; Et de conſequenti, ob negligentiam, cui non exactionis, vel ſuperuentæ inexigibilitatis damnum referri poſſit, ſub mandati actione cadit, vt ea culpa præſtanda ſit, ad quam mandatarius in gratiam mandantis tantùm de iure tenetur; Niſi particularis loci, vel perſonarum, ſeù negociorum lex ſcripta, vel non ſcripta, ſeù aliàs ſubiectæ materiæ ratio diuerſimodè ſuadeat, vt in cam-
235 bij litteris, alijſque mercatorum, ac negotiantium apodiſſis, vel pagellis, vel campſorum, & bancorum ſchedulis, ſeu ordinibus, diuerſa locorum, ſeù regionum lex, vel conſuetudo diſponit; Ideò-
que

que certa regula deſuper cuicumque caſui, vel loco applicabilis non cadit. O.

Ea potiſſimum notabili cadente differentia, inter illas bancorum, & campſorum apocas,
236 vel ſchedulas, quæ cedulæ, ſeu crediti fides dicuntur, ac res, quæ per cedentem, vel ſoluere volentem, campſoribus, vel bancis diriguntur, pro ſolutione facienda, quas, ordines, ſeu mandata, vulgò appellamus, vt prima ſpecies, veræ ſolutionis, atque numeratæ pecuniæ vim habeat, quod etiam communis vſus illis paruis campſorum, vel negotiantium pagellis attribuit, quæ vulgò *pagarò* dicuntur, adeò ut ad ſatisfaciendum formæ pecuniæ numeratæ huiuſmodi bancariæ cedulæ ſufficiant; Secus autem, vbi de alia ordinum, ſeu mandatorum ſpecie agatur, cum tunc, pro ſoluendo, non au-

O. *dicto diſc.64.& ſeqq.*

autem pro ſoluto receptæ cenſeantur.

Iuxtà verò hanc ſecundam ſpeciem, vt pro ſoluendo potius, quàm pro ſoluto, nominis ceſſio facta præſumatur, pro ma-
237 gis communi, & recepta ſententia, regula eſt, ex contrarijs argumentis, vel coniecturis limitanda, ideòque facti, & voluntatis potius quàm iuris eſt quæſtio pro facti qualitate, ac ſingulorum caſuum circumſtantijs, particularem recipiens determinationem.

Huiuſmodi ceſſione accedente, plures, ac frequentes forus
238 audit quæſtiones, tam ſuper exercitio actionum, quæ cedenti competunt, an ad ceſſionarium pertineant; Siuè an potioritatis, vel aliud priuilegium in ceſſionarium tranſeat; Aut, an exceptiones, quæ cedenti obſtarent, ceſſionario quoque obſtare debeant; Siuè, an vera, vel ficta ſolutio, quæ cedenti fiat, ceſſum debitorem liberet, ac ceſſionario præ-

præiudicet ; Idemque de eiuſdem cedentis declaratione, ſeu liberatione, vel teſtimonio; Aut etiam, an poſt factam ceſſionem, cedens primæuas actiones exercere valeat, ſeù quas retineat, cum ſimilibus, quatum omnium, nimiam opinionum varietatem, atque conflictum habentium, deciſio ex pluribus diſtinctionibus, vel particularibus facti circumſtantijs pendet; Potiſſimùm verò ex verborum amplitudine, ſiuè ex natura ceſſionis, an in ſolius cedentis gratiam, vel reſpectiuè ceſſionarij facta ſit; Ac ſuper ſcientiæ, vel malæ fidei, ſiuè inhibitionis, vel agnitionis ceſſi debitoris, qualitate; Nec non ex ceſſionarij indemnitate aduersùs cedentem, qui actum præiudicialem fecerit, cum ſimilibus, quæ impoſſibile videtur, abſque confuſionis, vel nimiæ prolixitatis, ac euagationis vitio, ſub compendio deciſiuè recenſere, cum reuerà, vel omnes, vel maiores, facti potiùs, quàm

iuris quæſtiones eſſe dignoſcantur, ideòque, vtpotè pariter, ex ſingulorum caſuum qualitate, & circumſtantijs decidendæ, generalis regulæ, ſeù determinationis incapaces exiſtunt. P.

Liberatio, ſeù remiſſio, quamuis gratuita, ſiuè inter viuos, ſiuè per vltimam voluntatem fa-
239 cta ſit, ſolutioni æquipollet, eumdemque extinctionis debiti, vel obligationis effectum operatur, vbi nullam habeat validitatis quæſtionem, quæ duplex eſſe ſolet; Voluntatis ſcilicèt, quæ ambigua ſit, vt in legatis præſertim, alijſque vltimis voluntatibus dubitari contingit; Vel etiam poteſtatis, quia nempè lex, ipſimet creditori liberam bonorum diſpoſitionem non habenti, eam deneget, vt in pupillis, ac minoribus, & ſimilibus; Vel ratione fraudis, quæ eidem legi fieri poſſit inter eos, cum quibus dona-

P. *de his eodem diſc. 64. & ſeq. & diſc. 27.*

natio prohibita ſit, vt inter coniuges, vel concubinas, & ſimiles; Siuè, vbi exindè, tertio præiudicium reſultet, vt præſertim ſunt ipſius creditoris creditores, cum ſimilibus.

Atque hinc iuris, vera, & recepta propoſitio manat, vt ſimplex, & nuda creditoris ità pro-
240 hibiti, vel ſuſpecti confeſſio, quamuis veram, ac effectiuam ſolutionem exprimat, in prohibitam remiſſionem, seù liberationem reſoluatur, niſi accedant confeſſatæ veritatis adminicula, ſuper quorum pondere, vel efficacia, (quidquid Scribentes varient, vel ſe inuoluant), certa regula, vel vniformis determinatio non cadit, ſed iuxtà coniecturalium, ac adminiculatiuorum generalem regulam, ſeu naturam, in ſingulis caſibus, ex eorum qualitate, & circumſtantijs, deciſio metienda eſt, pro Iudicis prudenti arbitrio; Ea generali norma, seù regula cadente, ſuper diſtinctione, an confiten-

ſitentis tantum, eiuſque ſucceſſoris præiudicium confeſſio contineat, vel etiam tertij, vt primo caſu, minora, in altero autem maiora, magiſque efficacia argumenta, ſeù adminicula deſideranda veniant, eo modo, quo in tutorum, ac prælatorum, & procuratorum, aliorumque aliena negotia gerentium confeſſionibus, vel quietantijs, ſuperiùs aduertitur. Q.

Solutionis vicem quoque habet, ſiuè eumdem liberationis effectum operatur, actionum
241 confuſio, quæ ex incompatibili actionis, & paſſionis concurſu, in eodem ſubiecto reſultet, vt in eo caſu præſertim contingit, quòd creditoris hæres, debitor efficiatur, vel è conuerſo creditor debitoris; Ea differentia inter vnum, ac alterum caſum ad aliquos effectus conſiderari ſolita, vt in debitore creditori

---

Q. *de dote diſc*, 159, *vbi de materia*.

tori ſuccedente, hic effectus ex ſola incompatibilitatis, vel confuſionis actionum ratione reſultet; E conuerſo autem in creditore ſuccedente debitori, id ex occulta, ſeù imaginaria ſolutione ſibi ipſi facta, proueniat; Id autem pro effectum, ſeù reſpectuum diuerſitate, diuerſas recipit quæſtiones, certam pariter non admittentes regulam, ſed ex pluribus diſtinctionibus, vel facti circumſtantijs deciſionem recipientes, ideòque, vt præmiſſum eſt, ſub deciſiuo compendio non de facili explicabiles, ſed in propria ſede videndæ ſunt.

Ab hac autem confuſione, præſeruat inuentarij beneficium, quod plurium, incompatibilium formalium, ſeù intellectualium perſonarum, debitoris, & cre-
242 ditoris, in eadem naturali, ſeù materiali perſona pro reſpectuum, vel titulorum diuerſitate, concurſum admittit, & conſeruat.

Minuſquè vbi tertij præiudicium exindè reſultet, vt in ipſius ſuccedentis, vel reſpectiuè defuncti creditoribus, vel aliud ius habentibus, contingit, vbi præſertim de credito hypotheca munito agatur.

Aut vbi non ſimplex, ac irreuocabilis, & perpetua ſucceſſio, ſeù hæreditaria qualitas ſit, ſed temporalis, ac reuocabilis, vt in eo hærede contingit, qui per fideicommiſſum alteri reſtituere ſit grauatus; Tunc etenim, ex præmiſſa incompatibilitatis ratione, pro tituli incompatibilis duratione, actiones obdormiunt, vel ſuſpenduntur, ideoquè facto reſtitutionis caſu, atque hæreditario titulo incompatibili ceſſato, ſuas reaſſumunt vires, tanquam ex ceſſante ſuſpenſionis cauſa, atque vt noſtri dicunt, per excitationem à ſomno potiùs, quàm per reuiuiſcentiam à morte. R.

Fre-

R. *diſc.*40.*&* 41.

Frequens quoquè in foro habetur illa ſolutionis ſpecies, à lege ſubintellectæ, vel inductæ, quæ reſultat ab indebita ſolutione, in diuerſam cauſam facta,
243 quam lex ad cauſæ debitæ extinctionem refert, vt in fructibus ex pignore perceptis; S. Vel in indebitis vſuris alijſque prohibitis acceſſionibus, vt in ſua vſurarum, & cambiorum ſede aduertitur, ac etiam in proximè ſequenti Rubrica, obiter inſinuatur, occaſione differentiæ, quæ ſuper ſolutionis probatione, alijſquè effectibus dignoſcitur, vbi indebitè ſoluti repetitio, vel potius ipſo iure imputatio intret. T.

Pignoris quoquè culpoſa peremptio, vel deterioratio, inter ſpecies ſolutionis recenſeri ſolet, effectu potius attento, cum id re-
244 uerà ſolutionem non redoleat,

S. *diſc.133.& ſeqq.*
T. *Rubr.ſeq.& ſub tit.de vſur.& tit. de cambijs.*

neque extinctionem debiti ipſo iure inducat, efficacem tamen producat exceptionem.

Eiuſdemque pignoris immutata natura, quæ per legem ex diuturna negligentia, cum valoris adæquatione præſumitur, eamdem ſolutionis ſpeciem habet, vel extinctionis effectum operatur, quia nempè eius inſolutum
245 dationem lex ſubintelligat; Frequentiori quæſtione cadente in ambiguo, vbi nempè debitor creditori bona tradat, nulla expreſſa tradendi cauſa, an pignori, vel dationi inſolutum potius referendum ſit; Cumque facti, ac voluntatis potius quàm iuris quæſtio ſit, veriùs ex argumentis, ac facti circumſtantijs deciſionem recipit, vt in iſta, ac alia vſurarum ſede aduertitur. V.

CAP.

V. *diſc.135.& ſeq.*

CAP. VII.

De repetitione eius, quod per debitorem creditori indebitè ſolutum ſit.

NVlla iuris quæſtio cadit; vt id, quod, citrà donandi intentionem, ex errore, vel deceptione, debitor indebitè creditori ſoluerit, quia debere crediderit, repeti valeat, ex eà lege condictionis, quæ indebiti dicitur, adeòut ſola facti, ac voluntatis quæſtio cadat, an donandi, vel potiùs debitum ſoluendi animo actus geſtus dicatur.

246

Ea vero, in hac indebiti materia, generalis diſtinctio cadit, an voluntariè, vel coactè ſolutio ſequuta ſit, vt hoc ſecundo caſu, creditoris potiùs probandi debitum, quàm debitoris probandi indebitum, debeat eſſe onus; In altero autem volun-

247

tariæ ſolutionis (indebiti præſumptione ab ea exulante) grauetur debitor omninò perfectæ, nimiumque concludentis probationis onere, vt contrariam poſſibilitatem excludat, adeòut fictæ, vel præſumptæ ſolutionis ſpecies, de quibus proximè præcedenti Rubrica habetur, etiam per ipſius recipientis confeſſionem extrinſecùs non comprobatam, vel adminiculatam, ad id non ſufficiant, ideoquè adminiculatiuæ, vel præſumptiuæ probationes, contrariæ veritatis, vel poſſibilitatis capaces, non admittantur. X.

Hinc proindè, (vt in propria vſurarum ſede aduertitur) nimium refert, an vſurarum, aliarumquè acceſſionum ſolutio, imputatio-
248 nem ipſo iure in ſortem ex legis miniſterio, vel operatione inducat, vel potiùs ſub indebiti repetitione, vel condictione cadat, cum ad primum effectum,

ſo-

X. *diſc.78.& 129.*

ſolutionis vſurarum probatio leuior, ac adminiculatiua admittatur; Ad alterum verò rigoroſior, ac perfectè concluſiua, neceſſaria ſit. Y.

Quæſtione cadente, an illius indebiti repetitio detur, quod ex parte ſoluentis ſit quidem tale, non autem recipientis, quia nempè illi, qui verè creditor exiſtat, alter qui debitoris debito-
249 rem erroneè ſe credat, pro eo ſoluat, ſeù quod aliàs in ſoluente verificetur indebitum, quod tamen in recipiente debitum ſit; Idquè aliquem opinionum conflictum habet, probabilior autem ea videtur opinio, quæ negatiuam ſtatuit regulam, vt qui debitum accipit, inquirere non debeat, an ſoluens indebitè agat; Altera verò opinio, quæ affirmatiuam ſequitur, pro limitatione recipi debeat, quæ ex perſonæ ſoluentis priuilegiata qualitate, ſeù recipientis dolo, vel circum-

Y. *ſub tit.de vſur.diſc.12.& ſeqq.*

cumuentione, aliauè mala fide, aut ex æquitatis, vel ſubſidij ratione reſultet, ideoquè non de facili certam recipit regulam, ſeù determinationem, quæ ex facti particulari qualitate pendere videtur.

CAP. VIII.

De debito, vel obligatione vnius, quod ex alterius obligatione, vel contractu reſultet.

EX alieno contractu, ſeù obli-
gatione, alterum obligari, at-
què debitorem conſtitui, frequen-
tèr caſus præbet, præſertim ve-
rò, ac frequentiùs, per man-
250 datarium, vel negotiorum geſto-
rem, cui prò regionum moribus,
vel negotiorum qualitate, varia
congruunt vocabula, procuratoris
ſcilicèt, inſtitoris, complementa-
rij, vel factoris, quæ, ſimiliaquè
vocabula, in idem ſonant, manda-
tum denotantia.

Po-

Poſito autem mandato tradito per eum, qui à iure communi, vel municipali, ad contrahendum, aut ſe obligandum
251 non inhabilitatus, verè illud dederit, quodquè ad eiuſdem mandati limites, obligatio contracta ſit, nulla iuris quæſtio cadit, ſuper mandantis obligatione, ex iuris regula, quod qui per alium facit, per ſe ipſum facere videtur; Ideoquè ſuper huiuſmodi ſpecie obligationis, facti potiùs quæſtiones cadere videntur, vel ſuper ipſius mandati, ſiuè inſtitoriæ veritate, vbi expreſſus actus non accedat, cum etiam tacita, ſeu præſumpta mandati
252 datio, in iure probata ſit, illudquè per coniecturas, ac præſumptiones probari poſſe in iure ſit receptum, vndè propterea quæſtio, ad præſumptionum, vel argumentorum vim, ſeù efficaciam reſtricta, generalem non recipit determinationem, ſed eam particularem habet, pro ſingulorum caſuum qualitate, & circumſtan-

ſtantijs, eo pariter modo, quo in omnibus ambiguis, ſeù coniecturalibus voluntatis quæſtionibus, pluries aduertitur; Ponderando, an mandatarius, mandantis coniunctus, ſiuè in alijs deputari ſolitus eſſet, cum alijs ſimilibus circumſtantijs, pro facti qualitate penſandis.

Expreſſa verò, vel præſumpta, ſeù adminiculatiua mandati probatione accedente, eius forma inſpicienda eſt, & an fines
253 mandatarius exceſſerit, ex regula, vt geſta vltra fines mandati, inualida ſint, atquè mandantem non obligent; Niſi talia ſint, quæ mandati executioni, vel fini connaturalia, de natura actus, vel ex communi vſu, ſiuè ex veriſimili ſubintellecta voluntate, quamuis expreſſa non ſint, ineſſe cenſeantur, quod pariter, pro facti qualitate, particularem, in ſingulis caſibus, determinationem recipit.

In propriam verò ipſius procuratoris cauſam, mandantem obliga-

ligari non poſſe , lex decernit; Minuſquè pro alieno debito me-
254 rè fideiuſſorias obligationes facere, ſiuè in parte mandantis negotium gerendo, pro alterius virili in ſolidum obligare, niſi pariter facti circumſtantiæ hanc poteſtatem ſuadeant. Z.

Datur è conuerſo ipſius mandatarij obligatio fauore tertij, quamuis non ipſe ſed mandans debitor ſit, vt frequens praxis
255 docet in illa obligatione, quæ ex cambij litterarum acceptatione reſultat, vbi ea fiat per eum, cui per correſponſalem, litteræ directæ ſint, quamuis ſcribens, non autem recipiens verè acceptæ pecuniæ debitor exiſtat, cum ille, qui acceptat; Siuè iuxtà vnam opinionem, fideiuſſoris perſonam aſſumendo; Siuè illam mandatarij, vt altera opinio credit, eò ipſo

---

Z. *de contractibus, alijſque actibus geſtis per procuratorem, vel negotiorum geſtorem diſc. 72. 75. & ſeq. & 84. & ſeq.*

ſo debitor efficiatur eius , cui ſolutionem fieri debere , ſcribens mandat .

Quæſtionibus frequenter cadentibus , vbi poſt acceptationem, vel etiam antea, ſcribentis decoctio ſequuta ſit, adeò vt, ac-
256 ceptanti , aduersùs ſcribentem , pro ſummæ ſoluendæ reintegratione , conſultum non remaneat, an ipſius acceptantis , (ſiuè fideiuſſorem , ſiuè mandatarium ipſum dicamus) , damno id cedere debeat, ideoquè hoc non obſtante , ad ſolutionem tertio promiſſam, obligatus remaneat, vel potiùs è conuerſo , damnum ſit tertij , cuius fauore ſcriptæ ſint litteræ.

In hoc autem , vna opinio, quæ apud negotiatores , atquè in magis mercantilibus foris verior creditur, magiſquè recepta eſt , indefinitè acceptantem obligat, quomodocumquè, & quouis tempore, ſcribentis decoctio ſequuta ſit, niſi de poſitiuo dolo , vel colluſione conſtet, iſta-

què

què opinio publici commercij libertati, ac fauori, magis congrua eſt; Altera verò, quæ magis Iuriſtarum ſubtilitatibus innixa eſt, atquè priuatis potiùs, quam mercantilibus, ac publicis negotijs congruit, diſtinctionem adhibet, an de tempore acceptationis decoctio præceſſerit, vel eam ſubſequuta ſit, vt primo caſu, nulla acceptantis obligatio adeſſe videatur, tanquam ex iam reſoluto mandato, per ſcribentis, vel mandantis mortem ciuilem; Secùs autem in altero; Cum alia diſtinctione veriſimilis, vel inueriſimilis notitiæ caſus in acceptante, vt in cambiorum ſede aduertitur. A.

Mandatarij autem decoctio, mandantem non excuſat, quin ab eo geſta, ipſum obligent, ſibiquè imputet, cur minus ido-
257 neo propria negotia commiſerit, niſi in altero contrahente, do-

A. *diſc.85.& ſeq.& ſub tit.de cambijs diſc.22.*

dolus, vel colluſio, seù mala fides accedat. B.

Deficiente mandato, ratihabitio, quæ ſubſequatur, illi æquipollet, eiuſquè vim habet; Quæſtione cadente retrotractio-
258 nis, & an tempus geſti contractus, vel potius illud, in quo ratus habitus eſt attendi debeat; Idquè à primi actus validitate, vel inualiditate determinationem recipit, vt eo valido, ac obligatorio exiſtente, adeòut ſecundus ratihabitionis actus neceſſitati potiùs, quàm voluntati referendus veniat, retratractio intret; Secùs autem in altero. C.

Omniaquè generaliter in procuratore, seù mandatario procedentia, in inſtitore, seù complementario, omnique alio ne-
259 gotiorum geſtore, ex rationis identitate pro ſubiectæ materiæ natura, recipienda quoque veniunt.

Ex

B. *tit. de Regal, diſc.* 115.
C. *diſc.* 13.

Ex ſocij contractu, ac obligatione, conſocius obligatus remanet, nulla curata cauſæ expreſſione ſeù veritate, quoties vni-
260 uerſalis ſocietas accedat; Vbi verò particularis, tunc, vel cauſæ expreſſio requiritur, quamuis de verſione non conſtet; Vel iſta, quamuis illa deſit; Niſi contractus qualitas, de ſui natura, implicitam præſeferat ſocialis negotij cauſam, quamuis ea non exprimatur, cum alijs diſtinctionibus, de quibus, vtpotè non de facili ſub compendio cadentibus, in ſua ſede habetur; Cum ex facti circumſtantijs, præſertim verò ex negotiorum qualitate, ſeù natura, atquè regionum, ſeù locorum, vel negotiatorum legibus, vel ſtylis, huiuſmodi quæſtiones determinationem congruam recipiant.

Societatis autem diſſolutio, quæ per reciprocum conſenſum, vel etiam, per vnius ſociorum mortem, eo ipſo ſequi dicitur, niſi inter ſuperſtites noua ineatur,

tur,

261 tur, quamuis implicita, & adminiculatiua, quæ ſufficit, non ſemper conſocium liberat ab ijs, quæ ab altero geſta ſint; Vel quia ſcilicèt de negotijs, ſocietate durante præparatis, agatur quamuis ea diſſoluta perfecti ſint; Vel quia tertio, negotij ſocialis, omniumquè ſociorum fidem ſequente, diſſolutio pro regionis moribus, vel negotiorum ſtylo, non benè publicata, probabiliter ignota ſit, cum pro durante habeatur, inter ipſos tamen, releuationis obligatione vigente.

Solidi ſociorum obligatio eſt, atque ad illud vnus alterum obligat, ex ratione mandati, quod vnus ab altero habere dicitur, cum negotio etenim ſociali con-
262 trahentes vnius intellectualis, vel collegiatiuæ perſonæ per plures conſtitutæ, fidem ſequi dicuntur, non magis vnius, quàm alterius fidem inquirendo, cum vnius tantum probata fides æſtimari ſoleat.

Vbi

Vbi verò ſocietas non adſit, nominis tamen accommodatio accedat, ſiuè explicita ſit, ſiuè im-
263 plicita, per patientiam, vt eius nomine contrahens vtatur, eumdem effectum parere ſolet, niſi facti qualitas aliud exigat, pro facti qualitate, ex qua deciſio pendere ſolet. D.

Tutoris, vel curatoris, ac prælati, ſiuè alterius legalis adminiſtratoris actus, pupillum, vel minorem, ſiuè Eccleſiam,
264 aut alium ſub adminiſtratione viuentem, quoquè obligat, vbi tamen ſolemnitas, & cauſa, aliaquè de iure requiſita accedant, de quibus in peculiari tutorum, ac adminiſtratorum ſede, vel in altera alienationum, ac prohibitorum contractuum aduertitur. E

Ciuium, ſeù aliorum, vniuerſitatem, ſeù collegium conſtituentium,

---

D. *diſc.87.cum ſeqq.*
E. *de contractu Abbatis, vel Prælati hoc tit.diſc.82.*

tium, ex contractu per ipſam vniuerſitatem, ſeù Ciuitatem, aũt collegium inito, obligatio quoquè
265 reſultare ſolet, vbi ea accedant requiſita, quæ ad id lex neceſſaria reputat. F.

Omniumquè frequentior, ea eſt obligatio, ex alieno facto producta, quæ in hærede, alioué ſucceſſore, locum ſortitur, ob defuncti contractum, iſtaquè ne-
266 dum legalis eſt, ex eo quaſi contractu prodiens, quem hæres. adeundo hæreditatem, inire dicitur cum defuncti creditoribus, ſeù aliàs ius cum eo habentibus; Verùm expreſſa quoquè datur, cum defuncto licentiam lex tribuat, proprium hæredem, eiuſque bona obligandi. Sola verò poteſtas non ſufficit, niſi voluntas accedat, ad ſpeciem redacta, ſeù explicata, vel ea implicita accedat, quam obligationis

F. *tit. de alienat. & contract. diſc. 23. & ſeqq. & ſub tit. de Regal. diſc. 98.*

nis formula contineat, vt ex camerali obligatione ſequi receptum eſt; Niſi ea ad propria ipſius contrahentis bona, reſtrictionem contineat, obquam, obligandi bona hæredis voluntas excluſa remaneat; Ideoquè tanquam quæſtio voluntatis, ac facti potius, quàm iuris, certam non recipit regulam, ſed ex eiuſdem facti qualitate, ac circumſtantijs, in ſingulis caſibus, deciſio quærenda eſt. G.

Per filium, pater quandoquè obligatur, quia nempè ex cauſa, prælaturæ, vel publicorum munerum, ſiuè alimentorum, ac ſimili,
267 filius debita contrahat, ad quæ pater obligatus remanet pro facti qualitate, iuxtà diſtinctiones, de quibus in ſua ſede. H.

G. *diſc.36.& ſeqq.*
H. *diſc.86.*

CAP. IX.

De concurſu creditorum, eorumquè priuilegijs, ſiuè anterioritatis, ac potioritatis ordine, ac eius, quod iam vni ſolutum eſt, auocatione, alteri competente.

INter illas perſonas, concurſus, vel ordinis quæſtiones cadunt, quæ coæquali creditorum titulo, inæquali tamen iure, de ſatisfactione contendant, ſuper ijs communis debitoris bonis, quæ de ipſius dominio fuerint, vel ſint, non autem inter eos, qui inæ-
267 quali, ſeù diuerſo titulo veniant, vno ſcilicèt dominij, & altero crediti, cum primus titulus (vbi per veritatem competat), nulla data diſcretione temporis, vel priuilegij ſemper vincat ſecundum, qui quomodocumquè conceptus, ius quidem tribuit ad propria debitoris bona, non autem

tem ad aliena, ideoquè ille, qui iure dominij rem ſuam vendicat, quam, ex furto, vel ſpolio, aliaque illicita occupatione, vel etiam ex regulari depoſito, vel commodato, ſiuè alio, etiam alienationis titulo reſoluto, debitor poſſideat, nullum concurſum admittit eiuſdem poſſeſſoris, vel detentoris creditorum.

Quæſtione cadente, vbi eadem res propria non eſſet, ſed eius pretium, aliauè res, quæ mediatè, vel immediatè ex ipſa re obueniat, an iure ſubrogationis, in idem coincidat dominium, quod quaſcumquè hypothecas, aliauè creditorum iura
268 vincat; In hoc autem, vbi de re immediatè obuenta tractetur, regula ſubrogationi aſſiſtit; Vbi autem de pretio, vel de ſpecie ex eodem pretio mediatè comparata, regula eidem ſubrogationi reſiſtit; Niſi Iudicis, vel Principis auctoritas; Siuè ipſius acquirentis explicata voluntas; Aut domini prioris rei priuilegium

ſubſidiarium, aliter ſuadeat, di-
ctæquè regulæ limitationem in-
ducat, iuxtà eas plures diſtin-
ctiones, ac declarationes, de
quibus, vtpotè non de facili ſub
compendio cadentibus, in ſua ſe-
de, vel fonte ſubrogationis viden-
dum eſt. I.

Illud autem ſpeciale in Ro-
manæ Eccleſiæ temporali imme-
diata Italica ditione dignoſcitur,
vt reſoluto etiam, vel reſolubi-
269 li quocumque debitoris domi-
nio, eius creditores quamuis ſim-
plices, & chirographarij, omni
hypotheca vel priuilegio deſtitu-
ti, vincant eum, qui iure domi-
nij bona poſſideat, ſeù vendica-
re velit; Vbi ſcilicèt, de illis bo-
nis agatur, quæ per debitorem
Baronem, vel Domicellum, iu-
re proprio iuriſdictionalia bona,
cum iuriſdictionis potentia, &
exercitio habentem, poſſeſſa ſint,
vel poſſideantur, fideicommiſſi,
vel maioratus, aut inueſtituræ iu-
re,

I. *diſc.35.*

re, ex quo ſucceſſor, tanquam dominus poſſideat, ſeù vendicet; Ità eiuſdem Ditionis diſponente particulari lege, per quam fingitur, vt reſolutio quæ aliàs de iure ſequuta eſt, vel ſequi debet, locum ſibi non vendicet, cum requiſiti tamen, ac declarationibus, de quibus in ſuà ſede. L.

Quamuis etenim creditor, quandoque vincat eum, qui iure dominij poſſideat, ſeù dominij ratione vendicet; Id tamen ſequitur
270 in ijs bonis, quæ de debitoris dominio iam fuerint, ab eodem, immediatè, vel mediatè in alterum indebitè translata, ideoquè iùs creditorum operetur huiuſmodi dominij reſolutionem, vel annihilationem, perindè ac ſi nunquam à debitore abdicatum eſſet; Secùs verò vbi dominus concurrat iure ſuo, à debitore independenti.

L. *diſc.13. & ſub tit.de feud.ad materiam bullæ Baronum diſc. 73. & ſeqq.*

Procedunt hæc, vbi per veritatem, ac proprietatem, bonorum vendicator, vel poſſeſſor, domini perſonam gerat, atquè de vero, proprioquè dominio, (quod ad omnes effectus penès eum reſideat), agendo, vel excipiendo, opponat, cum tunc, nulla concurſus creditorum alteriùs non domini, cadat quæſtio, ſeù dubitandi ratio vrgeat.

Non improbabilis autem dubitandi ratio cadit, vbi, verè, & propriè, creditoris perſonam quoque ille, qui ius dominij allegat, gerere dicatur, de quodam ficto ſeù intellectuali, non autem vero, ac proprio dominio opponendo; Vt in eo frequens praxis docet, qui re ſua vendita, pretij fidem habeat, cuius ſolutione pendente, pro eius aſſequutionis cautela, ipſius rei dominium ſibi reſeruet.

Quamuis etenim plurium ſententia ſit, vt hæc reſeruatio, contractus venditionis perfectionem,

nem, ac de conſequenti etiam
271 veri dominij abdicationem, ac
reſpectiuè translationem impe-
diat, alterum locationis, & con-
ductionis contractum (huiuſmo-
di conditione pendente) occul-
tando; Improbabilis tamen, mi-
nuſquè recepta videtur hæc opi-
nio, probabilior autem altera,
vt datis huius contractus requiſi-
tis, ad eius perfectionem neceſ-
ſarijs, poſitaquè traditione, ve-
rus dominus emptor efficiatur,
ſuæquè ſint, periculi, & com-
modi ſequelæ; Venditor autem
purus pretij creditor ſit, cui ex
quadam æquitate, fructuum rei
æquiualentia, donec pretium
obtineat, ab emptore reficia-
tur; Reſeruatio autem dominij,
iſtud fictum, ſeù intellectuale
importet, pro quadam potiori-
tatis, nimium æqua, & ratio-
nabili prærogatiua, ſeù ob ani-
mi explicationem, vel conditio-
nis adiectionem, ità ſubintelle-
ctam, nè alteri in re ſua ius
quæri valeat, niſi priùs ea puri-

ficetur ſolutionis pretij conditio, ſub qua tradidit, aliàs non traditurus.

Ideoque lex meritò potioritatem, concedit aduerſùs omnes quantumuis antiquos, vel priuilegiatos anteriores creditores in ipſa re, vel altera, in qua ſubrogatio vt ſupra intret.

Dummodo tamen, ante alienationis perfectionem, ac dominij translationem, vel in ipſo inſtanti, tanquam actus in-
272 diuidui pars, talis lex, vel conditio adijciatur; Secùs autem ſi ex interuallo, poſtquam res de dominio debitoris effecta eſt, quamuis breue, ac penè momentaneum ſit, cum tunc, ius hypothecarijs creditoribus, in ipſo acquiſitionis inſtanti quæſitum, ità tolli, vel præiudicari non valeat.

Vbi verò, non integri pretij, ſed partis fides, cum huiuſmodi reſeruationis cautela, habita ſit, alia parte ſoluta, tunc quæ-
273 ſtio eſt, an pro virili, res de

ple-

pleno emptoris dominio effecta ſit, adeòut, eius creditorum, ac venditoris, æqualis, ac proportionabilis eſſe debeat concurſus, æqualiſquè fortuna, ſuper eiuſdem rei intermedia naturali, vel accidentali diminutione; Pleriſquè id affirmantibus; Alijs verò negantibus; Iſtaquè poſterior ſententia probabilior, magiſquè recepta videtur; Potiſſimum verò vbi reſeruationis lex, vel conditio integri pretij aſſecutionis adiecta ſit. M.

Aliqua maiori, non improbabili dubitandi ratione cadente, vbi de illo creditore agatur, qui ad ipſius pretij diſſolutionem crediderit; Adhuc tamen, niſi de
274 pura iurium venditoris ceſſione, ſibi cauerit, vel de ſubintrationis pacto, cui ipſe venditor purum præbuerit aſſenſum, probabilitas maior venditori aſſiſtit; Ex ea congrua ratione, quod emptoris fidem aliàs non ſequutu-

M. *diſc.4.cum ſeqq.*

rus, ob rei ſuæ conti ngibilem,
diminutionem, vel deterioratio-
nem, ita & non aliàs in parte,
ſit ſequutus, ſibique mutuator im-
putet, cur abſque dicta ceſſio-
nis cautela, emptoris fidem ſit ſe-
quutus; Clarius verò vbi talis mu-
tuator, qualificatam venditoris
ceſſionem reportet, ac acceptet,
vt contra ipſum cedentem non,
ſit retorquibilis, ipſumque non,
afficiat. N.

Conceditur autem hoc po-
tioritatis beneficium pro ſola,
pretij ſorte, nullatenus verò pro
275 vſuris, vel acceſſionibus, quam-
uis licitis, ac debitis, præter-
quam in iam extantibus fructi-
bus; Secus autem vbi, ex non,
extantibus, & conſumptis, debi-
tum proueniat, cum tunc, domi-
nij ratio nullatenus congruat, ideo-
que in hac parte venditor, em-
ptoris fidem ſequutus, nudi cre-
ditoris perſonam gerendo, in,
alio-

N. *ibidem proximè præſertim di-
ſc.6.*

aliorum creditorum concurſu veniet. O.

Alterum quoque venditori ius vendicationis, ex dominio in re ſua, conceditur excluſiuè ad quoſcumque emptoris creditores, quamuis venditionis contractus,
276 ex requiſitorum concurſu, perfectus exiſtat, atque ad traditionem quoque deuentum ſit; Vbi nempè pretij fides verè habita non ſit, ſed ſub ſpe, vel iuſta credulitate, momentaneæ, seù aliàs promptæ ſolutionis, traditio ſequuta ſit, ad quam venditor, emptoris dolo ita inductus dici valeat; Seù aliàs actum geſſerit cum hoc præſuppoſito, quod conſenſum ab actu adimat, vt in mercibus, alijſque manualibus rebus, frequens praxis docet. P.

Siuè vbi tunc, iam exiſtens,
277 vel imminens seù præparata emptoris decoctio, eamdem doli

L 6 ra-

O. *Eodem diſc.6.*
P. *diſc.23.*

rationem inducat, ſiuè deficientiam animi eius fidem ſequendi, lex præſumat.

His autem non verificatis circumſtantijs, venditor, etiam in re aliàs ſua, aliorum creditorum fortunam currere debebit,
278 atque in concurſu veniendo, ab anterioribus excluſionem patietur, niſi lex, vel vſus loci aliter diſponat, vt aliquarum regionum praxis docet; Facti verò potius, quam iuris, idcircò agi ſolent quæſtiones, in mercibus præſertim, quæ de loco
279 ad locum emptori, per venditorem tranſmittantur ſub futuræ ſolutionis pretij fide, quando ſcilicet venditio, ſeù dominij translatio perfici dicatur; Idque ex facti circumſtantijs, alijſque diſtinctionibus, in ſua ſede recenſitis, deciſionem recipit. Q.

Illis iuris quæſtionibus cadentibus, quæ poteſtatem venden-

Q. *eodem diſc.23.*

dendi, ac dominium reſpectiuè
transferendi, pretio non ſolu-
280 to percutiant, vt in ijs aliena-
tionibus contingit, quæ per tu-
tores, alioſque legales admini-
ſtratores fiant; Ac etiam per pro-
curatores, alioſque quamuis vo-
luntarios, & conuentionales ad-
miniſtratores, vel negotiorum ge-
ſtores abſque ſpeciali facultate
per mandantem, ſeù dominum
attributa, ſiuè per legem ex ſubie-
ctæ materiæ natura, vel admini-
ſtrationis qualitate, ſeù regionis
vſu, eadem facultas ſubintelligen-
da veniat.

Eadem prærogatiua, vindi-
cationis iure huius improprij, ac
intellectualis dominij, tanquam
per ſpeciem dictæ reſeruationis
281 per legem ſubintellectæ, ſeù
verius ob actus inualiditatem ip-
ſo iure, vel reſciſſionem ope
exceptionis, ſeù reſtitutionis in
integrum beneficio competente
ijs, qui ætatis, ſeù aliàs imper-
fecti, vel imbecillis iudicij ratio-
ne, rei propriæ dominium, ità
mi-

minus cautè in alterum tranſtulerint, cum ità per actus retractationem, pro non translato habendum veniat, ideoque titulus creditoris ceſſet, atque intret ille domini.

Eamdemque prærogatiuam, abſque tamen iſta veri dominij reſolutione, vel reaſſumptione, ſed crediti titulo adhuc durante, lex mulieribus concedit in ijs bonis, quæ iure occultæ venditionis,
282 æſtimata viro tradita ſint pro dotis ſolutione, quæ in quantitate conſiſtat, quoties ita ſubſidij ratio exigat, cum ijs declarationibus, de quibus in peculiari dotis ſede. R.

Ceſſante igitur dominij prærogatiua, adeòut omnium idem ſit creditorum titulus; Ea primitùs cadit inſpectio, vel diſtin-
283 ctio, inter eos, qui conuentionalis, vel legalis hypothecæ beneficio muniti ſint (hypothecarij proindè appellati); Ac eos, qui

R. *diſc. 166. tit. de dote.*

qui hypotheca deſtituti, ſolam habeant perſonalis actionis competentiam (quibus chyrographariorum vocabulum lex tribuit); Inter iſta enim genera, nullus eſt concurſus; cum hypothecarij, nulla data temporis, vel priuilegij ratione, quoties præmiſſa dominij prærogatiua non accedat, potiores exiſtant, nullumque cum eis concurſum, chyrographarij habeant.

Niſi vbi debitoris, imminens, ac præparata, seù à particulari le-
284 ge præſumpta debitoris decoctio, iſtum æqualem concurſum producat, vt in aliquibus regionibus, mercatorum leges ſtatuiſſe videntur. S.

Aut vbi, eadem, de qua ſupra dominij ratio, per improprietatem accedat, ex eo beneficio per legem introducto, quod
285 ſeparationis bonorum dicitur, vt frequens praxis docet in eo concurſu, qui ſequatur in bonis hæ-

S. *diſc.* 10.

hæredis, vel alterius, qui duplex poſſideat patrimonium, proprium ſcilicet, ac defuncti, cum ex dicto ſeparationis bonorum beneficio, defuncti creditores, quamuis chyrographarij, ſolamque perſonalem habentes actionem, hæredis, vel alterius ſucceſſoris creditores, in ipſius defuncti bonis, vincant.

Niſi de feudis, alijſque prohibitis, ac differentibus bonis agatur, quorum reſpectu, quæ-
286 ſtio eſt, an domini aſſenſus, vel altera qualitas, iuris realis attributiua, huiuſmodi ſeparationis beneficium neget, ideoque etiam creditoribus defuncti in iſtius bonis concurſum cum ita qualificatis defuncti hæredibus neget, ſuper quo opinionum conflictus habetur, vt etiam in ſua peculiari feudorum ſede aduertitur. T.

In eiuſdem quoque debitoris bonis, inter eiuſdem credito-
res

T. *diſc*. 27.

res reſpectiuè, idem ſeparationis beneficium, ſiue eius ſpecies,
287 vel imago, cadere ſolet, vt eius medio, chyrographarij, multo magis hypothecarij, quamuis poſteriores, hypothecarios, vel anteriores vincant; Vbi ſcilicet pro negotiorum vel regionum, ſiue bonorum diuerſa qualitate, lex duplex omninò diuerſum, atque inter ſe diſtinctum fingat patrimonium, duaſque inter ſe diuerſas, ac diſtinctas, intellectuales, ſeù formales perſonas, in eadem materiali fingat, vel ſupponat, vt in mercatoribus, vel feudatarijs, ac militibus, ſeù clericis, ac alijs, de quibus in ſua ſede, praxis docet, cum tunc, ad præfati beneficij inſtar, vnius patrimonij creditores chyrographarij, vincant illos alterius, quamuis hypotheca, & priuilegio munitos, vtpotè diuerſæ perſonæ, cum declarationibus, in ſua ſede contentis. V.

Atque

V. *diſc.* 11.

Atque hinc manat aſſumptum, per forenſium ora volitare ſolitum, vt creditores ſocietatis, in bonis ad eam, vel ſociale negotium pertinentibus, vincant anteriores, ac priuilegiatos, ſingulorum ſociorum creditores priuatos; Niſi tamen ea bona, quæ in ſociali negotio poſita ſunt, præcedenter affecta eſſent hypothecis, quas pro eorum natura, ſeu qualitate, adhuc retinerent, etiam vbi in tertium translata eſſent, cum tunc, in lucris ſeù incrementis, idem aſſumptum verificabile maneat. X.

Æqualis etiam concurſus, abſque hac hypothecæ diſcretione, intrat in ijs differentibus bonis, quæ in commercio non exiſtentia, hypothecæ incapacia non
288 ſint, atque ſub ea non cadant, adeòut, nulla directa, realis, vel rei perſequutoria actio competat, minuſque ius aliquod quæſitum eſſe dici valeat, quod rei

ſub-

X. *eodem diſc*, 11.

ſubſtantiam tangat; Solumque ex nobili Iudicis officio, quod nulli inſeruiat actioni, ſiuè potius ex Principis indulgentia, vel extraordinario remedio per creditores implorato, huiuſmodi rerum differentium venditio fiat, vt ex pretio ſatisfiat creditoribus; Tunc etenim cum in ea re, quæ hypothecæ incapax eſt, omnium æqualis chyrographaria conditio exiſtat, hinc propterea, in pretio, quod ob Principis, vel Iudicis factum, loco rei ſubrogatum ſupponendum eſt, eiuſdemque naturæ, omnium æqualis in puncto Iuris conditio eſt. Y.

Quamuis etenim, in ſuperius enunciata peculiari tempo-
289 ralis Eccleſiæ Ditionis lege, ſuper Baronum debitis edita, contrarium praxis doceat; Eadem tamen vrgente ratione, dum in pretio bonorum hypothecæ non affectorum, atque ex Principis

Y. *diſc.* 12.

çipis extraordinario beneficio diſtractorum, anterioritatis, ac potioritatis ordo ſeruatur; Attamen ita ſequitur, quia ſic expreſsè eadem lex diſponat; Ideoque, locorum, ſeu Tribunalium legibus, vel ſtylis, in hac bono-
290 rum ſpecie deferendum eſt, quamuis iuris communis regulæ, vel rationes aliàs diſponant, cum ſæpius commercij fauore ab rigore deflectere congruat, vel quia receptum vſum ſeruare oporteat. Z.

Vbi verò, hac diſcretione ceſſante, inter eiuſdem generis, vel qualitatis creditores, concurſus fiat, quia nempè omnes chyrographarij ſint, vel omnes æquè hypothecarij; Eiuſdemque concurſus quæſtio ſit, ſuper indifferentibus bonis, quæ in libero priuato commercio exiſtant.

In primo chyrographariorum genere; Regula eſt, vt nullum, tem-

Z. *dicto diſc.* 12, & 13.

temporis, vel anterioritatis priuilegium detur, nullaque diſcre-
291 tio, vel inæqualitas intret, ſed omnium eadem ſit conditio, atque æqualis concurſus, omneſque per contributum, illi ſubiaceant diminutioni, quam ex patrimonij inſufficientia, pati oporteat.

Ea ſolùm inter eos cadente potioritate, quæ ab aliquo priuilegio per legem attributo re-
292 ſultet, quod potiſſimum eſt illud, quod à depoſiti, quamuis irregularis, cauſa oritur, ita quadam æquitate, ſeù commercij ratione exigente; Quamuis etenim, regulari tantùm depoſito iſtud priuilegium competere, atque de illo id intelligendum eſſe, aliquorum opinio ſit; Non tamen ea recipienda videtur, cum tunc ex ijs, quæ ſuperius inſinuata ſunt, non crediti, vel creditorum concurſus, ſed dominij, ac vendicationis termini cadant; Ideoque irregulari depoſito id referendum eſt, cum aliàs fatua legis

legis prouiſio remaneret; Ità tamen, vt ſuam retineat naturam, quæ ex vſurarum conuentione, aliauè circumſtantia, corrupta non ſit. A.

Quinimò, vbi de ilis agatur depoſitis, quæ in ſacra, vel publica æde, prò publica vtilitate, vel commoditate erecta, in deponentium gratiam principaliter fiant, vndè reſultet, vt quam-
293 uis commixta, vel confuſa, irregularia potius, quam regularia de ſtricto iure cenſenda ſint, adhuc tamen, quoad periculum, quod ex fortuito caſu contingat, regularium potius naturam habeant, vt in ſua ſede, ſeù fonte aduertitur, B. vt tunc, aduerſus priuatos depoſitarij creditores, quamuis hypotheca, & priuilegio munitos, idem priuilegium, tanquam per ſpeciem dominij, ſeù vendicationis, ex rationis identitate, intrare debeat;

Æqua-

A. *diſc.* 25.
B. *diſc.* 68.

Æquali concurſu, ſeù contributo inter ipſos met deponentes ſolùm cadente; Super quo tamen, locorum moribus, vel ſtylis deferendum eſt.

Idem quoque priuilegium, cauſæ diſcretio producit, vbi vna oneroſa, altera verò lucratiua ſit, cum primam potius imple-
294 re congruat, incongruat autem alteri, æqualem dare concurſum; C. Idemque vbi æquitas, vel humana ratio, pro Iudicis prudenti arbitrio id ſuadeat; Siuè quod locorum leges vel mores ita receperint, adeòut praxis doceat nonnulla dari perſonalia credita, quibus potioritas etiam adverſus hypothecarios, ac pri-
295 uilegiatos concedenda ſit, vt ex iuris communis diſpoſitione, vel intentione, in expenſis vltimæ infirmitatis, ac funerum, receptum eſt, ac in pleriſque locis, pro certis reſpectiue ratis, ex cauſa victualium, ac veſtitus; ſiuè

C. *diſc.* 31.

ſiuè pro famulorum, vel artificum mercede ſtatutum, vel receptum eſt, cum ſimilibus; Vt etiam inter chyrographarios venditori in re ſua indulgendum videtur.

Quamuis etenim, inter hæc
296 adeò priuilegiata credita, & ſi perſonalia, tantum, vt etiam hypothecarios, ac priuilegiatos creditores vincant, adminiſtratorum, ac aduocatorum, & procuratorum, aliorumque operantium ſalaria, ſeù mercedes, ac etiam iudicialium actorum expenſæ, vel ſimiles neceſſariæ, ſeù oportunæ recenſeantur; Non tamen priuilegij ratione, per legem poſitiuè conceſſi, id prouenit, ſed ex ratione naturali, deductionis, quæ prius facienda eſt, id oritur, quaſi quod concurſus in ijs bonis cadat, quæ deductis prius huiuſmodi, ac ſimilibus expenſis ſuperſint, ſiuè quod eis congruat inferius recenſendum priuilegium ad rem conſeruandam, vel reficiendam mutuantium; Illud

lud etenim legis priuilegium eſt quod ex naturali tamen ratione, vel æquitate manat, quod etiam contrà hypothecarios anteriores, vltimæ infirmitatis vel funerum expenſis, aut etiam alimonijs ex lege communi, vel municipali competit.

Hypothecariorum verò, duplex ſpecies eſt; Eorum ſcilicèt, qui conuentionalem ex propria prouidentia ſortiantur hypothecam, cui expreſſæ, ſeù legalis vocabulum, vel terminus tribuitur;
297 Ac eorum, qui abſque conuentione, vel prouidentia, illam obtinent ex legis beneficio, iſtaque tacita, ſeù legalis dicitur; Prima verò expreſſæ, ſeù conuentionalis ſpecies, aliam recipit diſtinctionem, inter ſpecialem, ac generalem.

Omnium tamen, eadem conditio eſt, circa concurſum, vt ſcilicèt, temporis ordo attendi debeat, atque priores vincant eos, qui tempore poſteriores
298 exiſtant, nulla data, expreſ-

ſæ, vel tacitæ, ſiuè generalis, vel ſpecialis hypothecæ diſcretione.

Niſi ea, quæ ex probabili, magiſque recepta ſententia dignoſcitur, quoad ea potioritatis priuilegia, quæ ex mera legis benignitate, ac indulgentia poſterioribus hypothecis, aduersùs anteriores tributa ſint; Vt in dote reſtituenda, mulieris, vel filiorum fauore ſtatutum eſt, quoniam licèt generaliter lex loqua-
299 tur, eiuſque generalitate attenta, ſcholaſtici, legis litteræ, grammaticorum more inhærentes, generaliter eam accipiant, etiam aduersùs expreſſas, & conuentionales hypothecas, probabilius tamen forenſes, ad tacitas, ſeù legales tantùm id reſtrinxerunt; Ex ea nimium probabili ratione, quod faciliùs lex tollit id, quod ſuum eſt, atque ex eius prouidentia, ſeù priuilegio manat, quàm quod priuatus, ex propria induſtria, ſeù prouidentia quæſiuit, quod de facili,

cili, ſine publicæ vtilitatis, vel neceſſitatis iuſta cauſa, fieri non debet. D.

Adeòut non deſint, qui in lege poſitiua viua, vel mortua, hanc poteſtatem negent, quotiès inſinuata publicæ neceſſitatis, vel
300 vtilitatis ratio non accedat; Cuius tamen contrarium verius eſt, quoniam hypothecæ, quamuis expreſſæ, & conuentionalis priuilegia, vel operationes, Ipſius legis poſitiuæ inuentum continent, atque ab eius prouidentia manant, ideoque nil datori prohibet, auferre id, quod ipſe dedit; Benè tamen, honeſtatis, vel congruentiæ ratio id vetat, cum non omne quod licèt, honeſtum ſit. E.

In vtraque pariter, legalis, & conuentionalis hypothecæ ſpecie, eadem intrat generalis re-

---

D. *de dote diſc.166. & in alijs eodem tit.ibi inſinuatis.*

E. *diſc.5.*

301 gula, ſeù propoſitio, vt ea, ſine legis, vel hominis voluntate, ſubintelligenda non ſit, ideoque non cadat, niſi vbi expreſſa legis, vel hominis voluntas verificetur. F.

Hinc propterea, in conuentionali, voluntatis quæſtiones cadunt, quæ facti potiùs, quàm, iuris dicuntur, ideoque pro facti qualitate decidendæ ſunt, cer-
302 tam, ac generalem non admittentes regulam, an ſcilicet hæredum bona hypothecata ſint; Vel etiam ea propria, à quibus alicuius prohibitionis ratio, vel pœnarum incurſus, hypothecandi voluntatem veriſimiliter ex-
303 cludat; Atque in vtraque bonorum ſpecie, excluſioni potiùs regula aſſiſtit, ex facti circumſtantijs limitanda, præſertim verò in hac ſecunda prohibitorum ſpecie, vbi in alijs adie-
cta

F. *diſc.36.*

cta hypotheca verificabilis non ſit. G.

Eademque voluntatis excluſio, in aliquibus ſuppellectilibus, alijſque manualibus, pro
304 locorum moribus, vel perſonarum qualitate, alijſque circumſtantijs intrare ſolet, nulla tamen firma, ſeù generali regula cadente, quæ cuicumque caſui applicari valeat, cum ſingulorum deciſio, pro eorum peculiari qualitate diuerſa ſit.

Atque hinc, pro communi vſu, eademque æquitatiua ratione, pro commercij libertate in-
305 ducta, ob quam, mercium, aliarumque manualium rerum hypotheca proſequutionem non habet aduersùs tertium, qui ex bonæ fidei oneroſo titulo quæſierit.

Itá eiuſdem hypothecæ proſequutio, aduersùs illum mutua-

M 3 to-

G. *diſc.13.& 151.*

torem, ſeù alium creditorem, qui ſub veri, ac manualis pignoris
306 fide, crediderit, aliàs non crediturus, deneganda videtur; Quaſi quod huiuſmodi manualia, vt promptè neceſſitatibus occurratur, retineri ſolita, ex veriſimili voluntate, ſub generali omnium bonorum hypotheca non cadant. H.

In legali pariter hypotheca, ob inſinuatam regulam, vt ea non intret, niſi vbi per legem attributa legatur; Super eiuſdem legis implicita, ſeù virtuali vo-
307 luntate, quæſtiones cadunt in caſibus, quibus eadem congruat ratio, ob quam ea conceſſa eſt; Idque probabilius, magiſque receptum videtur, vt ſcilicèt illa hypotheca, quàm lex, pupillis, vel minoribus aduersùs eorum tutores, & curatores conceſſit, vel filio aduersùs patrem, vel mulieri aduersùs virum extradotalia

H. *diſc.* 22.

talia adminiſtrantem (à die ſuſceptæ adminiſtrationis, non autem ex tempore, quo illa malè ſequatur metienda); Concedi quoque debeat, amentibus, prodigis, Eccleſijs, & pijs locis, cæteriſque omnibus, qui per ſe ipſos, à natura, vel accidenti, adminiſtrare impediti, vel pro-
308 hibiti, ſub aliena adminiſtratione, ex eiuſdem legis, vel Iudicis neceſſitate, ſeù prouiſione, viuere cogantur, cum omnibus eadem congruat ratio, ideoque ex legis veriſimili voluntate, eadem congruere debeat diſpoſitio. I.

Super acceſſionibus autem, quæ ſub fructuum, vel vſurarum, ſiuè interuſuriorum vocabulo explicari ſolent, alijſque
309 conſequutiuis, vel dependentibus à principali debito, pro quo, vna, vel altera hypothecæ ſpecies competat, quæſtiones ca-

I. *diſc. 36. & 39.*

cadunt , an eadem ad hæc acceſſoria, ſeù dependentia trahatur , adeòut eodem ſortis principalis iure cenſenda ſint , idque non leuem Iuriſtarum pugnam habet ; Ea tamen diſtinctio, in praxi recepta eſt , quod ; Aut eiuſdem ſtipulationis iure veniunt , ſub qua ipſius debiti ſolutio promiſſa eſt , & eadem ſit natura ; Aut verò Iudicis officio , ſiuè alio iure à dicta ſtipulatione diuerſo , & ſecùs .

Idemque iudicialibus , ac
alijs expenſis , congruit , quas
pro debiti recuperatione ac de-
bitoris coactione facere opor-
310 teat , cum eadem ſit ratio, quo-
ties tamen de illis expenſis aga-
tur , quarum refectio de iure de-
bita ſit .

Hinc proindè , facti potiùs , ac applicationis, huiuſmodi quæſtiones videntur , quando ſcilicèt vna , vel altera pars diſtinctionis locum ſortiatur , quod ex obligationis verbis , vel clauſulis , de-

311 determinationem recipit, an ſcilicèt iſta explicita conuentio adſit; Eaque non accedente, an adſit implicita, quæ ineſſe dicitur in generica ſtipulatione, ad damna, & intereſſe, quæ de communi ſtylo in inſtrumentis adijci ſolet pro generica omnium conuentorum obſeruantia, aç etiam in forma cameralis, vel quarantigiatæ obligationis ineſt. L.

Ordinis autem prioritatis, ac temporis regula hæc, non ſemper firma eſt, quamuis de indifferentibus bonis agatur, cum
312 plures recipiat limitationes, eam potiſſimùm, quæ ab æqualitate, ſeù identitate cauſæ reſultat; Si etenim pro eiuſdem rei acquiſitione, vel pro eiuſdem debiti diſſolutione, ſiuè pro alterius cauſæ implemento, plures in eam, atque cum conuentione cautelæ, ex illa reſultan-

M 5 tis

L. *diſc.147.*

tis diuerſo tempore eidem debitori crediderint, omnium eſt æqualis fortuna, ſeù concurſus, ac ſi eodem tempore, vel momento, per vnicum actum credidiſſent, quamuis pro generali more contradicentes non deſint. M.

Prout cauſæ credendi qualitas, poſteriorem, anteriori potiorem reddit, vbi nempè ad ip-
313 ſius pignoris, vel hypothecatæ rei, ſuper qua concurſus quæſtio ſit, in refectionem, vel conſeruationem, ſeù acquiſitionem (verſione præſuppoſita) creditum ſit.

Ea diſcretione, inter cauſam refectionis, vel conſeruationis, & alteram nouæ acquiſitionis militante, vt in prima ſpecie, ſola expreſſio cauſæ ſufficiat, quæ iun-
314 cta cum verſione deſideratur; Nil etenim refert, an pecunia debitori ſimpliciter credita ſit, cui-

M. *diſc. 1. cum ſeqq.*

cuicumque vſui, pro libito applicabilis, quæ in iſtam cau-
315 ſam erogetur; In altera verò emptionis, vel acquiſitionis ſpecie, vltrà eadem æquè neceſſaria requiſita, alterum ſpecialis hypothecæ eiuſdem rei neceſſarium eſt. N.

In hoc etenim, dura lex, humanæque rationi aduerſa videtur, vt iſta formalitate ceſſante,
316 in re, quæ ex propria pecunia quæſita ſit, per creditores anteriores acquirentis excludatur; Quinimò (quod durius) vt ipſemet venditor, qui pretij fidem habuerit, niſi de ſuperius inſinuata cautela reſeruationis dominij ſit ſollicitus, à prioribus excludatur; Vel niſi accedat ratio dominij, quod à priori domino abdicatum non ſit, ob fraudem, vel inhabilitatem vendentis, vt ſuperius inſinuatum eſt.

N. *eod. diſc. 1. cum ſeqq. & diſc. 15. cum ſeqq.*

Perſonæ quoque priuilegium, hanc potioritatem producit, vt in dote per virum reſtituenda, non autem per dotantem ſol-
317 uenda, lex fauore mulieris, ac liberorum tantùm, non autem extraneorum, aduersùs anteriores hypothecas ſtatuit, quod (ex iam inſinuatis), ad ſolas legales, non autem ad conuentionales hypothecas, forenſis vſus meritò reſtrinxit, vt in peculiari dotali ſede latiùs. O.

Fiſco, non quidem pœnali, ſeù aliàs lucratiuam cauſam fouenti, ſed de oneroſa, atque correſpectiua cauſa contendenti,
318 cum ijs, qui ex cauſa publicæ adminiſtrationis, ſeù aliàs ex fiſcalium rerum conductione, vel appaltu, directi, ac immediati debitores exiſtant, idem potioritatis priuilegium, aduersùs tam conuentionales, quàm legales hypo-

---

O. *de dote diſc.* 166. *vbi concordantes.*

pothecas, pro eius, etſi legali tantùm hypotheca, in bonis poſteà quæſitis, conceditur, non autem in ijs, quæ antè fiſcalem debendi cauſam, debitor obtinebat, in quibus iure priuati creditoris ſolo temporis beneficio potitur, quod ab illo ſuſceptæ adminiſtrationis, non autem eius mali exercitij pro legali hypotheca metiendum eſt. P.

Primipilari cauſa tantùm maius priuilegium habente, vt etiam in
319 bonis præteritis competat potioritas; Quæſtione cadente, an, & quomodo iſta cauſa hodiè verificetur, & an ſit in vſu, vt in ſua ſede. Q.

Alia quoque cadente quæſtione, an Baronibus, alijſque inferioribus Dominis qui veri fiſci iura non habeant, hoc priuilegium competat; Probabilior verò eſt negatiua quoad potioritatem; Affirmatiua verò quo-

P. *diſc.* 19.
Q. *diſc.* 20.

quoad legalem hypothecam admitti debeat, cum legalis, ac penè neceſſaria videatur adminiſtratio. R.

Stante autem exæquatione, quam alia occaſione, inter fiſcum, & dotem lex facere viſa eſt; Vna opinio, doti quoque hanc
320 potioritatem aduersùs conuentionales hypothecas, in bonis poſteà quæſitis tribuit, quod non placet, minùſque probabile videtur, niſi probabilia vrgeant argumenta, quod ex ipſa dotali pecunia, bonorum acquiſitio proueniat. S.

Pleriſque alijs pro bonorum cultura, vel fructuum recollectione, ac præparatione, ſiuè pro animalium paſtura, & ſimilibus,
321 Iuriſtæ potioritatem, aduersùs priores conuentionales hypothecas, tribuunt, quod ſub prima potioritatis enunciata ſpecie, refe-

R. *diſc.39.*
S. *de dote diſc. 166. vbi concordantes.*

ſectionis, vel conſeruationis cadit; Plures circà concurſum inter ſe ipſos, (inter quos locator pro penſione fundi recenſetur), retexendo quæſtiones maioris, vel minoris potioritatis, non de facili ſub compendio explicabiles, ideoque in ſua ſede videndas. T.

Inter æquè autem priuilegiatos, conquaſſatis priuilegijs, temporis ordo, more priuatorum intrat; Niſi qui ad rei acquiſitio-
322 nem credit, de cautela ſibi conſuluerit, quæ reſultet à pacto, anteà, vel incontinenti, non autem poſt acquiſitionem adiecto, vt nemini in eius præiudicium in re acquirenda ius competat, vel quæratur; Aut vbi creditum, ex culturæ, vel conſeruationis cauſa, referri mereatur expenſis neceſſarijs, quæ ante omnia deducendæ ſunt, vtpotè per ipſummet creditorem anteriorem faciendæ, ſi pignus

T. *diſc.14.cum pluribus ſeq.*

gnus poſſideret, eiuſque dominus eſſet. V.

Cauſæ debendi diuerſitas, pro antiquiorum ſententia eamdem diuerſitatem conuincit, vt nempè, onerofa poſterior, lucra-
323 tiuam anteriorem vincat, quamuis hypotheca munitam; Quod tamen non admittit opinio recentior, quam forus magis recepiſſe videtur, vbi fraudis, vel colluſionis ratio ceſſet, quæ priori opinioni locum relinquat, quamuis prima rationabilior videatur, altera vero de ſtricto iuris rigore verior. X.

Poſterior quoque, ſibi priorem, alteri tamen antiquiori iam dimiſſo poſteriorem, vincere frequenter ſolet, ex primi iam
324 dimiſſi iuribus, in quibus ſuccedere dicatur ille poſterior, de cuius pecunia dimiſſio facta ſit; Quoties tamen in eam cauſam, ea-

---

V. *proximè ſupra*.
X. *diſc*. 31.

eaqueintentione iurium ceſſionem reportandi, vel in locum ſubintrandi, pecunia credita ſit, atque alterum verſionis requiſitum accedat; Secùs autem, vbi debitori, ad eius liberum vſum pecunia detur, quamuis in id pro ipſius debitoris electione erogata ſit; Ideòque facti potiùs quæſtio remanet, ſuper exiſtentia huiuſmodi requiſiti, quod adminiculatiua probatione contentum videtur; Eodem modo, quo receptum eſt, vt in altero verſionis ea ſufficiat; Ceſſionis autem, vel pacti de ſubintrando requiſitum, ad effectum agendi, non autem ad alterum excipiendi in poſſeſſore deſideratur, dummodò in eam cauſam, eoque animo dimiſſio ſequuta ſit. Y.

Inuoluta verò apud modernos eſt quæſtio, an hæc ſucceſſio vltimi in locum primi, ob quam excludat medios, in vſuris, aliiſque

---

Y. *diſc. 1. cum plur. ſeqq.*

325 que acceſſionibus operatiua ſit, quod probabilius ex diſtinctione in ſua ſede recenſita determinationem recipit.

Vincit quoque poſterior priorem, in ijs bonis, quorum diſtractioni, prior conſenſum præbuerit, fortiùs verò ſi illorum
326 pretium in cauſam proprij debiti obtinuerit, quamuis eadem bona, ex diuerſa non tamen ex eadem cauſa, ad eumdem redeant debitorem, quoniam ſub futurorum hypotheca non cadunt, atque remiſſio ſemel inducta ſemper operatiua remanet, eaque reſultat, quamuis pignoris diſtractioni conſenſus non præceſſerit, ſed ratihabitio ſequatur, cum declarationibus, de quibus in ſua ſede. Z.

Quæſtione cadente, quoties nullo accepto ipſius pignoris pretio, gratuita, ſeù beneuola remiſſio ſit, in vnius tamen creditoris gratiam facta; an alijs proſit,

Z. *diſc.4.& 32.34.& 35.*

ſit, qui eumdem vincant, idque
327 varias habet opiniones, ac diſtin-
ctiones, recipit; Verè autem fa-
cti, ac voluntatis quæſtio eſt, pro
facti propterea qualitate, ac cir-
cumſtantijs decidenda; A. Siuè
vbi anterior affectauit poſtponi, ac
ſolutionem neglexit, cum tunc
poſtponatur. B.

Æqualitate autem poſita,
poſſidentis conditio potior eſt,
328 vbi poſſeſſio non vitioſa, vel
affectata, ſed legitima, ac vera
ſit, iuxtà declarationes in ſua
ſede contentas, præſertim ſi or-
do ſcripturæ anterioritatem præ-
beat. C.

Super huius æqualitatis au-
tem requiſito, quæſtiones ca-
dunt, inter cedentem, & ceſ-
329 ſionarium, qui partem eiuſdem
cedentis debiti cum eius pecunia
dimiſerit, ſiuè inter eos, qui
cum

A. *diſc.4.*
B. *diſc.29.*
C. *diſc.9.*

cum eorum pecunia eumdem
dimiſerint creditorem, ceſſione
ab eo, diuerſo tempore, æquè
reportata, idque pariter, ex fa-
cti qualitate, pluribuſque diſtin-
ctionibus determinationem reci-
pit. D.

Poſterior etiam quandoque
anteriorem vincit, quia nempè,
ille publico ſit munitus inſtru-
330 mento; Iſte autem habeat pri-
uatam ſcripturam, quæ trino te-
ſte munita non ſit, E. niſi alia ac-
cedat certa probatio æquipollens,
quæ antidatæ ſuſpicionem tollat,
cum æquipollentiam ſufficere ſit
receptum.

In aliqua etiam parte, ante-
riorem poſterior vincit, vbi non
de ipſo creditore agatur, ſed de
eius ceſſionario, qui pro mino-
ri ſumma ceſſionem reportaue-
rit, quàm creditum importet;
Id autem concurſus ordinem non
re-

D. *diſc.1.& ſeqq.*
E. *diſc.33.*

reſpicit, ſed ſubſtantiam credi-
331 ti, cum etiam ipſimet principali hoc beneficium competat, id ſolùm offerre, quod ceſſionarius ſoluit; Vbi tamen litigioſi iuris ceſſio ſit voluntaria ad lites redimendas, non autem iuſta cauſa accedat, aliauè limitatio, vt in ſua ſede. F.

Præmiſſæ, aliæque plures concurſus quæſtiones, quas omnes cum ſolo memoriæ beneficio, ſucceſſiuis horis, ſub compendio recenſere, humani intellectus imbecillitas non patitur, ea percutiunt bona, quæ indif-
332 ferentia, atque in libero priuato commercio ſint, illaque de dominio debitoris iam effecta, cum ſine hoc dominij requiſito, creditorum hypotheca non detur; Ideòque ea non capiat, eiuſdem pignoris, vel hypothecatæ rei fructus, qui extrà debitoris dominium naſcantur, cum ſub

---

F. *diſc.60.& 149.*

ſub hypotheca non cadant, niſi, quæ de hypothecantis dominio ſint. G.

Exindèque ſequitur, vt ad bona, quæ debitori ex ſucceſſione directa, vel obliqua, ſeù le-
333 gato, aliaque gratuita diſpoſitione, delata ſint, niſi per ipſum agnoſcantur, illeque ſequatur agnitionis effectus, per quem dominij acquiſitio reſultet, cum poſſit debitor (creditoribus præiudicando), nolle quærere, neque creditoribus concedatur ea, quæ ſunt facultatis, atque illa, quæ in animo latent explicare, vel exercere; Quæſtione cadente, an in legitima, quæ iuris miniſterio defertur, hæc agnitio quoque deſideranda ſit, quod ex aliquibus diſtinctionibus determinationem recipit.

Ea verò, quæ ex iam perfecto contractu acceptato competunt, reſpui non poſſunt, cum id

G. *diſc.* 37.

id iuris quæſiti potiùs amiſſionem, quàm non agnitionem quærendi redoleat, ideòque rem delatam non agnitam debitor agnoſcere non poteſt, atque ab acquiſitione abſtinere, agnitam verò dimittere prohibetur, quamuis ea reſtitutioni poſt mortem, vel per aliam conditionem obnoxia ſit, quam ſub refutationis, vel præuentiuæ reſtitutionis titulo, proximo, ac neceſſario ſucceſſori faciat, cum eius iure iam agnito durante, creditorum hypothecæ durent. H.

Vbi verò de ea diuerſa bonorum ſpecie agatur, quæ differentium dicitur, quia nempè, abſque alterius aſſenſu, vel alia ſolemnitate, alienari, ſiuè obli-
334 gari prohibita ſint, non à tempore, ſed ab aſſenſu, vel alia ad id neceſſaria ſolemnitate, creditorum ordo reſultat, ideoque ille prior dicitur, qui prio-

H. *diſc.42.137.& ſeq.*

priorem habeat aſſenſum, qui verè actum perficit, ac informat, quamuis ille, qui temporis prioritatem habeat, eumdem poſteà ſortiatur aſſenſum, cum iſtius, non autem priuatæ conuentionis tempus attendendum veniat; Ideòque ſi iſte contemporaneus, & coæqualis eſſet, omnium erit conditio æqualis, quamuis temporis inæqualitas accederet, cum non debitoris hypothecantis fidem, ſed illam aſſentientis, ſeù aliàs actum perficientis, ille, qui credit, ſequi dicatur, vt in feudis, ac regalibus iuribus, alijſque in libero priuato commercio non exiſtentibus, vtpotè legis, vel hominis, alienandi, vel hypothecandi prohibitionem habentibus, frequens praxis docet.

Adeòque vna opinio, (vt ſuperiùs inſinuatum eſt,) bonorum ſeparationem quoque negat, atque hæredis, vel ſucceſſoris creditores aſſenſu munitos præferre illis

335 illis defuncti, qui eo deſtituti ſint, quod pro Tribunalium diuerſo ſtylo determinationem recipit.

Hinc ſuper prohibitionis natura, ſeù qualitate cadit quæſtio, an 336 ſcilicèt hypothecam quoque complectatur, probabiliorque affirmatiua videtur, vbi non de fructibus, vel eorum commoditate, ſed de rei proprietate, ac ſubſtantia tractetur.

Vbi verò, non in ipſa re; ſed in eiuſdem pretio concurſus quæſtio ſit; Vna opinio credit 337 hunc diuerſum ordinem non intrare, ex iuris regula, vt pretium loco rei non ſuccedat, eiuſque non ſortiatur naturam, ſed iure indifferentium bonorum habendum ſit; Veriùs autem videtur, vt ab eo id pendeat, an creditori, qui ratione aſſenſus cæteris potior, magiſque priuilegiatus eſt, in huiuſmodi indifferentibus bonis, ſuper eis conſultum remaneat aduersùs poſ-

 ſeſ-

ſeſſorem, quamuis pretium quoque extet; ab eodem poſſeſſore, debitori ſolutum, quod in ea contingit alienatione, quæ priuata auctoritate, abſque aſſenſu facta ſit; Quæſtione ità remanente inter ipſos priuatos, ſeù indifferentes creditores, & emptorem, qui à priuilegiato creditore ſuper ipſa re reales moleſtias, vel euictionem patiatur; Secùs verò, vbi ex Principis, aut legis, vel Iudicis prouiſione, ſeù aliàs, ex ipſius rei natura, creditoris ità per aſſenſum priuilegiati ius, in ipſa re non ſit exercibile, cum tunc, pretij ſubrogatio intret, ideòque idem ordo, ſeruandus eſt, qui in ipſa re ſeruari deberet.

Quæſtione cadente, an hæc aſſenſus operatio pro debiti acceſſionibus, quoque intret; Aliquibus indefinitè negantibus; Alijs
338 autem è conuerſo generaliter affirmantibus; Et alijs veriùs diſtinguentibus, an explicita, vel im-

implicita acceſſionum mentio in aſſenſu accedat, illæque in aſſentientis animo fuerint, necnè, dum ex inſinuatis, ab aſſenſu totum ius creditoris pendet; Præſuppoſita tamen eius validitate, ac perfectione, (qua ceſſante habetur, ac ſi non eſſet, dum nullum, & nihil parificantur); Huiuſmodi autem validitatis inſpectio, non ſub iſta, ſed ſub altera gratiarum, ac indultorum, ſeù feudorum ſede cadit. I.

Ijs autem; qui aſſenſu deſtituti ſint (vt ſuperiùs quoque aduertitur), nullum reale, vel
339 rei perſequutorium ius, vel remedium conceditur, ſed vtpotè in hac bonorum ſpecie habendis pro chyrographarijs, ea ſolùm remedia dantur, quæ huic

N 2 cre-

I. *de his omnibus diſc. 12. & 13. & 151. & ſub tit. de feud. & ſub tit. de Regal. & de emphyteuſ.*

creditorum generi, ad alia debitoris indifferentia bona conceduntur. L.

Frequentiores autem fori quæſtiones, inter creditores defecti debitoris contendentes, illæ videntur, quæ iam ſolutæ pe-
340 cuniæ auocationem concernant; Vbi præſertim (ex commendabili ſtylo) creditorum gradus, vel ordinis determinatio expectanda non ſit, quod huiuſmodi cauſarum æternitatem penè cauſat, ſed primò venientibus, pecuniæ, cum idoneis cautionibus de reſtituendo, vel earum loco (vbi tales haberi non valeant), cum idoneo inueſtimento, quòd dictæ cautionis vicem ſuppleat, liberantur, ideòque alij poſtmodum venientes, de auocatione contendant, quia ſe priores, vel potiores eſſe dicant.

Quamuis autem apud antiquiores nimium inuoluta videatur

L. *Ibidem.*

tur hæc auocationis materia, cum ea tamen caſuum diſtinctione, quæ probabilior, magiſque recepta videtur, plana hodiè remanet.

Aut etenim de illa ſolutione agatur, quæ per Iudicem, vel alium ad id poteſtatem habentem, ſeù etiam per tertium, ex pecunijs defecti debitoris, vel
341 ex eiuſdem bonis obuentis, cum dicta cautione, vel obligatione ſolutæ ſint; Iſtoque caſu, nulla cadere videtur quæſtio, niſi ea, quæ ipſam anterioritatem, vel potioritatem percutiat, de qua, onus eius eſt, qui ad auocationem agit, concludenter docere, cum id ſuæ intentionis fundamentum ſit.

Conſumptione poſteriorem creditorem non excuſante, neque ea potioritate, quam data æqualitate, poſſeſſio, vel exce-
342 ptio producat, cum ità pecunia pro extante habenda ſit, ac ſi ſolutionis actus non eſſet ſe-

quutus , eum reſoluendo in præcariam quamdam , ſeù prouiſionalem , & quandocumque reuocabilem traditionem , ſtante potiſſimùm clauſula ampliatiuè adijci ſolita , vt ad omne mandatum Iudicis ea fieri debeat .

Vbi verò , non per Iudicem
vel alium , cum dicta cautione ,
ſed liberè per eumdem credito-
rem , vel tertium ſolutio fiat ,
343 tunc ex eiuſdem debitoris ſta-
tu quæſtionis deciſio pendet ; Si
enim vel formiter decoctus , vel
decocturus exiſtat , idque ex ve-
ra , vel à lege præſumpta , ſiue
ſubintellecta ſcientia , creditori
ſolutionem recipienti innoteſcat ,
idem reſultat effectus , quem
cautio præmiſſa producit ; Ideò-
que facti potiùs , quàm iuris quæ-
ſtiones deſuper cadentes eſſe di-
gnoſcuntur , ſuper vnius , vel alte-
rius qualitatis verificatione , ità &
taliter quod ad veram , vel præ-
ſumptam inferri valeat creditoris
ma-

malam fidem, cuius hæc operatio eſt.

Potiſſimè verò, vbi de ſecunda decocturi ſpecie agatur, vnde ceſſante poſitiuæ malæ fidei vera probatione, ad præſum-
344 ptam recurratur; Varijs varia deſuper ſentientibus; Verius tamen eſt, vt quæſtio facti ſit, ideoquè prò regulari huiuſmodi quæſtionum natura, certam non recipiat determinationem generalem, ſed iſta, particularis pro ſingulorum caſuum indiuidua qualitate ſit; Niſi locorum leges, vel ſtyli, ad huiuſmodi quæſtiones dirimendas, certam ſtatuerint regulam indefinitè attendendam.

Idem effectus, qui ex mox inſinuata ciuili morte (quam decoctio cauſare dicitur) ex altera morte naturali debitoris quoque reſultat; Quamuis etenim, credi-
345 toribus aduersùs hæredem cum prædicta cautionis, hodiè vſu recepta cautela per creditores

non recuſabili, ſoluere obligatum, ea neglecta, ſoluentem, actio competat, inuentarij beneficio non ſuffragante, perinde ac ſi ſolutio poſterioribus facta
346 non eſſet, ipſaquè pecunia ſoluta extaret; Adhuc tamen anterioribus aduersùs poſteriores ità per hæredem dimiſſos, eadem lex, quæ inuentarij beneficium induxit, auocationis actio-
347 nem tribuit, quaſi quod, ab adminiſtratore potius, qui gratificandi facultatem non habeat, creditor poſterior ſolutionem recipere ſciat, vel ſcire debeat, ideoque malæ fidei cenſeatur.

Ipſo autem debitore adhuc in ſtatu integro exiſtente, ſuiquè patrimonij liberam habente adminiſtrationem, vbi colluſionis, vel malæ fidei probationes, vel efficacia argumentata non
348 accedant; Quamuis de ſtricta iuris cenſura ſoluti condictio anteriori aduersùs poſteriorem com-

pe-

petat; Vbique tamen recepta, rationabilis æquitas, commercij libertati, publicoquè fauori innixa, nè itá mundus inuoluatur, contrarium ſtatuit, vt pecuniæ bona fide receptæ, & conſumptæ, auocatio non detur; Conſumptione, quamuis impropria, per confuſionem ſolutæ pecuniæ cum reliquo creditoris patrimonio ad id ſufficiente, adeout ſufficiat, ipſam indiuiduam pecuniam non, extare, à reliquo patrimonio diſtinctam.

Huic autem æquitati, locus non conceditur, vbi non à debitore ſolutio facta ſit, ſed à tertio, ſiuè ipſemet creditor ma-
349 nu ſua eam ſibi fecerit, quoties compenſationis bonæ fidei cum, ſe ipſo factæ ratio non accedat; Idemquè ſi ab integro debitore, omnium creditorum pari petitione, ac diligentia præcedente,
350 creditori poſteriori iam conſcio, per gratificationem ſolutio facta ſit.

Fiſco, ac doti, alijſquè priuilegiatis, plerique hoc ſpeciale tribuunt, vt huiuſmodi auocationem, etſi regulariter ob bonæ fidei conſumptionem denegandam,
351 faciant; Id autem non ità indefinitè recipiendum eſt, ſed quando lucri ratio, vel alia peculiaris circumſtantia, quæ æquitatis repugnantiam excludat, ità ſuadeat.

In pluribus autem differunt huiuſmodi auocationis ſpecies; Vbi etenim dicta obligatione de reſtituendo non accedente,
352 ea ex ſola legis diſpoſitione manet, tunc non niſi in ſubſidium facta debitoris formali excuſſione, atquè in ordinario iudicio exercibilis eſt; Vbi verò, cautio, vel obligatio accedat, ex iudicij calore, in proceſſu executi-
353 uo exercibilis eſt, neque dictum excuſſionis requiſitum deſiderandum venit.

Ordinis tamen, vel inanis circuitus quæſtio cadere ſolet, an

ſci-

ſcilicèt anterior, vltimum non autem medium, vrgere debeat,
354 vbi vnus alterum indicet; Aliquibus affirmantibus; Alijs verò negantibus; Iſtaquè poſterior magis recepta eſt, quamuis prudens praxis in exequendo, circumſpecta eſſe ſoleat, vt ad inanem circuitum vitandum, ab eo, qui ſit vltimus vnica fiat reſtitutio. M.

Super fructibus medio tempore, ex pecuniæ ſolutæ inueſtimento, in poſteriorem creditorem obuentis, ſiuè in eiuſdem inueſtimento, augumento, vel
355 decremento, ſiuè peremptionis periculo, cadere item ſolet quæſtio, quæ ex facti qualitate, & circumſtantijs determinationem recipit, an ſcilicèt, tanquam ſpeciem, creditor illud inueſtimentum receperit, ad illius reſtitutionem, tale quale reperie-

N 6 tur,

M, *de his omnibus ad materiam auocationis diſc.* 52. *& ſeq.*

tur, obligatione reſtricta; Vel potius obligatio ſit quantitatis, quæ ità loco cautionis inueſtita ſit, vt hoc ſecundo caſu, omnes fructuum, ac periculi, ſeù augmenti, & decrementi effectus, ipſe creditor ſentiat, tanquam dominus, secùs autem in primo, in quo ex non ſcripta æquitate, à fructibus medio tempore iam perceptis, atquè ante anterioris creditoris moleſtias conſumptis excuſatur. N.

Ille verò, qui auocationem patitur, vbi potiſſimùm per Iudicem, cum dicta obligatione, ſolutio facta ſit, ad priora redit iura, ſuumquè reaſſumit crediti
356 tum; Quæſtione cadente, an priorem quoque reaſſumat naturam cenſualem, vel ſimilem quæ fructuum productiua ſit, pro ipſorum fructuum curſu, quod varias habet opiniones, variaſquè recipit

N. *diſc.* 141.

cipit diſtinctiones in ſua ſede recenſitas. O.

Anteriori autem, qui in concurſu, vt ſolutio ſibi non fieret, affectauit, huiuſmodi auocandi facultas, cautione, vel obligatione non obſtante, probabiliter dene-
357 ganda venit. P.

Prout longiſſimi temporis 30. fortiùs verò 40. annorum decurſus, poſteriorem creditorem, huiuſmodi obligatione, vel
358 cautione non obſtante, per quamdam præſcriptionis ſpeciem, tutum reddit, ne perpetuò creditores de iure ſuo incerti viuere cogantur; Quamuis etenim eius, qui propriæ obligationis conſcius eſt, perpetua ſit mala fides, ex vbiquè recepta canonica lege, quæ præſcriptionis impeditiua eſt, cum hærede quoque operabilis, vt in ſolutionum Rubrica, præſcriptionis occaſione

O. *de ſeud. diſc.* 81.
P. *diſc.* 29.

ne aduertitur; In eo tamen principali debitore procedit, qui alienam rem in manibus habere ſciat, adeòut, præſcriptionis beneficium, à lege inductum, lucrum de alieno producat; Secùs autem vbi diuturna quies, iuſtam in eo credulitatem inducat, quod alij deſint creditores anteriores, potiſſimè dum, non de lucro, ſed de damno contendit, ideoque nimia ſuppetit æquitas, quæ fauorabilem hanc præſcriptionem reddit, nequè ità odioſa eſt, vt ea, quæ pœnam negligentiæ creditoris cum debitoris lucro redoleat.

Vbi autem loco ſolutionis ipſa debitoris bona poſteriori aſſignata, vel adiudicata ſint, nulla ca-
359 dit auocationis quæſtio, cum anteriorem hypothecam habenti, reale, vel rei perſequutorium remedium ad ipſam rem attributum ſit.

Super debitoris decoctione, vel decocturi qualitate, plures ca-

dunt quæſtiones, pro diuerſis ef-
360 fectibus, ſuprà ſparſim inſinuatis; Atquè vbi ipſius debitoris qualitas, illud iam inſinuatum excludat beneficium, nè vltrà quàm facere poteſt, conueniri valeat, ipſeque ad miſerabile ceſſionis bonorum beneficium recurrat; Siuè idem in carcere detruſus, præuia bonorum indicatione, alimenta petat à creditoribus, frequentes quæſtiones cadere ſolent, certam generalem regulam, vbique practicandam, verè non recipientes, cum locorum, ac Tribunalium legibus, vel ſtylis deferendum ſit, pro Tribunalium, vel dominiorum varietate, nimia in hoc diuerſitate concurrente.

Illa verò exorbitans debitoris liberatio per Iuriſtas admitti ſolet, quæ ex eiuſdem crimine reſultet, ob quod bannum capitale, cum generica bonorum pu-
361 blicatione reſultet, vndè pro mortuo habendus veniat; Vt ſcilicèt

licèt ex Principis indulgentia, priori vitæ ciuili, non autem priori fortunæ, vel bonis reſtitutus, tàm in perſona, quàm in bonis poſteà quæſitis, à priorum creditorum moleſtijs, tutus maneat, quaſi quod tanquam omninò nouus, ac diuerſus homo, habendus veniat; Id autem aſperum eſt, atque leguleicum continet rigorem, à naturali ratione, vel æquitate extraneum, vt crimen, ità criminoſo proſit, quod ad hunc effectum per obæratum debitorem poſſet affectari, ideoque delinquendi occaſio, vel incitamentum præberi; Niſi facti circumſtantiæ, probabilem ſuggerant rationem, vel æquitatem, quæ abſurdi, quod ex creditorum damno, ac debitoris lucro reſultat, rationem tollat, quia nempè ex ipſis antiquis, ac publicatis bonis, benè creditoribus conſultum ſit, adeòut fiſci potiùs lucrum, actio, quæ creditoribus aduerſus reuiuiſcentem conce-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
cede-

cederetur, produceret, ideoque pro facti qualitate deciſio metienda eſt.

Reliqua, in hoc adeò vaſto gurgite, in quo plus remanet dicendum, quàm dictum ſit, ſtudioſus perquirat, & addat, cum memoriæ imbecillitati, properando, ac in ſucceſſiuis otij horis, plus non concedatur.

LAVS DEO.

Digitized by Google

Digitized by Google

Google